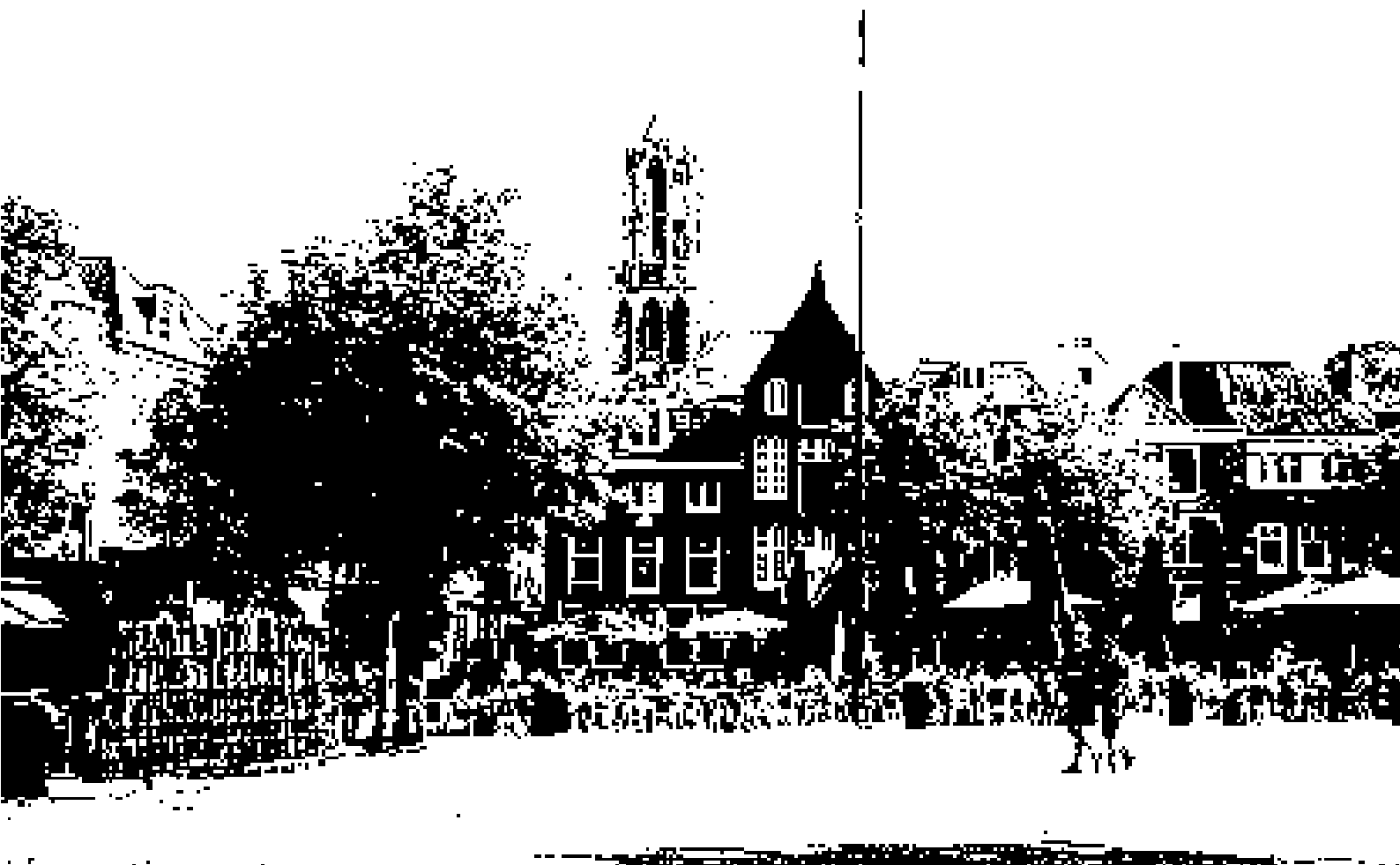

DUBBELZINNIGE ANGSTGEVOELENIS ?

EEN ONDERZOEK NAAR DE VERKLARING VAN VERSCHILLEN IN
SUBJECTIEVE VEILIGHEID IN DE MULTIFUNCTIONELE OPENBARE RUIMTE.

DUBBELZINNIGE ANGSTGEVOELEN?

EEN ONDERZOEK NAAR DE VERKLARING VAN VERSCHILLEN IN
SUBJECTIEVE VEILIGHEID IN DE MULTIFUNCTIONELE
OPENBARE RUIMTE

December '14

Tara van den Ban

Studentnummer: 3354628

Cursus coördinator: Bas Spierings

Begeleidend docent: Brian Doucet

Aantal woorden: 37.930

Masterthesis Urban Geography

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

VOORWOORD

Voor u ligt het afsluitend onderzoek van de Master Urban Geography aan de Universiteit Utrecht. Deze masterthesis is een zelfstandig uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek waarmee ik mijn kennis, interesses en academische vaardigheden hebben kunnen laten zien. Met *ups* en *downs* heb ik met plezier en ambitie aan dit onderzoek gewerkt. Het onderwerp van deze thesis is subjectieve veiligheid in de openbare ruimte.

Ik wil graag alle mensen bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Ten eerste wil ik mijn begeleider Brian Doucet bedanken voor zijn begeleiding en adviezen tijdens de uitvoering van dit onderzoek. Naast mijn begeleider wil ik graag Maritta van Evert bedanken voor de kritische blik die zij af en toe wierp op mijn scriptie. Ten slotte ben ik zeer dankbaar voor alle respondenten die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zonder hun medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Tara van den Ban

Utrecht, december '14

SAMENVATTING

Openbare ruimtes zijn van belang voor het imago of de identiteit van de stad of buurt. De focus van een kwalitatief goede openbare ruimte ligt tegenwoordig op een veilige openbare ruimte. Hoewel deze aandacht voor veiligheid de verwachting schept dat de veiligheid toeneemt blijkt dit maar deels te kloppen. De objectieve veiligheid verbetert, terwijl de subjectieve veiligheid achterblijft. Dit onderzoek richt zich op de factoren of oorzaken van subjectieve veiligheid. Interessant voor het onderzoek naar onveiligheidsgevoelens is dat deze factoren verschillen van situatie tot situatie en van persoon tot persoon. Dit resulteert in de hoofdvraag: *Hoe wordt de subjectieve veiligheid in de multifunctionele openbare ruimte door studenten ervaren en hoe kunnen verschillen hierin verklaard worden? Case studie: Neude, Utrecht.*

Subjectieve veiligheid wordt in dit onderzoek vanuit een relationele benadering bekeken. In dit onderzoek is met behulp van de theorieën over openbare ruimte en subjectieve veiligheid een kader gevormd waarmee de subjectieve veiligheid op de Neude is beschreven.

Kwalitatieve en kwantitatieve data is verkregen door middel van observaties en diepte-interviews, waardoor in dit onderzoek sprake is van een *mixed-methods* benadering. Verder richt dit onderzoek zich op één bevolkingsgroep, namelijk studenten. De casus is de Neude te Utrecht als multifunctionele openbare ruimte.

Gebaseerd op dit onderzoek wordt het begrip subjectieve veiligheid gedefinieerd als: *een onprettig lichamelijk en/of emotioneel gevoel op een situatie waarbij het risico bestaat dat de persoon zelf slachtoffer wordt van een situatie.* Daarnaast kan geconcludeerd worden dat het ervaren van angstgevoelens afhankelijk is van meerder factoren. In dit onderzoek worden de factoren *sociale controle, angstige of niet-angstige persoonlijkheid* en *een positieve of negatieve verwachting van de ruimte* als meest belangrijkste oorzaak voor subjectieve veiligheid beschouwd. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen ruimtelijke, sociale en temporele context omdat juist een combinatie tussen die drie voor een situatie zorgt waarin angstgevoelens kunnen ontstaan. Verschillen in ervaringen en reacties van subjectieve veiligheid wordt door middel van het concept dubbelzinnigheid van factoren verklaard. Waarbij dubbelzinnigheden bestaan rondom de situaties, factoren en personen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1	Aanleiding.....	8
1.1.1	Openbare ruimten als urban icons	8
1.2.1	Subjectieve veiligheid in de openbare ruimte.....	9
1.2	Onderzoeksvraag.....	11
1.3	Relevantie	12
1.4	Het onderzoek.....	13
1.4.1	Verantwoording doelgroep.....	13
1.4.2	Verantwoording casus	14
1.5	Opbouw thesis	15

Hoofdstuk 2: Stadspleinen in de openbare ruimte

2.1	Inleiding.....	16
2.2	Definitie openbare ruimte.....	16
2.2.1	Topografische openbare ruimte	17
2.2.2	Procedurele openbare ruimte.....	18
2.3	Stadspleinen als spiegel van de samenleving	19
2.4	Voorspelbaarheid van de openbare ruimte.....	20
2.5	Afsluiting.....	21

Hoofdstuk 3: Subjectieve veiligheid in de openbare ruimte

3.1	Inleiding.....	22
3.2	Definitie subjectieve veiligheid.....	22
3.3	Ruimtelijke omgeving.....	25
3.3.1	de vijf elementen.....	26
	Toepassing en beperking van CPTED	28
3.4	Sociale omgeving	28
3.4.1	Gemeenschappelijke identiteit.....	28
3.4.2	Sociale identiteit.....	29
	Geslacht en subjectieve veiligheid.....	30
3.5	Temporele omgeving	31
3.5.1	Urban night life	32
3.6	Assemblage denken.....	32

3.7 Conceptueel model.....	33
----------------------------	----

Hoofdstuk 4: Methodologie

4.1 Inleiding.....	35
4.2 Onderzoeksdesign en -strategie.....	35
4.3 Mixed methods	36
4.3.1 Observaties	37
Operationalisering.....	37
4.3.2 Semigestructureerde interviews	39
Operationalisering.....	40
Respondenten.....	42
4.4 Thrustworthiness.....	43
4.5 Afsluiting.....	45

Hoofdstuk 5: Neude als multifunctioneel plein

5.1 Inleiding.....	47
5.2 Geschiedenis van de Neude.....	48
5.3 Bezoekers van de Neude.....	50
5.3.1 Geslacht.....	50
5.3.2 Leeftijd.....	51
5.3.3 Gezelschap en etniciteit.....	52
5.4 Gebruik van de Neude.....	53
5.4.1 Ontmoeten	53
5.4.2 Consumptie, vrije tijd en vermaak.....	54
5.4.3Transport- of doorsteekfunctie.....	55
5.5 Veiligheidsbeleid.....	56
5.6 Afsluiting.....	57

Hoofdstuk 6: Ruimtelijke omgeving en subjectieve veiligheid

6.1 Inleiding.....	58
6.2 Territorialiteit.....	58
6.3 Zichtbaarheid	60
6.4 Acces control	62
6.5 Activity support.....	62
6.6 Imago	63
6.7 Afsluiting.....	65

Hoofdstuk 7: Sociale omgeving en subjectieve veiligheid

7.1 Inleiding.....	66
7.2 Gemeenschappelijke identiteit.....	66
7.2.1 Sociale verbondenheid.....	66
7.2.2 Natuurlijk toezicht en wanorde	68
7.3 Sociale identiteit.....	70
7.3.1 (Persoonlijke) ervaring	71
7.3.2 Sociale groep.....	72
7.4 Afsluiting.....	74

Hoofdstuk 8: Temporele omgeving en subjectieve veiligheid

8.1 Inleiding.....	76
8.2 Verschil in tijdstippen.....	76
8.2.1 Donker	76
8.2.2 Verandering in publiek	77
8.3 Verschil in dagen.....	78
8.4 Afsluiting.....	81

Hoofdstuk 9: Conclusie, reflectie en aanbevelingen

9.1 Inleiding.....	82
9.2 Beantwoording centrale vraagstelling.....	82
9.2.1 Wat-vraag.....	82
9.2.2 Waarom-vraag.....	83
9.2.3 Dubbelzinnigheden	85
9.3 Reflectie	87
9.3.1 Theoretische reflectie.....	87
9.3.2 Methodologische reflectie	88
9.4 Aanbevelingen en vervolgonderzoek.....	89

Bijlagen X

1. Bibliografie.....	91
2. Topiclijst.....	97
3. Observatieschema.....	99
4. Uitwerking spss bestand	115

1

INLEIDING

1.1 AANLEIDING

1.1.1 OPENBARE RUIMTEN ALS URBAN ICONS

De openbare ruimtes van steden zijn interessante en intrigerende plekken. Het zijn ruimtes voor ontspanning, voor doorsteek of waar onverwachte ontmoetingen plaatsvinden. Daarnaast maken ze deel uit van het dagelijkse leven; mensen lopen of fietsen op straat, laten de hond uit in een park of winkelen op de markt (Melik, 2008). De openbare ruimte van een stad heeft een bepaalde representatieve waarde. In de wetenschappelijke literatuur wordt ook wel gesproken over *urban icons*; ruimtes die kenmerkend zijn voor de stad waar ze zich bevinden (Leary, 2009; Melik, 2008; Thompson, 2002). Voorbeelden hiervan zijn Times Square in New York, Fontana di Trevi in Rome of de Avenue des Champs-Élysées te Parijs (Melik, 2008). Openbare ruimtes fungeren echter niet alleen als stadsicoon, maar kunnen ook op een kleiner schaalniveau representatief zijn (bijvoorbeeld op het buurt- of wijkniveau). Het beeld dat men van een stad, wijk of buurt heeft, is verbonden met het beeld wat men van de openbare ruimte heeft. Een voorbeeld hiervan is een speeltuin dat slecht onderhouden wordt. Het imago of het beeld van de buurt kan hierdoor worden aangetast (Bruins, 2011). Vanuit deze aanname kan gesteld worden dat de openbare ruimte bijdraagt aan de stedelijke identiteit (Aalst & Ennen, 2002). Gemeenten hebben daarom baat bij de ontwikkeling van een kwalitatief goede openbare ruimte.

De kwaliteit van de openbare ruimte zegt iets over de stad of buurt als geheel. Voor veel partijen (gemeente als private partijen) is het dus wenselijk om een kwalitatief goede openbare ruimte te creëren. Wat precies onder een kwalitatief goede openbare ruimte wordt verstaan is in de loop van de jaren sterk veranderd. In de vorige eeuw werden stadspleinen vaak ingericht als parkeerterrein, waardoor ze vaak één functie hadden. Deze transportfunctie hoorde bij de

sociale, economische en culturele ontwikkelingen in die tijd. In deze tijd werd de invulling van pleinen en andere openbare ruimtes beïnvloed door de CIAM-beweging. Sociale ontmoetingen hoorden niet thuis in de openbare ruimte en een scheiding van functies was wenselijk (Melik, 2008). Een kwalitatief goede openbare ruimte bestond in deze tijd dus uit een sterke scheiding tussen functies met een nadruk op de transportfunctie.

Dit veranderde aan het eind van de 20^e eeuw met de ontwikkeling van de vrijetijdseconomie. Openbare ruimtes worden meer en meer ingericht als ruimtes waar vermaak en recreatie centraal staan (Melik, 2008). De kwaliteit van de openbare ruimte is gericht op verleiding en verlokking van de consument. Hierbij kan gedacht worden aan winkelstraten, festivals, entertainmentcentra, enzovoorts. Een bruisend nachtleven is daarnaast ook van belang voor de stedelijke identiteit (Brands, Schwanen, van Aalst, 2013). Met de komst van de vrijetijdseconomie krijgen openbare ruimtes steeds meer functies. In de wetenschappelijke literatuur wordt ook wel gesproken over een multifunctionele openbare ruimte, waarbij één ruimte meerdere dominante functies heeft (Batty, Besussi, Maat, & Harts, 2004; Melik, 2008).

Naast deze ontwikkeling is in de afgelopen jaren het thema veiligheid hoog op de agenda komen te staan. Er worden veel en diverse maatregelen bedacht om de veiligheid in openbare ruimtes te verbeteren. Dit zorgt ook voor een betere kwaliteit van de ruimte. Dit is ook niet gek, want het imago van een ruimte, stad of buurt wordt onder andere bepaald door de mate van veiligheid in dat gebied (Meij, 2010; Brands, Schwanen, & Aalst, 2013). Veiligheid bestaat uit objectieve en subjectieve veiligheid. De objectieve veiligheid gaat over de feitelijke criminaliteitsgegevens, terwijl de subjectieve veiligheid (angstgevoelens, *fear of crime*, onveiligheidsgevoelens) zich richt op het gevoel van veiligheid, de manier waarop mensen de veiligheid beleven (Oppelaar & Wittebrood, 2006; Farral, Bannister, Ditton, & Gilchrist, 1997; Scarborough, Like-Haislip, Novak, Lucas W, & Alarid, 2010). Een hoge subjectieve en objectieve veiligheid wordt door verschillende onderzoeken (o.a. Hedayati e.a., 2012; Oppelaar & Wittebrood, 2006; Scarborough e.a., 2010) als even belangrijk beschouwd in het kader van de kwaliteit van de ruimte. Hoewel deze aandacht voor veiligheid voor de verwachting zorgt dat de veiligheid toeneemt, blijkt dit maar deels te kloppen. In Nederland stijgt de veiligheid, maar het veiligheidsgevoel wordt minder (Jorritsma, 2014). Verbeteringen op het gebied van veiligheid in de openbare ruimte richten zich vooral op de objectieve veiligheid, het terugdringen van de criminaliteit, en laten de subjectieve veiligheid achterwege (Hedayati e.a., 2012). Een reden hiervoor kan te maken hebben met de complexiteit van subjectieve veiligheid.

1.2.1 SUBJECTIEVE VEILIGHEID IN DE OPENBARE RUIMTE

De complexiteit van subjectieve veiligheid komt tot uiting in het verschil tussen objectieve en subjectieve veiligheid. Het kan zo zijn dat een persoon een gevoel van onveiligheid op een plaats ervaart, terwijl daar geen criminaliteit plaatsvindt (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Er worden in de literatuur drie paradoxen onderscheiden die betrekking hebben op de verschillen tussen objectieve en subjectieve veiligheid (McCrea, Shyy, Western, & Stimson, 2005; Pain, 1997; Blöbaum & Hunecke, 2005). De eerste paradox verwijst naar angstgevoelens die in een bepaalde ruimte wordt ervaren in relatie tot de werkelijke veiligheid. Een voorbeeld hiervan is een leeg en verlaten industrieterrein waar geen criminaliteit plaatsvindt. In deze openbare ruimte is de objectieve veiligheid hoog, maar men kan hier wel degelijk angstgevoelens ervaren. De tweede paradox verwijst naar het verschil tussen angstgevoelens en het werkelijke risico van slachtofferschap. Dit is terug te zien in de manier waarop het risico op seksuele intimidatie wordt ingeschat. De kans dat iemand seksueel geïntimideerd wordt, is veel groter in een private

ruimte dan in een openbare ruimte. Echter, vrouwen ervaren meer angstgevoelens op het gebied van seksuele intimidatie in de openbare ruimte dan in een private omgeving (McCrea, Shyy, Western, & Stimson, 2005). Een ander voorbeeld verwijst naar de angstgevoelens van ouderen. Ouderen ervaren relatief hogere angstgevoelens, maar uit onderzoek blijkt dat het risico op slachtofferschap relatief lager is voor ouderen dan voor groepen als jongeren of mannen (Pain, 1997; McCrea, Shyy, Western, & Stimson, 2005). De derde paradox komt voort uit de tweede paradox: de ene bevolkingsgroep heeft een hoger risico op criminaliteit dan de andere bevolkingsgroep, maar ervaart minder angstgevoelens. Mannen hebben bijvoorbeeld een hoger risico op geweld of criminaliteit dan vrouwen, maar lijken minder angstgevoelens te ervaren (Blöbaum & Hunecke, 2005). Deze paradoxen impliceren dat angstgevoelens of subjectieve veiligheid een veel dieper en complexer begrip is dan vaak in eerste instantie wordt gedacht.

Er bestaat nog geen consensus in de wetenschappelijke literatuur over de definitie van subjectieve veiligheid (Pleysier, 2009). Onderzoek naar het onderwerp legde aan het einde van de vorige eeuw vooral de nadruk op de 'wie' in plaats van de 'wat' en 'waarom'. Hierdoor werd duidelijk welke bevolkingsgroepen meer of minder angstgevoelens ervaren. Uit onderzoek komt telkens weer naar voren dat ouderen en vrouwen de meest angstige bevolkingsgroep zijn (Pain, 2000). Wat subjectieve veiligheid precies inhoudt en hoe het ontstaat werd pas later belangrijk. Dit onderzoek probeert bij te dragen aan de 'wat' en 'waarom' vragen van subjectieve veiligheid. Als eerste wordt gepoogd inzicht te bieden in het complexe begrip ('wat'). Ondanks het gebrek aan de consensus over het begrip spreken Oppelaar & Wittebrood (2006) over twee dimensies van subjectieve veiligheid, de cognitieve en affectieve dimensie. De cognitieve dimensie verwijst hier naar de risicoperceptie van een persoon om slachtoffer te worden en de affectieve dimensie verwijst naar het werkelijke emotionele of lichamelijke gevoel. Dit houdt dus in dat de cognitieve dimensie zich vooral richt op de inschattingsoordelen (hoe groot is de kans dat ... in de volgende situatie?). En de affectieve dimensie verwijst naar het werkelijke gevoel, zoals ongerustheid, angstzweet, adem inhouden, onderbuik gevoel (Pleysier, 2009). Uit de literatuur blijkt dat veel studies geen onderscheid maken tussen deze affectieve en cognitieve component (Pleysier, 2009, p. 195). Door in dit onderzoek een sterk onderscheid te maken in deze twee dimensies wordt geprobeerd tot nieuwe inzichten te komen voor het begrip subjectieve veiligheid. Er wordt dus als het ware gebruik gemaakt van de dimensies om tot een diepere betekenis van het begrip te komen.

De verklaringen voor subjectieve veiligheid, de 'waarom'-vraag, lopen in de literatuur sterk uiteen. Het ervaren van veiligheidsgevoelens of onveiligheidsgevoelens is afhankelijk van verschillende factoren. Hierbij kan gedacht worden aan sociale factoren als de eerdere slachtofferervaringen, of ruimtelijke factoren (een donker steegje)(o.a. Pleysier, 2009; Brands e.a., 2013; Pain, 2000). Daarnaast is het temporele aspect van belang, waarbij gedacht wordt aan het verschil tussen dag en nacht (Pain, 2000). In dit onderzoek zal deze driedeling (ruimtelijk, sociaal en temporeel) centraal staan en als een raamwerk fungeren voor de structuur van dit onderzoek. Interessant voor het onderzoek naar onveiligheidsgevoelens is dat deze factoren verschillen van situatie tot situatie en van persoon tot persoon:

"Different men can be affected differently by one and the same object; and one and the same man can be affected differently at different times by one and the same object." (Spinoza, 1996, p. 51)

Toekomstig onderzoek naar de oorzaken van subjectieve veiligheid doet er volgens Brands, Schwanen en Van Aalst (2013) goed aan zich te richten op *assemblages*. Dit zijn voortdurend veranderende situaties van mensen, dingen, emoties, woorden in een bepaald tijdsbestek

(hoofdstuk 3). Dit onderzoek probeert inzicht te bieden in de 'waarom'-vraag door zich te richten op assemblages in de openbare ruimte. Een belangrijke reden waarom wetenschappelijk onderzoek kan profiteren van *assemblage-denken* is dat het de instrumenten biedt om de dubbelzinnigheid van de verklarende factoren van onveiligheidsgevoelens probeert te begrijpen (Brands, Schwanen, & Aalst, 2013). Een voorbeeld van een dubbelzinnige factor is licht. Licht kan op donkere plaatsen zorgen voor een verhoogd gevoel van veiligheid, maar kan op andere plaatsen ervoor zorgen dat de persoon gezien wordt. Dit kan zorgen voor een gevoel van onveiligheid (Brands e.a., 2013). Door inzicht te bieden in de dubbelzinnigheid van factoren wordt geprobeerd bij te dragen aan de literatuur over subjectieve veiligheid.

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat openbare ruimtes van belang zijn voor het imago of identiteit van de stad of buurt. Het is dan ook niet gek dat gemeentes en andere partijen aandacht besteden aan de kwaliteit van de openbare ruimten. Wat er onder een kwalitatief goede openbare ruimte wordt verstaan is in de loop van de tijd veranderd. De focus ligt tegenwoordig op een veilige openbare ruimte. Hoewel deze aandacht voor veiligheid de verwachting schept dat de veiligheid toeneemt, blijkt dit maar deels te kloppen: de objectieve veiligheid verbetert, terwijl de subjectieve veiligheid achterblijft. Subjectieve veiligheid is een complex begrip, waardoor er nog geen eenduidige definitie bestaat. Daarnaast werd voornamelijk onderzocht welke groepen ('wie') angstgevoelens ervoeren, in plaats van de 'wat' en 'waarom'. Dit gat in de literatuur wordt verkleind door bij de bestudering van subjectieve veiligheid in de openbare ruimte uit te gaan van de opsplitsing in de cognitieve en affectieve dimensie en door het *assemblage-denken* erbij te betrekken. Er wordt verwacht dat dubbelzinnigheden rondom subjectieve veiligheid het sterkst tot uiting komen in een multifunctionele openbare ruimte. Bij een ruimte met meerdere functies wordt namelijk aangenomen dat deze meerdere situaties of assemblages heeft, waardoor de kans op ambiguïteiten groter is. Vanuit de keuze voor een multifunctionele ruimte is gekeken naar de bevolkingsgroep die het meest in aanraking komt met alle functies van de ruimte. Door rekening te houden met het temporele aspect van de ruimte is gekozen voor onderzoeksgroep die zowel overdag als in de nacht in aanraking komt met de ruimte. Dubbelzinnigheden in een openbare ruimte kunnen alleen worden gevonden wanneer de onderzochte doelgroep daadwerkelijk ervaring heeft met verschillende situaties in die ruimte. Vanuit deze gedachte is ervoor gekozen om de doelgroep van dit onderzoek te limiteren tot studenten (zie paragraaf 1.4.1 voor verantwoording). Een student wordt door het woordenboek gedefinieerd als: "*iemand die studeert, m.n. aan een universiteit of hogeschool*" (Vandale, 2014). Studenten zijn de grootste gebruikers van culturele en recreatieve voorzieningen in de stad en daarnaast houden ze de stad levendig en divers (Berg & Russo, 2003). Dit zorgt ervoor dat studenten de bevolkingsgroep is die het meest in aanraking komt met de multifunctionele ruimte in een stad. Vanuit het bovenstaande worden in de volgende paragraaf de onderzoeksvragen beschreven.

1.2 ONDERZOEKSVRAAG

In dit onderzoek staan angstgevoelens in de openbare ruimte centraal. Het doel is om meer inzicht te krijgen in de subjectieve veiligheid in openbare ruimtes. Hiertoe worden verschillende instrumenten gebruikt om naar angstgevoelens te kijken. Dit resulteert in de volgende centrale vraag:

Hoe wordt de subjectieve veiligheid in de multifunctionele openbare ruimte door studenten ervaren en hoe kunnen verschillen hierin verklaard worden? Case studie: Neude, Utrecht

In paragraaf 1.4 wordt de verantwoording van de doelgroep en casus besproken. Bij de onderzoeksvraag horen de volgende deelvragen:

- *In hoeverre speelt de fysieke omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van studenten in de openbare ruimte?*
- *In hoeverre speelt de sociale omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van studenten in de openbare ruimte?*
- *In hoeverre speelt de temporele omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van de studenten in de openbare ruimte?*

De deelvragen bezitten enkele concepten die nadere uitleg verdienen. Om de subjectieve veiligheid van de ruimte te kunnen verklaren maakt Pain (2000) een onderscheid tussen ruimtelijke, sociale en temporele factoren. Deze driedeling vormt de basis van dit onderzoek en zorgt voor structuur in het theoretische en empirische deel van deze thesis. Met de ruimtelijke omgeving worden fysieke elementen bedoeld die de subjectieve veiligheid kunnen verhogen of verlagen. Het design van de gebouwde omgeving kan daarnaast ook invloed uitoefenen op de subjectieve veiligheid. Een voorbeeld van de ruimtelijke omgeving is licht, waarbij de aanname is: hoe lichter de ruimte, hoe groter het gevoel van veiligheid (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Op de Neude kan de hoeveelheid licht worden gemeten door de hoeveelheid lantaarnpalen die aanwezig zijn op het plein. De ruimtelijke omgeving bevat vijf elementen die in de theorie worden uitgewerkt en vervolgens in de methodologie wordt geoperationaliseerd.

Daarnaast is de sociale context van de openbare ruimte van invloed op de subjectieve veiligheid. De sociale omgeving bestaat uit de gemeenschappelijke en de sociale identiteit. Bij de gemeenschappelijke identiteit gaat het over het imago en de sociale relaties in de openbare ruimte. Deze kunnen de subjectieve veiligheid beïnvloeden. De sociale identiteit richt zich op de persoonlijkheid van het individu. Hierbij is de aanname dat ieder persoon subjectieve veiligheid anders ervaart en daardoor anders reageert op een situatie. Een voorbeeld hiervan is slachtofferschap: wanneer een persoon slachtoffer is geworden van een incident, is de kans dat hij of zij angstgevoelens ervaart groter dan wanneer deze geen slachtoffer is geworden van een incident.

Vervolgens kan de temporele omgeving van invloed zijn op de subjectieve veiligheid. De temporele omgeving kijkt in het kort naar het tijdstip van de dag in combinatie met subjectieve veiligheid. Een voorbeeld van de invloed van de temporele omgeving op subjectieve veiligheid is het verschil tussen dag en nacht. In de nacht worden doorgaans meer angstgevoelens ervaren dan overdag (Mesch, 2000). Alle deelvragen bevatten theoretische concepten en deze worden in theoretisch deel verder uitgediept.

1.3 RELEVANTIE

Er is al veel onderzoek gedaan naar subjectieve veiligheid in de openbare ruimte (Grey, Jackson, & Farral, 2011). Dit onderzoek is meestal kwantitatief van aard. Voor het meten van subjectieve veiligheid worden vaak standaardvragen gesteld. Een voorbeeld van een standaardvraag is: *how worried are you about being [burgled/ robbed/ having your car stolen]?* Dit worden intensiteit metingen genoemd en deze zijn vaak niet te vergelijken met de realistische angstgevoelens van mensen. Deze vragen zijn vaak meer een houding van mensen ten opzichte van risico dan de werkelijke angstgevoelens op dat moment (Grey, Jackson, & Farral, 2011). Verder worden in een standaardvragenlijst ook frequentiemetingen uitgevoerd, bijvoorbeeld hoe vaak mensen

angstgevoelens ervoeren in het laatste jaar of de afgelopen maand. Een interessant gegeven is dat het vaak voorkwam dat meerdere respondenten aangaven dat zij angstgevoelens ervoeren, maar dat zij in de afgelopen tijd geen gebeurtenis of ervaring hebben meegemaakt waar de angstgevoelens tot stand kwamen (Grey, Jackson, & Farral, 2011). Daarnaast gaat subjectieve veiligheid over de beleving en het is moeilijk om de beleving in getallen en scores uit te drukken (Farral, Bannister, Ditton, & Gilchrist, 1997; Beaulieu, Cousineau, Dubé, Lachance, & Paris, 2011). Het is daarom wenselijk om kwalitatief onderzoek naar subjectieve veiligheid uit te voeren. De beleving en de achterliggende verklarende factoren kunnen hierdoor het best in beeld worden gebracht (Lorenc, 2013). Met behulp van kwalitatief onderzoek kunnen de angstgevoelens in de openbare ruimte meer specifiek worden uitgezocht (Gainey, Alper, & Chappell, 2011). Daarnaast blijkt dat over de laatste tien jaar er geen stijgende lijn waar te nemen is in het aantal onderzoeken naar de *'fear of crime'* (Beaulieu, Cousineau, Dubé, Lachance, & Paris, 2011). Dit zorgt ervoor dat de kennis over subjectieve veiligheid niet of nauwelijks groeit. Door middel van dit onderzoek wordt geprobeerd tot nieuwe inzichten te komen en daarnaast de kennis over subjectieve veiligheid te verbreden.

Verder draagt dit onderzoek bij aan de literatuur over factoren die van invloed zijn op subjectieve veiligheid. Er worden veel factoren genoemd die de subjectieve veiligheid kunnen beïnvloeden (Pleysier, 2009). Uit onderzoek blijkt echter dat deze factoren niet voor elke situatie en context hetzelfde zijn (Brands, Schwanen & Van Aalst, 2013). Door middel van *assemblage-denken* probeert dit onderzoek tot nieuwe inzichten te komen op het gebied van subjectieve veiligheid. Deze inzichten richten zich in mindere mate op de verschillen tussen mannen en vrouwen. In onderzoek naar onveiligheidsgevoelens wordt steeds weer geconcludeerd dat vrouwen meer en in hogere mate onveiligheidsgevoelens ervaren dan mannen (Grey, Jackson, & Farral, 2011; Farral, Bannister, Ditton, & Gilchrist, 1997; Cops & Pleysier, 2011). De verklaringen voor dit verschil lopen in de wetenschap uiteen. Dit verschil tussen mannen en vrouwen uit zich ook in de paradoxen zoals deze in paragraaf 1.1 worden omschreven. Door de nadruk te leggen op ambiguïteit is het mogelijk tot nieuwe inzichten te komen met betrekking tot de verschillen in onveiligheidsgevoelens tussen mannen en vrouwen en de paradoxen omtrent het begrip.

Ten slotte spelen veel onderzoeken naar subjectieve veiligheid zich af in het buitenland. Hierdoor is het voor beleidsmakers moeilijk om de aanbevelingen te implementeren in het Nederlands beleid (Meij, 2010). Door in te zoomen op één locatie kunnen specifieke maatregelen worden ingevoerd om de subjectieve veiligheid op het plein te verhogen.

1.4 HET ONDERZOEK

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden om de centrale vraag en de deelvragen te beantwoorden. Het onderzoeksdesign is een *case study*, waarbij één specifieke openbare ruimte wordt onderzocht. Daarnaast richt dit onderzoek zich specifiek op studenten. In de volgende paragrafen wordt de verantwoording van zowel de doelgroep als case studie beschreven.

1.4.1 VERANTWOORDING DOELGROEP

Dit onderzoek richt zich op de beleving van veiligheid studenten in de openbare ruimte. De keuze voor één specifieke groep heeft te maken met de diepgang van het onderzoek. Door het onderzoek te richten op een bepaalde groep wordt het mogelijk om deze groep grondiger te onderzoeken. Hieruit kunnen meer diepgaande conclusies worden getrokken, dan wanneer men

alle gebruikersgroepen onderzoekt (Melik, 2008). Er is gekozen voor studenten als doelgroep omdat studenten op verschillende manieren in aanraking komen met de openbare ruimte. Het zijn plaatsen waar ontmoetingen plaatsvinden, tussen vrienden maar ook onbekenden. Verder gebruikt deze groep de openbare ruimte ook in de avond- en nachturen. Uitgaan is een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven van studenten, waarbij ze in contact komen met de openbare ruimte. Vanuit de focus op dubbelzinnigheid van de factoren is het van belang dat de respondenten ervaring hebben met zowel de dag als de nacht. De keuze voor hoogopgeleiden ligt in het feit dat deze groep representatief is voor andere steden in Nederland. Bryman (2012) noemt dit een *exemplifying case*, waarbij het doel is de omstandigheden van een alledaags en gebruikelijke situatie te onderzoeken. Hierdoor is het een goed voorbeeld voor (on)veiligheidsgevoelens in de openbare ruimte van andere studentensteden.

1.4.2 VERANTWOORDING CASUS

Voor dit onderzoek is gekozen voor de Neude te Utrecht als onderzoeksgebied. Utrecht is een stad en met ongeveer 316.000 inwoners de vijfde grote stad van Nederland. De stad kent een historisch stadscentrum waar diverse activiteiten zich concentreren. Het zorgen voor een veilige leefomgeving behoort tot één van de kerntaken van de gemeente. Hierbij vormt het bevorderen van het gevoel van veiligheid één van de drie hoofddoelstellingen van de gemeente, naast de afname van de geregistreerde criminaliteit en het bestrijden of voorkomen van incidenten en verstoring van de openbare orde. In 2012 is het percentage inwoners in Utrecht dat zich vaak onveilig voelt gestegen ten opzichte van 2011 (Integraal Veiligheidsplan, 2013). Dit terwijl de feitelijke criminaliteitscijfers dalen.

“De objectieve veiligheid (criminaliteitscijfers) houden dus geen gelijke tred met de subjectieve veiligheidsbeleving van onze inwoners. Een mogelijke verklaring dient dan ook te worden gezocht in andere factoren die bijdragen aan het (on)veiligheidsgevoel.” (Integraal Veiligheidsplan, 2013, p. 11)

De gemeente erkent het verschil tussen objectieve en subjectieve veiligheid, maar komt niet met concrete acties om de subjectieve veiligheid te verhogen. Dit komt mede door het gebrek aan kennis over het onderwerp. Door in dit onderzoek de nadruk te leggen op Utrecht als onderzoeksgebied kan een gerichte aanpak worden ontwikkeld om de subjectieve veiligheid te verhogen.

De specifieke locatie in dit onderzoek is het plein de Neude. De Neude wordt gekenmerkt als een hybride plein (hoofdstuk 2), waar verschillende functies samenkomen. Hybride en multifunctionele pleinen zijn in Nederland populair en er ontstaan steeds meer (Melik, 2008). Op hybride pleinen kunnen veel verschillende assemblages ontstaan (Brands, Schwanen, van Aalst, 2013). Door de vele assemblages wordt verwacht dat op dit plein ook veel ambiguïteit te zien zijn, waardoor dit een geschikte locatie is om subjectieve veiligheid te onderzoeken.

Daarnaast wordt de Neude als *urban icon* voor de stad Utrecht gezien. Dit maakt het voor de gemeente Utrecht belangrijk dat de veiligheid op het plein hoog is. Door gericht verschillende situaties op de Neude te onderzoeken met betrekking tot subjectieve veiligheid, kunnen aanbevelingen worden gedaan om op het plein de subjectieve veiligheid te verhogen. Verder is de Neude zeer bekend bij de studenten. Dit zorgt ervoor dat de respondenten een gedetailleerd beeld hebben van dit plein, wat de data ten goede komt.

1.5 OPBOUW THESIS

Deze thesis bestaat uit negen hoofdstukken, waarbij de theorie, methodes, empirie en conclusies aan bod komen.

Hoofdstuk 2 – hoofdstuk 2 start met een uiteenzetting van het begrip de openbare ruimte. De verschillende definities van het begrip zoals deze in de wetenschappelijke literatuur worden beschreven worden met elkaar vergeleken. Daarna wordt toegespitst op stadspaleinen in de openbare ruimte. De functie en het belang van stadspaleinen in de openbare ruimte wordt hier beschreven.

Hoofdstuk 3 – in dit hoofdstuk wordt het begrip subjectieve veiligheid behandeld door de verschillende definities uit de wetenschappelijke literatuur met elkaar te vergelijken. Hierna worden stilgestaan bij de verschillende verklaringen van subjectieve veiligheid en worden verschillende theorieën met elkaar vergeleken. Dit hoofdstuk eindigt met een conceptueel model waaraan het onderzoek kan worden getoetst.

Hoofdstuk 4 – hoofdstuk 4 bestaat uit de methodologische verantwoording van het onderzoek. De onderzoeksmethode en de onderzoeksstrategie wordt in dit hoofdstuk behandeld. Dit hoofdstuk fungeert als een brug tussen de theorie en de empirie.

Hoofdstuk 5 – de onderzoekscasus wordt in dit hoofdstuk beschreven. De geschiedenis, het gebruik, de bezoekers en het veiligheidsbeleid wordt in hier behandeld. De Neude wordt beschreven als multifunctioneel plein.

Hoofdstuk 6 – in dit hoofdstuk wordt de subjectieve veiligheid op de Neude behandeld. Het hoofdstuk start met een uiteenzetting van de definitie van subjectieve veiligheid. Vervolgens wordt in dit hoofdstuk de invloed van de ruimtelijke omgeving op subjectieve veiligheid besproken.

Hoofdstuk 7 – hoofdstuk 7 kijkt naar de invloed van de sociale omgeving op de subjectieve veiligheid. Dit hoofdstuk wordt ingedeeld in de gemeenschappelijke en de sociale identiteit.

Hoofdstuk 8 - de temporele context staat in dit hoofdstuk centraal. Er wordt stilgestaan bij het verschil tussen dag en nacht en de invloed van het nachtleven op subjectieve veiligheid komt gedetailleerd aan bod.

Hoofdstuk 9 – dit is het laatste hoofdstuk waar de conclusie van het onderzoek wordt beschreven. Daarnaast wordt een kritische reflectie over de resultaten en aanbevelingen geschreven.

2

STADSPLEINEN IN DE OPENBARE RUIMTE

2.1 INLEIDING

Openbare ruimtes zijn belangrijke elementen van moderne steden. Het zijn plaatsen waar ontmoetingen plaatsvinden, waar mensen kunnen ontspannen, waar mensen door heen kunnen lopen, etc. (Melik & Lawton, 2011). Mensen verplaatsen zich elke dag in en uit openbare ruimtes en daardoor is het een onderdeel van het dagelijks leven. Openbare ruimtes worden daarnaast ook gezien als een weerspiegeling van de samenleving (Leary, 2009). In dit hoofdstuk wordt inzicht geboden in het complexe begrip openbare ruimte. Hierbij wordt de nadruk gelegd op stadspaleinen in de openbare ruimte. Zowel de definitie als de functies en het beleid worden besproken. Ten slotte wordt het gedrag in de openbare ruimte besproken.

2.2 DEFINITIE OPENBARE RUIMTE

De openbare ruimte is een complex begrip. Alhoewel iedereen een zeker beeld heeft van wat een openbare ruimte is, lopen de definities uiteen (Melik & Lawton, 2011; Hajer, Reijndorp, & May, 2001). Vaak worden elementen van de openbare ruimte vergeten, of wordt de openbare ruimte geïdealiseerd:

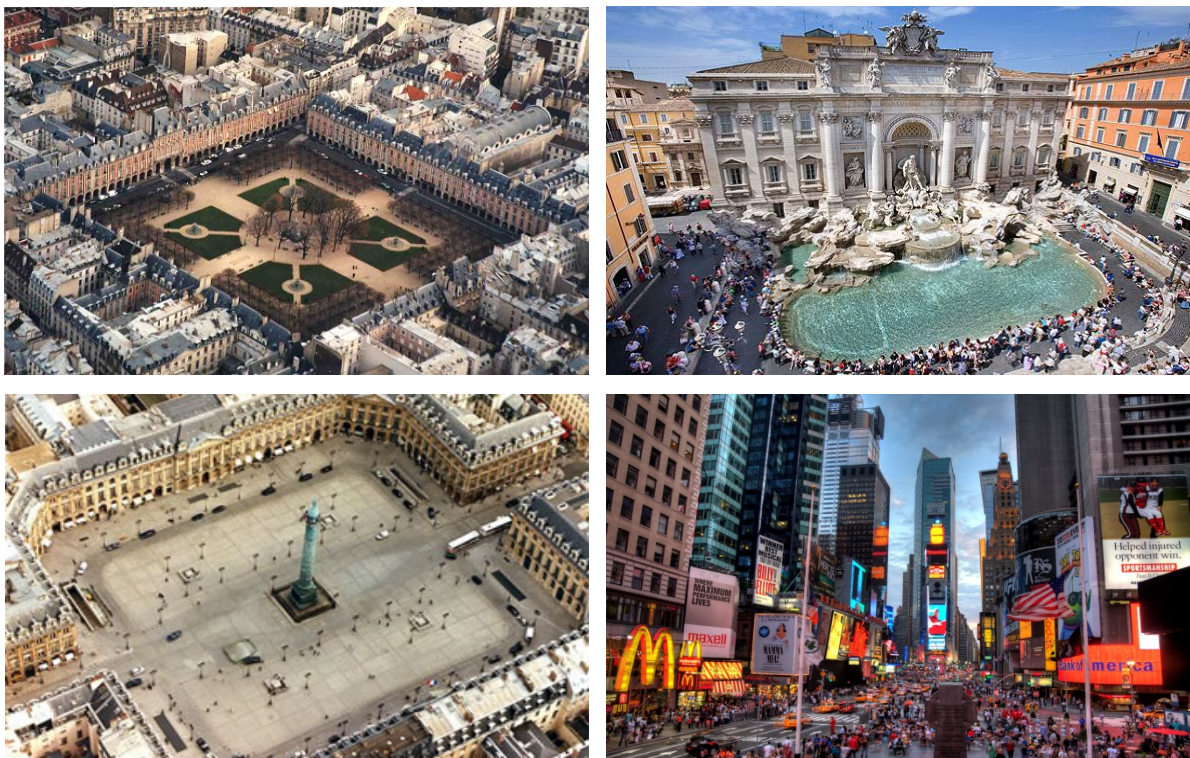
“Public space is in essence a space that is freely accessible for everyone” (Hajer, Reijndorp, & May, 2001, p. 11).

“the material location where social interactions and public activities of all members of the public occur” (Mitchell, 2003, p. 131)

Echter, vaak wordt deze idealistische definitie van de openbare ruimte bekritiseerd. Vele academici zetten vraagtekens bij de openheid van de ruimte. Er zijn verschillende dimensies van de openbare ruimte en deze verschillen van tijd tot tijd en plaats tot plaats (Németh, 2009). Een manier om de openbare ruimte te definiëren kan door middel van de topografische en de procedurele benadering (Melik, 2008). Deze worden in de volgende paragrafen uitgewerkt.

2.2.1 TOPOGRAFISCHE OPENBARE RUIMTE

De gemakkelijkste manier is om op een fysieke of topografische manier tegen de openbare ruimte aan te kijken. Een openbare ruimte is dus een bepaalde fysieke plaats in de stad, zoals een straat, stoep, plein of park. Dit wordt volgens Harvey (2006) gezien als een absolute of materiële ruimte in de stad, wat het oog ziet. Door op deze manier naar de openbare ruimte te kijken, kan deze worden ingedeeld op basis van vormen. Een voorbeeld van een categorisering op basis van de topografische ruimte is de indeling van de openbare ruimte van pleinen door Zucker (1959). Stadspleinen kennen volgens Zucker vier categorieën: gesloten, gedomineerd, nucleair en vormloos. Een gesloten plein is een ruimte welke is afgeschermd door gebouwen. Slechts enkele straten leiden naar het plein. Een gedomineerd plein of ruimte wordt gekenmerkt door één gebouw of structuur, waar heel het plein op is gebaseerd. Een nucleair plein bevat een lang, verticaal object die de aandacht naar het midden van het plein trekt. Een dergelijk object kan in de vorm van een monument, fontein of gebouw zijn. Een vormloos plein is de laatste categorie die Zucker onderscheid, deze pleinen worden getypeerd door hun heterogeniteit van gebouwen of verkeer. Dit zorgt voor een vormloze en ongeorganiseerde uitstraling (figuur 2.1) (Zucker, 1959).

Figuur 2.1: Gesloten plein (*Place des Vosges, Parijs*), Gedomineerd plein (*Fontana di Trevi, Rome*), Nucleair plein (*Place Vendôme, Parijs*), Vormloos plein (*Times Square, New York*)

Bron: google.afbeeldingen.nl, 2014

Er zijn door de jaren heen meerdere typeringen van pleinen of openbare ruimtes bedacht op basis van de topografische of absolute benadering. Zo zijn pleinen door een aantal academici gecategoriseerd op basis van vorm, zoals een cirkel, driehoek of vierkant (Melik, 2008).

2.2.2 PROCEDURELE OPENBARE RUIMTE

Naast deze absolute kijk op de ruimte, wordt in de wetenschappelijke literatuur verwezen naar de procedurele benadering van de ruimte. De procedurele benadering van openbare ruimte kijkt naar de betekenis of de functie van de ruimte (Goheen, 1998; Melik, 2008). Een openbare ruimte wordt bepaald door de betekenis die men eraan geeft. De functie van de openbare ruimte kan grofweg worden ingedeeld in vijf categorieën: sociaal, politiek, economisch, recreatief en transport. Deze categorieën hangen met elkaar samen en kunnen niet los van elkaar worden gezien (o.a. Spierings, 2006; Goheen, 1998; Kärrholm, 2009; Melik, 2008).

Een openbare ruimte wordt in de traditionele manier gezien als een plaats waar mensen elkaar ontmoeten. Het is een plaats waar sociale interactie plaatsvindt tussen mensen, cultuur en kennis (Melik, 2008). Deze ontmoetingen zijn meestal vluchtig en functioneel (Blokland, 2008). Het zijn vaak toevallige ontmoetingen tussen vreemden en stellen op het eerste gezicht niet zoveel voor. Academici wijzen echter op het belang van deze ontmoetingen. Dit zorgt voor de stedelijke ervaring of beleving dat men heeft van die openbare ruimte. Al deze ervaringen zorgen ervoor dat het beeld of de verwachting van die openbare ruimte wordt aangepast (Blokland, 2008; Aals & Ennen, 2001). Gadet (1999) spreekt zelfs over 'passantenopenbaarheid', waarbij de sociale betekenis van de openbare ruimte in de toekomst zal worden beperkt tot zien en gezien worden. Daarnaast wordt de openbare ruimte gebruikt voor politieke doeleinden. Deze functie heeft de openbare ruimte door heel de geschiedenis gehad. In het Oude Griekenland werden de pleinen gebruikt als politieke centra, de agora genoemd. Vandaag de dag worden openbare ruimtes nog steeds voor politieke doeleinden gebruikt (denk aan de stembureaus op stations of scholen óf politieke demonstraties) (Spierings, 2006; Melik, 2008). De volgende functie van de openbare ruimte is economisch van aard. In de openbare ruimte vindt handel en verkoop plaats. Hierbij kan gedacht worden aan markten die wekelijks in steden worden gehouden, maar ook winkels en cafés (Spierings, 2006). Recreatie is de vierde categorie waar de openbare ruimte voor fungeert. Pleinen worden doorgaans gebruikt voor politieke of economische functies. Parken worden echter meer gebruikt voor recreationele doeleinden. Mensen komen naar deze ruimtes om te relaxen, voor amusement en om te sporten (Jacobs, 1961). Een voorbeeld van het gebruik van een openbare ruimte voor amusement is een (gratis) festival. Ten slotte is de meest logische functie van de openbare ruimte een transport functie. Reizen van A naar B gebeurt (bijna) altijd in de openbare ruimte (Jacobs, 1961).

Vanaf de jaren 50 werd de procedurele benadering steeds dominanter. De categorisering op basis van de topografische benadering werd steeds meer bekritiseerd: veel categorieën beschrijven de huidige situatie van het plein niet. Deze kan verschillen met de oorspronkelijke situatie. De topografische benadering wordt vaak als verouderd gezien. De functie van de openbare ruimte wordt als een nuttige criteria gezien om de openbare ruimte in te delen. De functie van de openbare ruimte draagt bij aan de sociale en economische stedelijke structuur van een stad. Het is van belang te weten waar de ruimte voor wordt gebruikt of welke functies er worden gecombineerd. Stadspleinen hebben vaak een heterogeen karakter, waarbij ze multifunctioneel zijn. Hierdoor kunnen pleinen op de ene dag worden gebruikt voor de markt, op de andere dag voor een festival en leeg staan op de volgende. Deze multifunctionaliteit van pleinen is vooral in Nederland populair (Melik, 2008).

De procedurele benadering heeft ook een aantal nadelen. Zo kunnen functies over tijd veranderen, wat kan leiden tot nieuwe categorieën van pleinen en waardoor deze nooit helemaal compleet kunnen zijn. Daarnaast kunnen pleinen meerdere functies bezitten en deze kunnen zelfs verschillen in de seizoenen. Het classificeren van pleinen op basis van functies wordt dan een complexe taak, aangezien er meerdere hybride of multifunctionele pleinen bestaan zijn deze pleinen lastig te categoriseren (Melik, 2008).

2.3 STADSPLEINEN ALS SPIEGEL VAN DE SAMENLEVING

De functie en het gebruik van de openbare ruimte is door de jaren heen veranderd. Dit heeft te maken met de aanname dat de openbare ruimte wordt gezien als de spiegel van de maatschappij (Leary, 2009; Melik, 2008; Thompson, 2002). In deze paragraaf worden stadspoleinen door de jaren heen als voorbeeld genoemd om deze aanname te versterken.

Al tijdens de Griekse Oudheid is het belang van de openbare ruimte aangehaald. Dit begon met de *agora*, een ontmoetings- en een marktplaats, gelegen in het centrum van de stad. Aan deze *agora* lagen vaak de belangrijke publieke, politieke en commerciële gebouwen. Daarnaast was de *agora* ook bedoeld als een plaats voor burgerschap, waar sociale interactie plaatsvond en waar men zich leerde gedragen (Melik, 2008). Deze pleinen werden beschouwd als een essentieel onderdeel van de stad, als een symbool voor democratie (Lévy, 2008).

Na klassieke pleinen kwamen tijdens de Middeleeuwen andere pleinen bij. Het Middeleeuwse leven bestond uit een handelsmaatschappij. Stadspoleinen werden daarom ingericht zodat deze goed aansloten op de handel. Ze werden gebruikt als een plaats om goederen te verhandelen of te verkopen. In de Middeleeuwen werden pleinen dus vooral gebruikt voor economische redenen. Als een resultaat van de economische groei in de Middeleeuwen, naar aanleiding van de handelsmaatschappij, groeiden steden snel en raakten overbevolkt. Een gevolg was dat private ruimte schaars werd en dat de bevolking hun vrijetijdsactiviteiten in de openbare ruimte uitvoerden. De functie van een stadspolein bestond in de Middeleeuwen dus uit een economische, sociale recreatieve functie.

In de tijd van de Renaissance, Barok en de Neoklassieke periode werden de stadspoleinen meer en meer gezien als een monument. Door de groeiende welvaart en vrije tijd kwam er een herleving in klassieke literatuur, muziek, kunst, drama en architectuur. Dit zorgde ervoor dat in die tijd de nadruk werd gelegd op regelmaat, omheining en ruimtelijke samenhang. Een voorbeeld hiervan is de *Place des Vosges* in Parijs (figuur 1). De functies van deze pleinen verschilden van transportfunctie tot sociale functie. Het belangrijkste aan het ontwerp van deze stadspoleinen was de symboliek die achter het ontwerp schuilde. De pleinen lieten de macht van de maatschappij in die tijd zien. Voorbeelden van stadspoleinen uit die tijd zijn te vinden in Europese steden, zoals Parijs, Rome, Madrid. In Nederland zijn deze pleinen nauwelijks te vinden, dit heeft te maken met de kenmerken van de maatschappij in die tijd. Het bouwen van monumentale pleinen was duur en was alleen mogelijk in strenge regime met een centrale macht. Nederland was een republiek en had een federaal systeem, waardoor er geen centrale macht was. Hierdoor was het moeilijk om het geld bij elkaar te vinden om een dergelijk plein te creëren.

Tijdens de industriële revolutie veranderde de stadspoleinen. De industriële revolutie zorgde voor een sterke groei in fabrieken en industrieën. Deze fabrieken waren bijna altijd gevestigd in of naast een stad. Dit zorgde voor een sterke groei van steden. Steden raakten hierdoor overbevolkt en dit had tot gevolg dat stadspoleinen verdwenen. De weinige stadspoleinen die zijn gemaakt hadden een transportfunctie. In de loop van de twintigste eeuw verloren de

stadspleinen verschillende functies en werden getransformeerd in parkeerplaatsen. In deze tijd werd de openbare ruimte voornamelijk gezien als een transportfunctie, een plaats om van A naar B te reizen (Melik, 2008).

Vanaf de jaren 80 en 90 werden stadspleinen meer en meer gezien als plaatsen waar vrijetijdsbesteding plaats kon vinden. Er kwam een omslag van produceren naar consumeren. De stad wordt meer en meer gezien als een plek van consumptie, vrije tijd en vermaak (Spierings & Houtum, 2008). De stadspleinen werden hier een voorbeeld van, de parkeerplaatsen verdwenen en de pleinen werden weer ruimtes voor vermaak. De opkomst van de *citysumer* zorgt ervoor dat pleinen snel moeten veranderen aan de vraag van de consument. Een *citysumer* wordt gedefinieerd als:

“Het (steeds sneller groeiende) leger van honderden miljoenen ervaren en wereldwijze stedelingen, van San Fransisco tot Sjanghai tot São Paolo, die veeleisender en ruimdenkender zijn dan ooit, maar ook trotser, spontaner, meer verbonden en meer geneigd tot het uitproberen van nieuwe (stedelijke) producten, diensten en ervaringen” (Citysumers, 2011).

De functies van pleinen worden uitgebreid en multifunctioneel. Hybride stadspleinen zijn vandaag de dag niet meer weg te denken in de stedelijke structuur. Vanuit dit historisch overzicht wordt duidelijk dat de inrichting en functie van stadspleinen afhankelijk is van de maatschappij waarin zij zich bevinden (Melik, 2008).

2.4 VOORSPELBAARHEID VAN DE OPENBARE RUIMTE

Nederland is van oudsher een land waarbij de openbare ruimte door de centrale overheid wordt gereguleerd en beheerd. Echter, sinds 1980, is het beleid op de openbare ruimte steeds meer gedecentraliseerd (Melik, Aalst, & Weesep, 2009). Deze decentralisatie is één van belangrijkste redenen voor de toenemende privatisering van de openbare ruimte in Nederland. Door het decentralisatieproces worden lokale overheden min of meer gedwongen om nieuwe investeerders te zoeken voor het behoud van de kwaliteit van de ruimte. Deze nieuwe investeerders vonden de lokale overheden in private ondernemingen (Melik, 2008). Decentralisatieprocessen en de aanwezigheid van private partijen in de ontwikkeling en beleid van de openbare ruimte heeft zijn oorsprong in landen als de Verenigde Staten en Verenigd Koninkrijk. In deze landen is de trend van privatisering van de openbare ruimte in grote mate aanwezig. Dit zorgt voor een verandering in de openbare ruimte:

“During the past 20 years, privatization of urban public space has accelerated through the closing, redesign, and policing of urban parks and plazas, the development of business improvement districts that monitor and control local streets and parks, and the transfer of public air rights for the building of corporate plazas ostensibly open to the public.” (Smith & Low, 2006, p. 82)

Door de toevoeging van de private sector aan de ontwikkelingen en het beleid van de openbare ruimte ontstaat een nieuw soort ruimte. Minton (2006) noemt een dergelijke ruimte een publiek-private ruimte. Beide partijen hebben baat bij een kwalitatief goede ruimte, maar verschillen van mening over hoe de ruimte kan worden gereguleerd, gecontroleerd en beheerd. Private partijen hebben vaak als doel om winst te maken. Openbare ruimtes kunnen voor sommige partijen als een hulpmiddel dienen om winst te maken. Voorbeelden van openbare ruimtes die geprivatiseerd zijn, zijn bepaalde gedragsregels die aan een dergelijke ruimte

worden toegevoegd. Hierdoor worden bepaalde soorten activiteiten goedgekeurd en bepaalde type mensen toegestaan in de ruimte (Minton, 2006). Hierbij kan gedacht worden aan een winkelcentrum, waarbij er van bezoekers wordt verwacht dat zij zich op een bepaalde manier gedragen. Vaak is het in een winkelcentrum verboden om te roken of te skateboarden. De beveiliging van een winkelcentrum zorgt daarnaast voor het wel of niet toestaan van bezoekers (zwerfers worden bijvoorbeeld niet toegelaten tot een winkelcentrum). Voorstanders van publiek-private ruimten beweren dat private partijen voor een schonere en veiligere omgeving zorgen. Dit terwijl tegenstanders beweren dat private partijen voor een steriele en uniforme omgeving zorgt, waarbij een gebrek is aan diversiteit en openbare toegang (Minton, 2006).

In Nederland zijn deze ontwikkelingen in mindere mate aanwezig. Echter, het beleid van Nederland op de openbare ruimte wordt steeds strenger gecontroleerd en beheerd. Dit wordt door Melik (2009) als voorspelbaarheid van de ruimte genoemd. Door het strenger controleren en beheren van de openbare ruimte, verandert het karakter van de ruimte. Critici beweren dat de steeds hogere controle op de openbare ruimte leidt tot de *“death of the public realm”* (Németh, 2012, p. 812). Een steeds hogere controle op de ruimte zorgt ervoor dat de ruimte niet geheel openbaar is. Bezoekers kunnen geweigerd worden om de ruimte toe te laten. Daarnaast kan meer controle op de openbare ruimte zorgen voor een gebrek aan innovatie. De openbare ruimte wordt dan alleen gebruikt zoals deze is bedoeld en er is geen ruimte voor creatief gebruik (Németh, 2012). Aan de andere kant zorgt meer controle op de ruimte voor een minder criminele activiteiten, waardoor de veiligheid stijgt. Er zijn tegenstrijdige berichten wanneer gekeken wordt naar de relatie tussen controle en subjectieve veiligheid (Brands, Schwanen, & Aalst, 2013).

2.5 AFSLUITING

Het gedrag en de gevoelens in de openbare ruimte zijn onlosmakelijk verbonden met zowel de functie(s) als de materialistische vorm van de openbare ruimte. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op (on)veiligheidsgevoelens en het gedrag in de openbare ruimte.

3

SUBJECTIEVE VEILIGHEID IN DE OPENBARE RUIMTE

3.1 INLEIDING

Subjectieve veiligheid, angstgevoelens of *fear of crime*, is een complex begrip en in dit hoofdstuk zal dit begrip worden ontleed. Als eerste wordt het verschil tussen objectieve en subjectieve veiligheid uitgelegd. In het middenstuk wordt dieper ingegaan op de invloedbare factoren van subjectieve veiligheid. De reacties op angstgevoelens komen daarna aan bod. In dit hoofdstuk wordt geprobeerd het debat rond subjectieve veiligheid in kaart te brengen. Aan het einde van het hoofdstuk wordt een conceptueel model getoond.

3.2 DEFINITIE SUBJECTIEVE VEILIGHEID

In de wetenschappelijke literatuur wordt vaak over objectieve versus subjectieve veiligheid gesproken. Criminaliteit die gemeten kan worden kan als tool worden gezien waaraan de objectieve veiligheid aan kan worden vastgesteld (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Om de objectieve veiligheid te meten is het dus van belang uit te diepen wat er precies onder criminaliteit wordt verstaan. Criminaliteit is een breed begrip en is gerelateerd aan verschillende gedragen en acties. Daarnaast heeft criminaliteit een wettelijk en een sociaal component. Criminaliteit wordt als volgt gedefinieerd:

“Crime is a violation of societal rules of behavior as interpreted and expressed by a criminal legal code created by people holding social and political power. Individuals who violate these rules are subject to sanctions by state authority, social stigma, and loss of status (Siegel, 2011, p. 32).”

De tegenhanger van de objectieve veiligheid is de subjectieve veiligheid, waarbij het gaat over het sociale aspect van veiligheid. Subjectieve veiligheid wordt in de wetenschappelijke literatuur vaak aangeduid als *fear of crime*. In Nederland wordt deze *fear of crime* aangeduid met diverse betekenissen en synoniemen, zoals angst voor criminaliteit, angstgevoelens, beleving van (on)veiligheid, onrust (over criminaliteit), onbehagen, etc. (Pleysier, 2009). Interessant hierbij is de grove tweedeling in angst voor criminaliteit en onveiligheidsgevoelens. De eerste aanduiding is meer concreet en situationeel van aard. Angst voor criminaliteit, zoals het woord al zegt, heeft een bepaalde afbakening in zich. De situatie waardoor een persoon angstgevoelens ervaart is in dit concept verbonden met een zekere mate van criminaliteit. De aanduiding onveiligheidsgevoelens is daarmee meer vaag en ambigu van aard, het is een breder concept. Uit deze vele aanduidingen blijkt dat het concept onveiligheidsgevoelens een container- en een complex begrip is.

“One encounters references to fear, fright, anxiety, worry, feelings of safety, feelings of security/insecurity, as if they are all one and the same” (Fattah, 1993, p. 45)

De definitie van onveiligheidsgevoelens loopt in de wetenschappelijke literatuur sterk uiteen. In brede zin werd subjectieve veiligheid vroeger vaak uitgelegd als een emotionele reactie op een bedreiging (Pain, 2000). Naarmate de tijd vorderde werd duidelijk dat het begrip subjectieve veiligheid helemaal niet zo makkelijk te definiëren was als in eerste instantie werd aangenomen. In dit kader worden twee interessant conceptualiseringen van het begrip subjectieve veiligheid getoond.

Ten eerste wordt gekeken naar de twee dimensies van Furstenberg (1971) over subjectieve veiligheid. Hierbij wordt subjectieve veiligheid ingedeeld in twee dimensies of assen: het object van angst en de mate van persoonlijke betrokkenheid. Het object van angst is direct terug te leiden naar één van de definities van subjectieve veiligheid, namelijk angst voor criminaliteit. Het object van angst in deze criminaliteit. Dit kan nog duidelijker worden verhelderd door het object criminaliteit te categoriseren. Een voorbeeld hiervan is angst voor inbraak, waarbij de angst duidelijk gekoppeld is aan een bepaalde vorm van criminaliteit (Pleysier, 2009). Het object kan bij subjectieve veiligheid verschillen, zo kan men angst hebben voor ziekte of het verkeer. Door te verhelderen waar men precies bang voor is, wat het object van hun angst is, kunnen deze gevoelens worden gecategoriseerd. De tweede dimensie van Furstenberg (1971) betreft de mate van persoonlijke betrokkenheid. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen *fear of victimization* en *concern about crime*. *Fear of victimization* heeft te maken met de meer emotionele en concrete angst om zelf slachtoffer te worden. *Concern about crime* komt voort uit een breder concept, een soort algemene verontrusting van criminaliteit als maatschappelijk probleem. Pleysier (2009) stelt dat de indeling van deze twee dimensies niet zo zwart wit kunnen onderscheiden zoals door Furstenberg wordt gedaan.

“Echter, de analogie aan Furstenberg's onderscheid is niet perfect; beide dimensies kruisen hier immers elkaar. Voor een goed begrip is het echter noodzakelijk deze dimensies of assen met wat soepelheid te hanteren; ze zijn immers geenszins afhankelijk van elkaar” (Pleysier, 2009, p. 69)

Door de twee dimensies van Furstenberg te versoepelen is een nieuw onderscheid gemaakt om subjectieve veiligheid te verhelderen. Hieruit volgt de tweedeling persoonlijke en algemene angst voor een object. Persoonlijke angst gaat hierbij over de concrete angst om zelf slachtoffer te worden van een bepaald angstobject. En met algemene angst wordt een breder en vager

onveiligheidsgevoel gecreëerd. Dit kan refereren aan een angst voor een terroristische aanslag of aan angst voor anderen (Pleysier, 2009).

Vervolgens worden door Oppelaar & Wittebrood (2006) twee andere dimensies van subjectieve veiligheid ervaren, namelijk cognitief en affectief. De cognitieve dimensie gaat over de risicoperceptie om slachtoffer te worden. Een persoon kan dit baseren op verschillende factoren, zoals eerdere slachtofferervaringen, verhalen uit de media, de fysieke omgeving, enzovoorts. Bij affectief gaat het om de daadwerkelijke emoties die een persoon ervaart op het moment van angst. Angst omvat een scala aan emoties en lichamelijke reacties welke verschillen in intensiteit (Brands, Schwanen, & Aalst, 2013). Angstgevoelens kunnen wijzen van ongemak, ongerustheid, bezorgdheid naar in het uiterste geval paniek. De lichamelijke reacties die bij deze gevoelens horen verschillen daarmee ook van intensiteit. Een emotionele reactie op woninginbraak zal compleet anders zijn dan een emotionele reactie op seksuele intimidatie (Warr, 1985; Pain, 2000). Onderzoeken naar de relaties tussen de cognitieve en de affectieve dimensie van angstgevoelens hebben laten zien dat deze twee sterk met elkaar samen hangen (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Er wordt gesproken over het causale verband tussen de cognitieve en affectieve dimensie. Hoe groter de kans is op slachtofferschap, hoe groter de kans op (intensieve) lichamelijke en emotionele emoties.

Vervolgens wordt in de wetenschappelijke literatuur ook over een andere dimensie gesproken, namelijk conatief. De conatieve dimensie verwijst naar de reacties of gedragingen die voortkomen uit de veiligheidsbeleving (Pleysier, 2009). Dit component richt zich op het verminderen van het risico van persoonlijk of algemeen slachtofferschap zoals deze door Furstenberg (1971) wordt beschreven. In de wetenschappelijke literatuur worden onderscheidt men twee verschillende strategieën om het risico op slachtofferschap en angstgevoelens te verminderen. Deze zijn gericht op bescherming van het individu of individuen of vermijding (Brownlow, 2005). Vermijdingsstrategieën verwijzen naar het vermijden van bepaalde mensen, plaatsen of situaties die als gevaarlijk worden gezien. Deze strategie wordt volgens de literatuur zowel door mannen als vrouwen gebruikt. Vrouwen zijn echter meer waarschijnlijk dan mannen om deze strategie te gebruiken (Brownlow, 2005; Yavuz & Welch, 2010; Cobbina, Morash, Kashy, & Smith, 2014).

De strategie van controle of bescherming verwijst naar strategieën die zijn bedoeld om het risico van slachtofferschap te reduceren door het vergroten van de mogelijkheid om weerstand te bieden tegen de criminele handeling (Brownlow, 2005). Hierbij kan gedacht worden aan het dragen van een wapen, op een verdedigingscursus gaan of reizen in een groep. Mannen en vrouwen gedragen zich verschillend met betrekking tot deze strategie. Bij mannen wordt deze controle gemeten door het vermogen van mannen om met de situatie om te gaan, door bijvoorbeeld intelligentie, kracht of agressie. Vrouwen proberen op andere manieren de situatie te controleren, voorbeelden hiervan zijn het reizen in een groep, of met een man, bepaalde kledingstijl, etc. (Brownlow, 2005; Mehta, 1999).

Het koppelen van deze verschillende dimensies kan de resultaten van het eigen onderzoek een plaats geven en daarnaast tegen elkaar afzetten (tabel 3.1). Het concept subjectieve veiligheid wordt door deze tabel geclassificeerd, waardoor het duidelijk wordt wat er precies onder het begrip wordt verstaan.

	Cognitief	Affectief	Conatief
Persoonlijk	Risicoperceptie om zelf slachtoffer te worden. <i>Voorbeeld: Hoe veilig voel je je wanneer je 's avonds alleen door de stad loopt?</i>	De lichamelijke en emotionele reacties van angst (intensiteit). <i>Voorbeeld: Wat voel je wanneer je de angst ervaart?</i>	Strategieën om het risico op slachtofferschap en angstgevoelens te verminderen. <i>Voorbeeld: Hoe reageer je op deze angstgevoelens?</i>
Algemeen	Risicoperceptie voor anderen en in het algemeen. <i>Voorbeeld: Denk je dat het op plaats X veilig is?</i>	De intensiteit van bezorgdheid voor anderen. <i>Voorbeeld: Hoe bezorgd ben je voor de veiligheid van je vrienden in bepaalde situaties?</i>	Strategieën om het risico op slachtofferschap voor anderen en in het algemeen te verminderen. <i>Voorbeeld: Hoe reageer je op deze angstgevoelens?</i>

Tabel 3.1: Koppeling verschillende dimensies van subjectieve veiligheid

Bron: Eigen samenstelling op basis van Furstenberg, 1971; Pleysier, 2009; Oppelaar & Wittebrood, 2006

Op dit moment is er nog geen geaccepteerde definitie van subjectieve veiligheid, maar er het wordt steeds meer geaccepteerd als een veelzijdig, dynamisch en situationeel concept (Pain, 2000). Hiermee wordt het begrip subjectieve veiligheid vanuit een relationele benadering bekeken. Zowel de cognitieve, affectieve en conatieve dimensies van subjectieve veiligheid zijn afhankelijk van de context. De relationele benadering bekijkt processen op een andere manier: processen gebeuren in de ruimte, maar zijn onderdeel van de ruimte (Harvey, 2006; Jones, 2009). Het relationele aspect van de tijd en ruimte impliceert het idee van relaties tussen de tijd en de ruimte. Een gebeurtenis in een bepaalde ruimte kan niet worden begrepen door alleen te kijken naar de ruimte. Het is afhankelijk van allerlei factoren in de ruimte.

“A wide variety of disparate influences swirling over space in the past, present and future concentrate and congeal at a certain point to define the nature of that point” (Harvey, 2006, p. 4)

Vanuit deze relationele aanname kan gesteld worden dat subjectieve veiligheid wordt beïnvloed door verschillende factoren en dat deze contextafhankelijk is. Om de subjectieve veiligheid van een ruimte te kunnen verklaren is onderscheid gemaakt tussen de ruimtelijke, sociale en temporele context (Pain, 2000).

3.3 RUIMTELIJKE OMGEVING

De ruimtelijke dimensie van angst is één van de meest onderzochte factoren op het gebied van angstgevoelens in de wetenschappelijke literatuur. Mensen ervaren vaak angstgevoelens in een specifieke omgeving (Pain, 2000; Oppelaar & Wittebrood, 2006). Kenmerkend zijn omgevingen welke donker, alleen en onaantrekkelijk zijn. Daarnaast heeft het design van de gebouwde omgeving ook vaak direct invloed op de angstgevoelens. De academische wereld noemt deze tak van de criminologie ook wel de omgevingscriminologie (Brantingham & Brantingham, 1981).

Het boek van Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities*, ligt ten grondslag aan de omgevingscriminologie. In haar boek wordt als eerste gesproken over het verband tussen omgeving en veiligheid (Jacobs, 1961). Diversiteit is volgens Jacobs de sleutel tot veiligheid in de stad. Deze diversiteit wordt tot stand gebracht door de wijk zo in te richten dat er vierentwintig uur per dag activiteiten plaatsvinden in de wijk. Hierdoor is er continu gebruik van openbare ruimte, waardoor er manier van informeel toezicht ontstaat. Hoe meer mensen de straat gebruiken, hoe meer informeel toezicht er ontstaat. Een mix van landgebruik en kleine huizenblokken zorgen volgens Jacobs voor meer activiteit in de wijk en voor meer 'ogen op straat'. De achterliggende gedachte is dat mensen die zich in de openbare ruimte begeven een gevoel van verantwoordelijkheid naar elkaar hebben en daarom tot actie te komen als er criminele of verdachte activiteiten plaatsvinden (Jacobs, 1961).

Naar aanleiding van het boek van Jacobs is in 1971 de theorie *Crime Prevention Through Environmental Design* (CPTED) ontwikkeld. Deze is door de jaren heen aangepast en gegroeid tot het uitgangspunt van vele criminaliteitspreventieve maatregelen. De theorie is gebaseerd op *defensible space theory*, *broken windows theory* en *routine activities theory* (Cozens, Saville, & Hillier, 2005; Clarke & Felson, 1993; Gau & Pratt, 2010; Newman, 1973). De achterliggende gedachte van deze theorie heeft te maken met het manipuleren van gedrag.

"To change criminal behavior we must deal directly with criminal behavior by removing the environmental reinforcements, which maintain behavior" (Jeffrey, 1971, p. 45)

De fysieke omgeving wordt dus ingezet om het gedrag van mensen te veranderen. Hierbij wordt gestreefd naar de creatie van een veilige omgeving, vermindering criminaliteit en vergroting van sociale cohesie. CPTED is gebaseerd op vijf elementen: *territorialiteit*, *zichtbaarheid*, *access control*, *activity support* en *imago* (Cozens, Saville, & Hillier, 2005; Crowe, 2000). Deze vijf elementen hangen samen en kunnen niet los van elkaar worden gezien. Door deze elementen te optimaliseren zullen de angstgevoelens worden verkleind (Cozens, Saville, & Hillier, 2005; Crowe, 2000; Pain, 2000).

3.3.1 DE VIJF ELEMENTEN

Het eerste element, territorialiteit, gaat ervan uit dat de fysieke omgeving bijdraagt aan een gevoel van territorialiteit (Crowe, 2000). Hierdoor wordt een gevoel van eigenaarschap gecreëerd waardoor de veiligheid wordt vergroot. Gebaseerd op de theorie van *defensible spaces* gaat deze ervanuit dat een heldere en duidelijke scheiding tussen publiek en private ruimte de territorialiteit versterkt (Jeffery, 1971). Deze scheiding kan worden aangetoond door middel van symbolische barrières (o.a. borden en aanleg van een tuin) en fysieke grenzen (o.a. hekken, muren). Doordat mensen zich verantwoordelijk voelen over de ruimte, zullen zij eerder geneigd zijn om een melding te doen van criminaliteit of de buurt schoon te houden (Cozens, Saville, & Hillier, 2005).

Zichtbaarheid heeft als doel dat mensen gezien kunnen worden en is gebaseerd op de *defensible space theory* van Newman. Zichtbaarheid wordt in de wetenschappelijke literatuur vaak als één van de belangrijkste factoren voor het gevoel van veiligheid gezien (Brown & Bentley, 1993; Brown & Altman, 1983; Bennett & Wright, 1984). Zichtbaarheid wordt vaak getoetst aan de mate van toezicht in de omgeving en kan op drie manieren worden onderscheiden: natuurlijk, georganiseerd en mechanisch (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Op het gebied van natuurlijk toezicht kan gedacht worden aan meer ramen in gebouwen, en de voorkant van het huis of gebouw gericht op de weg. Bij dit element is het van belang dat er geen

ruimtes/ gebieden zijn waar een inbreker ongezien naar binnen kan sluipen of waar ongezien vandalisme kan worden gepleegd. Hoe overzichtelijker een ruimte, hoe meer toezicht er kan worden geboden. Dit zorgt ook voor een versterkt gevoel van subjectieve veiligheid (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Een voorbeeld van georganiseerd toezicht is de hoeveelheid politie op straat. Hoe meer blauw op straat, hoe veiliger men zich voelt. Dit laatste is echter paradoxaal, er zijn onderzoeken bekend dat meer politie op straat juist het tegengestelde effect heeft. Mensen zullen eerder denken dat er wat aan de hand is en voelen zich daardoor onveilig (Newman, 1973; Brown & Altman, 1983; Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Het laatste aspect is mechanisch toezicht. Hiermee worden mechanische attributen bedoeld die aan de omgeving kunnen toegevoegd. Voorbeelden hiervan zijn verlichtingsmogelijkheden of het gebruik van camera's (Cozens, Saville, & Hillier, 2005; Welsh & Farrington, 2009). Er bestaat bewijsmateriaal dat het gebruik van CCTV effectief is in de bestrijding van misdaad (Welsh & Farrington, 2009). Op het gevoel van veiligheid is het gebruik van CCTV tegenstrijdig. Aan de ene kant zorgen camera's in de openbare ruimte voor een gevoel van veiligheid, aan de andere kant kan het gebruik van CCTV het gevoel van veiligheid verkleinen. Door de aanwezigheid van camera's kunnen mensen denken dat er iets speelt in deze ruimte en daardoor kunnen zij zich onveilig gaan voelen (Norris, McCahill, & Wood, 2002).

Het element *access control* legt de nadruk op het beheren van de toegangswegen en de mate van toegangscontrole (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Fysieke maatregelen kunnen in dit aspect bepaalde ongewenste mensen buitensluiten of het kan er voor zorgen dat het moeilijker is te ontsnappen. Een openbare ruimte is in principe voor iedereen. Iedereen heeft toegang tot de openbare ruimte. De fysieke omgeving kan echter wel bijdragen aan het verhogen van de veiligheid. Hierbij kan gedacht worden aan de inrichting van de straten en wegen, waardoor de stroom voetgangers een bepaalde richting op gestuurd wordt. Een ander voorbeeld is de locatie van een bushalte van het openbaar vervoer. Binnen dit element wordt vaak gesproken over de 'leesbaarheid' van een omgeving: de gebruikers weten waar ze zijn en vinden het makkelijk om van A naar B te verplaatsen. Belangrijk bij een goede 'leesbare' omgeving is dat mensen niet verdwaald raken (Cozens, Saville, & Hillier, 2005).

Activity support impliceert het gebruik van een gebouwde omgeving om bepaalde verkeersstromen en gebruik van de publieke ruimte te begeleiden en aan te moedigen. Doordat er veel activiteiten in buurt plaatsvinden zijn er veel mensen op straat. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen 'veilige' activiteitenpatronen en 'onveilige' activiteitenpatronen. Hoe meer veilige activiteiten mensen uitvoeren, hoe minder onveilige activiteiten er plaatsvinden (Crowe, 2000). Deze mensen zorgen (on)bewust voor een veiligere omgeving. Dit element komt voort uit de gedachten van diversiteit van Jacobs (1961) en de routine activiteiten theorie van Clarke & Felson (1993). Er zijn veel aanhangers voor de routine activiteiten theorie en deze is in veel onderzoeken ook vaak bewezen (Robinson, 1999; Roncek & Maier, 1991). De elementen *access control* en *activity support* hebben veel overlap en zal in de praktijk hetzelfde betekenen. Dit geeft aan dat de elementen niet los van elkaar kunnen worden gezien.

Het promoten van een positief imago en het tijdig goed onderhouden van de gebouwde omgeving zorgt ervoor dat het gebied een positief signaal naar alle mensen afgeeft. Dit element is gebaseerd op de *broken windows theory* van Wilson & Kelling (1982). Deze theorie gaat uit van de gedachte dat wanorde direct in verband staat met veiligheid. Het begrip wanorde wordt hierbij in zijn breedste vorm gedefinieerd, van vandalisme tot hangjongeren tot hondenpoep op straat (Gau & Pratt, 2010). De manier waarop er met deze wanorde wordt omgegaan is bij deze theorie van belang. Als afval niet wordt opgeruimd of hangjongeren niet worden weggestuurd zal dit een domino-effect veroorzaken. Bewoners zullen steeds minder worden geprikkeld om

het afval op te ruimen en worden uitgenodigd om meer afval overal te laten slingeren. Hetzelfde geldt voor de hangjeugd, wanneer zij niet worden weggestuurd zullen ze elke keer weer terugkomen. Dit wordt ook bekend in omliggende wijken, waardoor de wijk nog meer hangjeugd zal aantrekken. Hangjongeren en straatvuil zijn slechts voorbeelden van aspecten van wanorde. Andere voorbeelden zijn geluidsoverlast, hondenpoep op straat of zwervers. Wanorde impliceert hier een verminderde sociale controle in de buurt. Mensen ervaren een steeds groter gevoel van onveiligheid naarmate deze sociale controle verminderd (Gau & Pratt, 2010; Wilson & Kelling, 1982).

TOEPASSING EN BEPERKING VAN CPTED

Verscheidene studies hebben onderzocht welke CPTED-principes invloed hebben op de subjectieve veiligheid (Dunstan, Weaver, Araya, Bell, Lannon, & Lewis, 2005; Hedayati Marzbali, Abdullah, Razak, & Maghsoodi Tilaki, 2012; Brown & Altman, 1983). De uitkomsten van de onderzoeken zijn echter verschillend. Zo concludeerden Dunstan e.a. (2005) dat een scherpe scheiding tussen publiek en private ruimte een significant effect hadden op de gevoelens van onveiligheid in de buurt. Aan de andere kant concludeerde Minnery (2005) dat de CPTED-principes geen significant effect hadden op de subjectieve onveiligheid op buurtniveau. Lorenc e.a. (2013) hebben een uitgebreide review geschreven over een groot aantal onderzoeken gebaseerd op de fysieke omgeving en de subjectieve veiligheid. De verschillende onderzoeken onderzochten het effect van diverse aanpassingen in de omgeving en de subjectieve veiligheid. De invloedrijkste fysieke maatregelen waren (Lorenc e.a., 2013):

- Meer verlichting
- Betere veiligheidsapparatuur (installatie CCTV)
- Meer politie op straat
- Algemene kleine aanpassingen (weghalen van graffiti, ophogen verlichten, aanpassen sluitingstijden)

Het is wel van belang te vermelden dat deze resultaten contextafhankelijk zijn (Lorenc e.a., 2013). Onderzoek en toepassingen van het CPTED-principe laten zien dat de theorie een goed concept is dat al lange tijd succesvol wordt toegepast (Cozens, Saville, & Hillier, 2005; Blöbaum & Hunecke, 2005). Maar de vraag blijft 'wat werkt waar en wanneer en met wie'?

"What is less certain is precisely how CPTED and its components parts work, where it works best and how to systematically evaluate its effectiveness (or otherwise) beyond reasonable doubt (Cozens, 2005, p. 344)."

3.4 SOCIALE OMGEVING

Naast de ruimtelijke factoren is het onveiligheidsgevoel afhankelijk van de sociale context (Pain, 2000; Thomas & Bromley, 2000). De sociale omgeving kan worden ingedeeld in verschillende categorieën: gemeenschappelijke identiteit en sociale identiteit.

3.4.1 GEMEENSCHAPPELIJKE IDENTITEIT

De gemeenschappelijke identiteit van een ruimte wordt getest aan de hand van de mate van sociale controle van deze ruimte. De mate van sociale controle in de ruimte geeft aan hoe men zich in een ruimte hoort te gedragen (Smets & Watt, 2013). Hierbij is de aanname: hoe hoger de sociale controle van een ruimte, hoe hoger de subjectieve veiligheid van die ruimte. De mate van sociale controle in een ruimte wordt bepaald door verschillende factoren.

Ten eerste is de mate van sociale controle afhankelijk van de sociale verbondenheid en sociale relaties in een omgeving.

“In een omgeving waar men elkaar kent, zal men zich over het algemeen veiliger voelen” (Oppelaar & Wittebrood, 2006, p. 38)

Een lokale gemeenschap of een buurt kan gezien worden als een complex systeem van vriendschappen en verwante netwerken, formele en informele banden, welke geworteld zijn in ons familieleven en in continue sociale processen (Kasarda & Janowitz, 1974, p. 329). Als buurtbewoners elkaar kennen en zich verbonden met elkaar voelen, zullen ze over het algemeen meer bereid zijn om zich verantwoordelijk naar elkaar en naar hun woonomgeving op te stellen. De mate van verbondenheid en solidariteit binnen een gemeenschap of groep wordt ook wel sociale cohesie genoemd (Berkman & Glass, 2000; Bolt & Torrance, 2005). Sociale relaties met burens geven aan in welke mate een individu is verankerd in zijn buurt en vormen een indicator van de kracht van lokale gemeenschappen in de samenleving (Campbell & Lee, 1992; Stueve, Jones, Jackson, Gerson, & Baldassare, 1977). Sociale relaties in een buurt leiden over het algemeen tot een hogere tevredenheid met en over de buurt (Sampson, 1991), ze stellen mensen in staat om als collectief op te treden tegen criminaliteit en wanorde (Freudenburg, 1986; Sampson, Raudenbush, & Earls, 1997). en ze verhogen de subjectieve veiligheid (Oppelaar & Wittebrood, 2006; Gau & Pratt, 2010; Wilson & Kelling, 1982).

Door weinig of geen sociale relaties in een omgeving worden mensen eerder omringd door onbekenden. Mensen zijn geneigd een zeker wantrouwen tegenover onbekenden te hebben en verwachten eerder dat mensen uit de omgeving kwaadwillend zijn (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Weinig of geen sociale verbondenheid kan daarnaast ook impliceren dat er weinig sociale controle in de omgeving aanwezig is. Mensen zullen hierdoor eerder geneigd zijn zich terug te trekken uit de omgeving. Dit heeft een negatief effect op de veiligheidsgevoelens (Pain, 2000).

Ten tweede hebben een aantal ruimtelijke factoren invloed op de sociale controle van een ruimte. Ten eerste heeft het aspect wanorde invloed op sociale controle, hiermee wordt een koppeling gemaakt naar de *broken windows theory* (Gau & Pratt, 2010; Wilson & Kelling, 1982). Vervolgens wordt verondersteld dat natuurlijk toezicht invloed uitoefent op de sociale controle van een ruimte. Formele en informele symbolen, regels en wetten zorgen daarnaast ook voor een sociale controle van een ruimte (Smets & Watt, 2013). Dit is in paragraaf 3.3 uitgewerkt. Dit stelt dat de ruimtelijke en de sociale factoren niet los van elkaar kunnen worden gezien, maar dat ze complementair aan elkaar zijn.

3.4.2 SOCIALE IDENTITEIT

Met het categoriseren van een individu tot bepaalde (sociale) groepen of categorieën wordt de identiteit van een persoon gevormd. Een sociale identiteit is de kennis van een persoon dat hij of zij tot een bepaalde sociale categorie of groep hoort. Een sociale groep is hierbij een verzameling van individuen welke dezelfde sociale identiteit bezitten of denken dat zij dezelfde sociale identiteit bezitten. Doordat een persoon zich identificeert met een bepaalde groep of categorie kan dit van invloed zijn op de subjectieve veiligheid (Stets & Burke, 2000). Een identiteit van een persoon is afhankelijk van veel factoren. De meest bekende zijn leeftijd, geslacht of etniciteit. De levenservaring van een individu hoort ook bij de sociale identiteit; onveiligheidsgevoelens veranderen doorgaans gedurende de tijd. Daarnaast is deze afhankelijk van een bepaalde leefstijl die de persoon aanneemt (werk, vrije tijd) of eerdere slachtofferervaringen:

“Individuen die eerder slachtoffer zijn geweest, zullen de kans om opnieuw slachtoffer te worden hoger inschatten en zich daardoor ook angstiger voelen voor criminaliteit dan mensen zonder slachtofferervaring. (Oppelaar & Wittebrood, 2006, p. 36)”

In de literatuur wordt doorgaans onderscheid gemaakt tussen direct slachtofferschap en indirect slachtofferschap. Direct slachtofferschap verwijst naar de personen die daadwerkelijk slachtoffer zijn geworden van een misdaad en indirect slachtofferschap verwijst naar de verhalen die personen te horen krijgen van andere personen die slachtoffer geworden zijn van een misdaad. Berichten over indirect slachtofferschap kunnen op verschillende manier worden opgepikt: door het sociale netwerk van het individu of door de media. In de media worden alleen de meest belangrijke of interessant berichten over criminaliteit weergegeven, waardoor het beeld dat mensen van de werkelijkheid hebben niet correct is. Een voorbeeld hiervan is de incorrecte aanname dat criminaliteit meer plaatsvindt in de stad dan op het platteland. Verder blijkt dat mensen die naar commerciële zenders kijken eerder angstgevoelens ervaren dan mensen die dit niet of nauwelijks doen (Oppelaar & Wittebrood, 2006; Mesch, 2000).

Het blijkt dat bepaalde sociale identiteiten meer vatbaar zijn voor onveiligheidsgevoelens dan andere sociale identiteiten. Zo bestaat het beeld dat vrouwen en ouderen eerder angstgevoelens ervaren dan andere leeftijdsgroepen. Etnische minderheden worden in de literatuur vaak als aanstichter gezien voor onveiligheidsgevoelens (Pain, 2000). Stereotypering zorgt er vaak voor dat angstgevoelens jegens een etnische groep ontstaan. ‘Blanke’ mensen zouden hierdoor bang zijn om uit huis te gaan, naar school te reizen of andere activiteiten te doen. De angst van een racistische aanval blijkt de voornaamste reden te zijn voor blanke mensen om bepaalde ruimtes te vermijden door zowel blanke als zwarte mensen (Pain, 2000).

GESLACHT EN SUBJECTIEVE VEILIGHEID

Het geslacht is één van de meest consistente voorspellers voor het verklaren van de hoeveelheid angstgevoelens. In de afgelopen vijftig jaar van onderzoek naar subjectieve veiligheid stond één conclusie overeind: vrouwen ervaren hoger niveau van angst dan mannen (Cops & Pleysier, 2011). Deze conclusie leidde tot een zoektocht naar een verklaring voor dit fenomeen, in het bijzonder door het paradox rondom subjectieve veiligheid: de personen die de meeste angst ervaren hebben in de werkelijkheid een kleiner risico om slachtoffer te worden van criminaliteit.

Eén van de eerste concepten voor de verklaring van dit fenomeen is de kwetsbaarheidstheorie. Dit concept gaat uit van het niveau van kwetsbaarheid van een individu. Hoe kwetsbaarder een persoon zich voelt, hoe eerder angstgevoelens zullen ontstaan. Deze kwetsbaarheid heeft betrekking op risicoperceptie, het verlies van controle over een situatie en het vermogen van een individu om zich te weren tegen criminaliteit. Interessant is dat tot op de dag van vandaag het concept van kwetsbaarheid nog niet compleet is gedefinieerd. Dit zorgt voor een bepaalde vorm van vaagheid en onduidelijkheid, waardoor dit concept het hogere niveau van angstgevoelens van vrouwen niet verklaart. Een concept dat aansluit op de kwetsbaarheidstheorie is de ‘schaduw van seksuele intimidatie’- theorie. Dit concept sluit aan op de risicopercepties van een vrouw in de openbare ruimte. Vrouwen ervaren hogere levels van angst omdat de potentiële bedreiging van seksuele intimidatie altijd op de loer ligt (Cops & Pleysier, 2011). In andere woorden zorgt de angst voor seksuele intimidatie ervoor dat vrouwen altijd een hogere mate van angst in de openbare ruimte ervaren.

De bovenstaande twee concepten proberen allebei de hoge mate van angst van vrouwen te verklaren. De angst die mannen ervaren wordt door deze aanname als normaal en rationeel

gezien. De relatief lage mate van angstgevoelens van mannen is niet het onderwerp van onderzoek. De nadruk wordt vooral gelegd op het verklaren van de irrationele hoge mate van angst van vrouwen. De bovenstaande verklaringen maken zich 'schuldig' aan deze aanname. In de afgelopen jaren is er meer en meer kritiek gekomen op de traditionele verklaringen en dit heeft geresulteerd in het rationaliteitsdebat. Bij de traditionele benaderingen wordt ervan uitgegaan dat angstgevoelens rechtstreeks worden veroorzaakt door het risico om slachtoffer van criminaliteit te worden (Pleysier, Over objectieve en subjectieve onveiligheid. En de (on)zin van het rationaliteitsdebat, 2011). Hierbij wordt de verklaring voor het verschil tussen mannen en vrouwen als een natuurlijk of biologisch fenomeen beschouwd. Een andere verklaring voor het verschil in angstgevoelens tussen mannen en vrouwen heeft te maken met het zien van geslacht als een sociale constructie. Hierbij wordt angst of het gebrek aan angst verklaard vanuit de mannelijkheids- en vrouwelijkheidsdiscours. In deze westerse maatschappij bestaat een beeld dat mannen niet kwetsbaar of bang horen te zijn. Mannelijkheid verwijst naar kwaliteiten als controle, competitie, agressie en fysieke kracht. Vrouwen daarentegen worden geacht om zich angstiger gedragen (Pain, 2000; Gilchrist, Bannister, Ditton, & Farral, 1998; Yavuz & Welch, 2010). Deze discoursen zorgen vervolgens voor een vertekent beeld wanneer gekeken wordt naar onveiligheidsgevoelens tussen man en vrouw. Dit verschil valt vooral te ontdekken in kwantitatief onderzoek, waarbij zowel mannen en vrouwen een (wenselijk) antwoord kunnen geven op basis van hun discoursen. Kwalitatief onderzoek naar de verschillen tussen mannen en vrouwen op het gebied van onveiligheidsgevoelens kan voor een bijdrage zorgen aan de bestaande literatuur over dit onderwerp.

3.5 TEMPORELE OMGEVING

De laatste factor is de temporele context van invloed op de subjectieve veiligheid, simpel gezegd de tijd. De dag, seizoen, jaar of een bepaald tijdstip heeft invloed op zowel de ruimtelijke als de sociale factoren van onveiligheidsgevoelens. Uit onderzoek is gebleken dat mensen zich in de nacht zich relatief onveiliger voelen dan overdag (Blöbaum & Hunecke, 2005; Gilchrist, Bannister, Ditton, & Farral, 1998; Lorenc, 2013; Pain, 2000; Thomas & Bromley, 2000). De nacht heeft daarnaast ook invloed op de ruimtelijke en de sociale factoren. In de nacht wordt de zichtbaarheid van de omgeving minder, er ontstaan bepaalde 'blinde vlekken' (Mesch, 2000). Deze blinde vlekken zorgen ervoor dat mensen eerder angstgevoelens ervaren, mensen zijn bang dat mogelijke daders 'zich verstoppen' in het donker (Pain, 2000). Verder begeven zich in de avond of nacht minder personen in de openbare ruimte dan gedurende de dag. Dit heeft te maken met het verschil in activiteit van de openbare ruimte van dag naar nacht. Activiteiten gedurende de dag in de openbare ruimte is gekoppeld aan de verkoop en het werken. Hierdoor maken veel meer mensen gebruik van de openbare ruimte. Activiteiten gedurende de avond of nacht leggen vooral de nadruk op entertainment en slapen. Deze entertainment faciliteiten zijn meestal op een bepaalde, geconcentreerde plaats gevestigd. Het gevolg hiervan is, is dat de activiteiten in de openbare ruimte (1) minder gebruikt wordt en (2) geconcentreerd is op een aantal plaatsen (Thomas & Bromley, 2000). Ten slotte begeven zich in de avond of nacht andere groepen mensen zich in de openbare ruimte, met andere sociale identiteiten. Mensen kunnen angstgevoelens krijgen door de verschillende sociale identiteiten die zij tegenkomen (Thomas & Bromley, 2000; Pain, 2000). In een stad spreekt men over een nachteconomie, waarbij consumptie en fun centraal staat.

3.5.1 URBAN NIGHT LIFE

In de afgelopen jaren heeft de nachteconomie in steden een enorme groei meegemaakt. Steden willen zich steeds vaker profileren als centra van consumptie en plezier en de ontwikkeling van een vibrerende nachteconomie is een belangrijk element om de leefbaarheid en de aantrekkelijkheid van een stad te verbeteren (Brands, Schwanen, & Aalst, 2013). Er is een tweedeling te vinden in het nachtleven: aan de ene kant zorgt het nachtleven voor fun en plezier, aan de andere het nachtleven kan het voor wanorde en onveiligheid zorgen (Sheard, 2011). De consumptie van alcoholische producten is geïdentificeerd als een substantieel component van de nachteconomie. Alcohol is daarmee in de afgelopen jaren deel geworden van strategieën van steden om aantrekkelijker te worden. De belevingseconomie van het nachtleven in steden of districten zijn meestal omgeven door een soort *drinkatainment*, waarbij alcohol centraal staat (Jayne, Holloway, & Valentine, 2006). Dit nachtleven heeft effect op de openbare ruimte. Zoals in hoofdstuk 2 naar voren kwam is de openbare ruimte een spiegel van de samenleving. Een openbare ruimte vertegenwoordigt daarmee een deel van het sociale leven van de stad en de acceptabele culturele gebruiken (Jayne, Holloway, & Valentine, 2006). Alcohol zorgt voor een aantal interessante situaties. Alcohol zorgt ervoor dat mensen ander gedrag gaan vertonen, waarbij hevige drinkers gedrag kunnen vertonen dat niet in lijn is met de acceptabele gebruiken en gewoonten van de ruimte. Daarnaast komen in een *drinkatainment* verschillende sociale groepen samen. De diversiteit aan mensen en het gebruik van alcohol is een hotspot voor criminaliteit en daarmee ook angstgevoelens. Dit kan worden bevestigd door een onderzoek van Hobbs (2003) in Engeland waarbij de relatie tussen drank en criminaliteit is onderzocht. De uitkomst van het onderzoek vertelt dat in het weekend tussen 21:00 en 03:00 uur in de nacht de meeste criminaliteit plaatsvindt.

Met de nachteconomie komen dus verschillende aspecten samen die voor een verhoogd gevoel van onveiligheid kan zorgen. Niet alleen zorgen de ruimtelijke factoren voor een minder veilig gevoel. De aanwezigheid van ongewenste andere groepen mensen en alcohol kan ook effect hebben op de veiligheidsgevoelens van een persoon.

3.6 ASSEMBLAGE DENKEN

Een groot aantal factoren kunnen van invloed zijn op de subjectieve veiligheid. Er wordt steeds meer gewerkt vanuit de relationele benadering en in de wetenschappelijke literatuur wordt ook wel gesproken over een *relational turn*. De term assemblage wordt gezien als een onderdeel van deze *turn*. Een assemblage is een verzameling van elementen; deze zijn zowel menselijk als niet-menselijk, organisch als anorganisch en technisch als natuurlijk (Anderson & McFarlane, 2011). Dit stelt onderzoekers in staat om sociaalruimtelijke relaties en processen van bepaalde entiteiten en vormen te verklaren. Assemblage denken wordt steeds meer en meer gebruikt om bepaalde relaties tussen processen te benadrukken (Anderson & McFarlane, 2011; Brands, Schwanen & van Aalst, 2013). Door geen onderscheid te maken tussen materiële en immateriële factoren kunnen verschillende theoretische benaderingen samen worden gevoegd. Subjectieve veiligheid kan dan worden gezien als een evenement, waarbij het deel uitmaakt van ontmoetingen tussen het individu en verschillende factoren in een bepaalde ruimte op een bepaalde tijd. Ontmoetingen tussen verschillende entiteiten maken deel uit van een continue stroom. Triggers van angstgevoelens zijn volgens Deleuze verschillen van persoon tot persoon, maar ook tussen situaties.

“Different men can be affected differently by one and the same object; and one and the same man can be affected differently at different times by one and the same object.” (Spinoza, 1996, p. 51)

Bovenstaand citaat geeft aan dat verschillende entiteiten (zowel individuen als materiële en immateriële factoren) in situaties een andere betekenis hebben. Brands, Schwanen & van Aalst (2013) spreken van ambiguïteit of dubbelzinnigheid van entiteiten. Om de dubbelzinnigheid van factoren binnen subjectieve veiligheid te begrijpen is het van belang om de rol van de entiteiten te bepalen. Hoe verandert de betekenis of het karakter van een entiteit wanneer het karakter van een bepaalde assemblage verandert? Een voorbeeld van dubbelzinnigheid heeft te maken met licht. Licht wordt vaak gezien als een factor dat zorgt voor een vermindering van angstgevoelens; licht zorgt voor overzichtelijkheid. Maar het is ook mogelijk dat licht er voor zorgt dat angstgevoelens stijgen. Door in het licht te lopen zorgt een persoon ervoor dat hij of zij gezien wordt. In de *spotlight* staan kan een ongemakkelijk en onveilig gevoel creëren (Brands e.a., 2013). Door deze ambiguïteit te begrijpen kan worden bijgedragen aan de bestaande literatuur over subjectieve veiligheid. Er worden drie vormen van ambiguïteit onderscheiden:

- Verschillende individuen reageren anders op een bepaalde factor in een assemblage dan anderen, omdat zij unieke herinneringen hebben opgebouwd in de levensloop. Het geheugen en eerdere ervaringen zorgt hier voor dat personen andere gevoelens hebben en anders reageren binnen een assemblage. Deze ambiguïteit sluit aan op het debat over de mannelijkheids- en vrouwelijkheidsdiscours, waarbij mannen en vrouwen als een sociaal construct worden gezien. Mannen en vrouwen reageren anders omdat zij in bepaalde discoursen staan. De rol van het geheugen heeft niet alleen invloed op de mannelijkheids- of vrouwelijkheidsdiscours, maar door het geheugen kunnen ook politieke discoursen, culturele waarden, stereotypering en vooroordelen worden gevormd.
- Eén persoon reageert anders op een bepaalde factor omdat het deel uitmaakt van een andere assemblage. Een bepaald element kan in de ene assemblage zorgen voor een vermindering van angstgevoelens, maar in een andere assemblage juist voor een verhoging zorgen. De factor licht is een voorbeeld van de tweede dubbelzinnigheid.
- Eén persoon reageert op verschillende manieren op een bepaalde factor in dezelfde assemblage, omdat deze factor voor verschillende situaties kan zorgen. Er kunnen dus verschillende verwachtingen bestaan voor één assemblage, waardoor anders gereageerd kan worden (Brands e.a., 2013). Zo kan een groepje aangeschoten jongeren voor een gezellige sfeer zorgen. In een andere situatie kan een groepje aangeschoten jongeren vervelend gaan doen en omstanders intimideren. Dit zijn slechts twee toekomstsituaties op de factor ‘aangeschoten jongeren’, er zijn meerdere mogelijk. Een persoon kan op basis van zijn of haar verwachting van de situatie op een bepaalde manier reageren.

In het onderzoek zal in het kader van subjectieve veiligheid geprobeerd worden deze drie ambiguïteiten te identificeren. De factoren met betrekking tot deze ambiguïteiten worden daarnaast ook herkend. Door subjectieve veiligheid te onderzoeken door middel van assemblage denken en het identificeren van ambiguïteiten wordt bijgedragen aan de kennis over de ‘waarom’-vraag van subjectieve veiligheid.

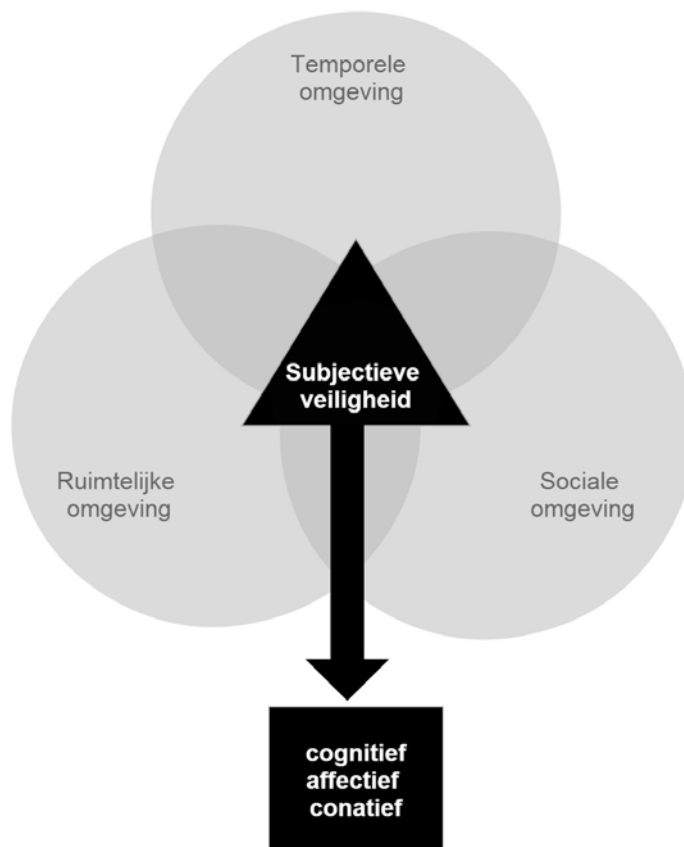
3.7 CONCEPTUEEL MODEL

Om het concept van angst te kunnen begrijpen is het van belang om angstgevoelens in een context te plaatsen. Het ervaren van angstgevoelens is een complex concept en er zijn veel

verschillende factoren van invloed op angstgevoelens. Deze factoren zijn gecombineerd in een ruimtelijk, sociaal en een temporeel component (figuur 3.1). Door deze componenten te combineren kan de subjectieve veiligheid worden verhoogd of verlaagd. De ruimtelijke omgeving wordt volgens de theorie ingedeeld in vijf elementen, achtereenvolgens *territorialiteit*, *zichtbaarheid*, *access control*, *activity support* en *imago*. De ruimtelijke omgeving wordt in kaart gebracht door deze vijf elementen met behulp van data uit observaties en interviews (zie hoofdstuk 4 voor de operationalisering van de begrippen). Vervolgens wordt de sociale omgeving in kaart gebracht. Vanuit de theorie is een onderscheid gemaakt in *gemeenschappelijke identiteit* en *sociale identiteit*. De sociale omgeving wordt in kaart gebracht door middel van observaties en diepte-interviews (hoofdstuk 4). De invloed van de temporele omgeving op subjectieve veiligheid wordt als laatste behandeld. Bij de temporele omgeving wordt zowel een onderscheid gemaakt tussen *dag* en *nacht*, maar ook tussen *weekdag* en *weekenddag*. De indeling zoals deze vanuit het theoretisch kader is opgezet, wordt vervolgens gebruikt voor de structuur van het empirische gedeelte van het onderzoek.

Vanuit de literatuur worden drie dimensies van subjectieve veiligheid besproken: de *cognitieve*, *affectieve* en *conatieve* dimensie. Door deze dimensies te onderscheiden kan bij de analyse dieper op de materie in worden gegaan. Dit draagt bij aan een beter inzicht van het complexe begrip subjectieve veiligheid. Vervolgens wordt door middel van assemblage-denken een beeld gevormd rondom de dubbelzinnigheden rondom subjectieve veiligheid. Dit kan handvaten bieden om de verschillen in ervaringen rondom subjectieve veiligheid te verklaren.

Met behulp van de theorie over subjectieve veiligheid is een kader gevormd waarbij de Neude in Utrecht kan worden geanalyseerd. Het volgend hoofdstuk zal uitleggen hoe met behulp van de theoretische concepten de Neude kan worden geanalyseerd. De onderzoeksmethodes en -strategieën worden besproken.

Figuur 3.1: Conceptueel model

4

METHODOLOGIE

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de keuzes voor de verschillende methodes en technieken die zijn toegepast om de onderzoeksvraag te beantwoorden toegelicht. Er zal worden ingegaan op de keuzes omtrent de onderzoeksmethode, de manier van dataverzameling en de operationalisering van de begrippen. Dit hoofdstuk fungeert daarmee als een brug tussen de theorie (hoofdstuk 2 en 3) en de empirie (hoofdstuk 5 tot en met 8).

4.2 ONDERZOEKSDESIGN EN -STRATEGIE

Het uitgangspunt van dit onderzoek is het onderwerp '(on)veiligheidsgevoelens in de openbare ruimte'. Om dit onderwerp te onderzoeken is gebruik gemaakt van een case study. Door subjectieve veiligheid op een specifiek, afgebakende locatie te onderzoeken kan een intensieve en gedetailleerde analyse worden gemaakt (Bryman, 2012, p. 66). De openbare ruimte is een complex en breed begrip en kan volgens de literatuur in verschillende categorieën worden ingedeeld (hoofdstuk 2). Door de nadruk op *assemblage-denken* in dit onderzoek is het wenselijk om een zo gevarieerd mogelijke casus te onderzoeken. Op één locatie moet voldoende gevarieerde activiteit zijn om verschillende assemblages te creëren, zodat dubbelzinnigheden kunnen worden geanalyseerd. Vanuit de theorie van openbare ruimtes is ervoor gekozen om een hybride of multifunctioneel plein als onderzoek casus te gebruiken.

Vervolgens kan besloten worden welke onderzoeksstrategie het beste past bij dit onderzoek. Dit onderzoek richt zich op het verkrijgen van inzicht in de subjectieve veiligheid onder studenten in de openbare ruimte. Subjectieve veiligheid wordt met andere woorden vanuit het perspectief van de studenten beschreven en waar mogelijk verklaard (Boeijs, 2005).

Subjectieve veiligheid gaat over de beleving, ervaringen en perceptie van mensen. Het is moeilijk om de beleving of perceptie in getallen of scores uit te drukken. Dit blijkt uit de recente literatuur over subjectieve veiligheid (Farral e.a., 1997; Beaulieu e.a., 2011). Standaardvragen over angstgevoelens zijn vaak niet te vergelijken met de werkelijke (dagelijkse) angstgevoelens. Grey e.a. (2011) stellen dat antwoorden op dergelijke standaardvragen vaak meer een houding zijn ten opzichte van het risico in plaats van de werkelijke angst op dat moment. Door middel van kwalitatief onderzoek kunnen de achterliggende gedachten en verbanden op veiligheidsgevoelens worden geanalyseerd en het biedt daarnaast de mogelijkheid om dieper op de materie in te gaan en zo een breder en dieper besef van het onderwerp te krijgen (Bryman, 2012). Verder is het nodig om een compleet beeld van de onderzoekscasus te creëren. Het gebruik en het gedrag van de bezoekers van de Neude kan namelijk als aanvullende informatie worden beschouwd om een dieper inzicht te krijgen in de subjectieve veiligheid. Om het gebruik en gedrag op de Neude in kaart te brengen is de methode observatie toegepast. Hierbij is gebruik gemaakt van verschillende observatietechnieken, namelijk gestructureerde en ongestructureerde observatie. Gestructureerde observatie is een voorbeeld van kwantitatief onderzoek, terwijl ongestructureerde observatie kwalitatief van aard is (paragraaf 4.3).

In dit onderzoek is dus voor een gecombineerde onderzoeksstrategie gekozen, waarbij zowel kwalitatieve aspecten (in de vorm van diepte-interviews en ongestructureerde observatie) en kwantitatieve aspecten (gestructureerde observatie) aanwezig zijn. Daarmee is hier sprake van een *mixed methods* onderzoek (Bryman, 2012).

4.3 MIXED METHODS

Voor de dataverzameling wordt gebruik gemaakt van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het sociale fenomeen wordt in dit geval dus door meerdere dataverzamelingmethoden onderzocht. Hiermee wordt in dit onderzoek een technische visie op kwalitatief en kwantitatief onderzoek aangenomen. In deze visie wordt meer waarde gehecht aan de dataverzameling en -analyse van het onderzoek dan te kijken naar het soort onderzoek en de epistemologische en ontologische aannames bij dit onderzoek (Bryman, 2012, p. 631). De technische versie beschouwt kwantitatief en kwalitatief onderzoek als verenigbaar.

Er kunnen verschillende redenen worden genoemd voor de combinatie van de onderzoekstrategieën. Ten eerste zorgt het gebruik van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek ervoor dat er een completer beeld kan worden verkregen over het sociale fenomeen in een bepaalde context. Hierbij kan de informatie verkregen uit de observaties en interviews elkaar aanvullen (Bryman, 2012).

Vervolgens is gekeken hoe de *mixed methods* vorm kan krijgen in het onderzoek. Hierbij is het van belang te veronderstellen welke onderzoeksstrategie de prioriteit krijgt en welke onderzoeksstrategie eerder wordt uitgevoerd (Bryman, 2012). In dit onderzoek staat het kwalitatieve gedeelte, de interviews, centraal. Dit komt deels door de centrale vraagstelling en deels door het onderwerp van onderzoek. Zoals in de vorige paragraaf werd uitgelegd is kwalitatief onderzoek het best passend om subjectieve veiligheid in de openbare ruimte te onderzoeken. Voorafgaand aan de interviews zijn observaties uitgevoerd om de onderzoekscasus in kaart te brengen, zowel overdag als in de avonduren. De ruimte, de gebruikers van de ruimte en het vertoonde gedrag zijn hierbij geobserveerd. Dit is op een kwantitatieve en kwalitatieve manier uitgevoerd. De observaties zijn in dit onderzoek gebruikt als aanvullende informatie op de resultaten van de interviews. Deze informatie zorgt dus voor een verrijking van de resultaten, zodat een completer beeld geschetst kan worden van het

sociale fenomeen (Bryman, 2012). De informatie verkregen uit de observatiemethode zijn daarnaast ook meegenomen bij het samenstellen van de topiclijst van de interviews. In de volgende paragrafen worden de twee dataverzamelingmethoden verder uitgewerkt.

4.3.1 OBSERVATIES

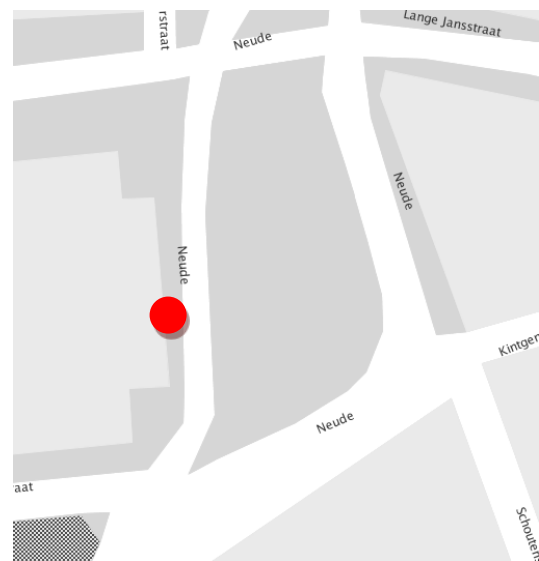
In dit onderzoek is gebruik gemaakt van observaties. Observatie is een goede manier om het gebruik en het gedrag in de ruimte te bestuderen (Bryman, 2012). Er zijn verschillende observatietechnieken, waarvan gestructureerde observatie en *participant observation* de bekendste zijn (Bryman, 2012, p. 273). Gestructureerde observatie is een techniek waarbij de onderzoeker gebruik maakt van vooraf vastgestelde regels voor de observatie. Deze regels worden gebundeld in een observatieschema of observatieprotocol (Bailey, 2006). *Participant observation* is een techniek waarbij de onderzoeker het gedrag in een bepaalde setting observeert en probeert een betekenis toe te schrijven aan deze setting en het gedrag. De observaties gemaakt voor dit onderzoek zijn zowel kwalitatief als kwantitatief van aard, wat betekent dat zowel gestructureerde als participant observatie is uitgevoerd.

OPERATIONALISERING

Met de observaties wordt geprobeerd de ruimtelijke, sociale en fysieke omgeving (zoals beschreven in de theorie) in kaart te brengen. Het gestructureerde deel van de observaties betreft zowel de fysieke, sociale als temporele kenmerken van de Neude. Voorafgaand aan de observaties is een observatieschema vastgesteld, waardoor de kenmerken eenvoudig en snel konden worden opgeschreven (zie bijlage 3).

Ruimtelijke omgeving

Uit het theoretisch kader blijkt dat vijf fysieke omgevingselementen van invloed kunnen zijn op subjectieve veiligheid in de openbare ruimte, de ruimtelijke context. Door deze elementen vast te stellen wordt een volledig ruimtelijk beeld gecreëerd van de Neude. Het eerste element dat wordt onderscheiden is *territorialiteit*. *Territorialiteit* gaat uit van de aanname dat als mensen zich verantwoordelijk voelen over de ruimte, er minder angstgevoelens worden ervaren. Deze verantwoordelijkheid uit zich in het gevoel van eigenaarschap waarbij er een heldere en duidelijke scheiding is tussen publieke en private ruimte. De Neude is een plein en wordt gezien als een openbare ruimte. Het gevoel van eigenaarschap of verantwoordelijkheid kan daardoor niet worden aangetoond door te kijken naar de scheiding tussen publieke en private ruimte. Wel kan er gekeken worden naar de afbakening van het plein. Hoe is er voor gezorgd dat de Neude een plein is en op welke manier is het afgebakend? Dit kan door middel van een symbolische of een fysieke scheiding. Het tweede element heeft te maken met de *zichtbaarheid* van de ruimte. Hierbij is de aanname: hoe overzichtelijker de ruimte, hoe meer toezicht er kan worden geboden. Er wordt een onderscheid gemaakt in natuurlijk, georganiseerd en mechanisch toezicht. Met natuurlijk toezicht wordt de openheid van de ruimte bedoeld. In hoeverre kan alles op het plein worden overzien?

Figuur 4.1: Locatie tijdens observaties

Zoals in het theoretisch kader naar voren komt heeft de mate van natuurlijke toezicht ook invloed op de sociale omgeving, namelijk de sociale controle van een ruimte. Georganiseerde zichtbaarheid verwijst naar de hoeveelheid politie op straat en mechanisch toezicht verwijst naar mechanische attributen die aan de omgeving worden toegevoegd om meer zichtbaarheid te creëren. Het derde ruimtelijke element is de mate van *access control*, waarbij de nadruk wordt gelegd op het beheren van de toegangswegen en de mate van toegangscontrole. Dit wordt voor de openbare ruimte geoperationaliseerd als de inrichting van straten en wegen die ervoor zorgen dat de stroom bezoekers dezelfde kant op worden gestuurd. Het vierde element *activity support* gaat over de hoeveelheid bezoekers op het plein. Er wordt gekeken naar de drukte op de Neude. Dit is op het eerste gezicht moeilijk te meten. Er is daarom voor gekozen de drukte vanuit één observatiepunt te meten (de rode stip van figuur 4.1). Vanuit dit punt kan het gehele plein worden overzien, met uitzondering van de ruimte achter de terrassen. Vanuit dit punt is het aantal passerende bezoekers gedurende vijf minuten van beide kanten geteld. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen voetgangers, fietsers en auto's. Het meten van de drukte wordt op verschillende tijdstippen gedaan, zodat een duidelijk beeld kan worden gevormd over de hoeveelheid mensen op de Neude op een bepaald tijdstip. Het vijfde en laatste onderdeel van de ruimtelijke factoren is het *imago*, waarbij wordt aangenomen dat wanorde in verband staat met angstgevoelens. Zoals in het theoretisch hoofdstuk wordt omschreven, wordt wanorde in zijn breedste vorm gedefinieerd. Hierbij kan gedacht worden aan hangjongeren tot hondenpoep. Dit laatste element is eveneens een onderdeel van de sociale omgeving, omdat hierbij de aanname is dat wanorde leidt tot minder sociale controle (Wilson & Kelling, 1982). Als deze elementen zijn toegevoegd aan een observatieschema, zodat de openbare ruimte kan worden geanalyseerd (zie bijlage 3). Naast het observatieschema wordt ook gebruik gemaakt van een plattegrond van de Neude. Hierop worden de belangrijkste fysieke en sociale elementen afgebeeld.

Sociale omgeving

Vervolgens is een observatieschema gemaakt voor de participanten (bijlage 3). Naast de ruimtelijke context zijn de kenmerken en het gedrag van ongeveer 20 personen per tijdstip geobserveerd. Dit heeft geresulteerd in 155 geobserveerde bezoekers en het begin van het in kaart brengen van de sociale context van de Neude. De kenmerken van de respondent zijn met behulp van het observatieschema op een gestructureerde manier opgeschreven. In dit observatieschema worden de volgende kenmerken geobserveerd:

- Geslacht; hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen man en vrouw.
- Leeftijd; de leeftijd van de bezoekers wordt bij dit punt geschat. Het schatten van de exacte leeftijd van een persoon is moeilijk. Dit komt omdat verschillende factoren van invloed zijn op het gezicht van een persoon, waardoor dit persoon er jonger of ouder uit kan zien. Hierbij kan gedacht worden aan het verschil tussen een roker en een niet-roker, waarbij een roker sneller een verouderde huid ontwikkelt (Rhodes, 2009). Hierdoor is het mogelijk dat een scheef beeld ontstaat omdat de onderzoeker de leeftijden verkeerd inschat. In dit onderzoek is dit opgelost door de bezoekers van de Neude in bepaalde categorieën in te delen, namelijk jong, gemiddelde leeftijd en oud. Onder jonge bezoekers vallen bij benadering de leeftijden van 0 t/m 30 jaar, bij de gemiddelde leeftijd horen de leeftijden die variëren van 30 tot 55 en de ouderen worden geschat op 55-plussers.
- Etniciteit; bij de etniciteit wordt een onderscheid gemaakt tussen blank en getint.
- Uiterlijk; hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen verzorgd en onverzorgd.

- Vervoer; de bezoekers worden daarnaast ingedeeld in het type vervoersmiddel, namelijk lopend, fietsend, auto en diverse.
- Activiteit; de activiteit van de bezoekers op de Neude blijkt een moeilijke opgave, omdat niet gelijk op het eerste gezicht kan worden afgelezen waarom deze persoon de Neude gebruikt. Dit is opgelost door de persoon te volgen vanaf het moment dat de persoon het plein opkomt tot het moment dat de persoon het plein verlaat dan wel op het terras plaatsneemt. Door de persoon te volgen is daarnaast ook de tijd om de andere kenmerken van de persoon te noteren.
- Snelheid; als laatste wordt de snelheid van de bezoekers van de Neude gemeten, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen langzaam, normaal of snel.

Met behulp van het statistisch programma SPSS zijn de kenmerken over het gebruik van de Neude geanalyseerd. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 5.

Het gedrag is op een ongestructureerde manier geobserveerd. Bryman (2012) spreekt over *field notes* waarbij de interessante waarnemingen van het gedrag van een persoon worden opgeschreven. Hiermee leidt dit ongestructureerde deel van de observatie tot een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methodes. De observatietechniek in dit onderzoek is een verborgen observatietechniek. Dit houdt in dat de participanten tijdens het observeren niet geïnformeerd zijn over het onderzoek (Bryman, 2012; Bailey, 2006).

Temporele omgeving

Uit de theorie blijkt dat de subjectieve veiligheid afhankelijk kan zijn van het tijdstip van de dag of week, de temporele context. Er is daarom gekozen om de sociale en ruimtelijke omgeving van de Neude te observeren op de volgende dagen/tijdstippen:

- Donderdag middag 13.00u
- Donderdag avond 22.00u
- Donderdag nacht 01.00u
- Zaterdag middag 13.00u
- Zaterdag avond 22.00u
- Zaterdag nacht 01.00

Er is gekozen voor deze tijdstippen en dagen omdat hierbij het verschil tussen een weekday en een weekenddag en het verschil tussen dagdelen kan worden onderzocht. Beide dagen zijn daarnaast ook uitgaansavonden. Hier is bewust voor gekozen omdat uit de theorie naar voren komt dat het stedelijke nachtleven voor een verhoogd gevoel van onveiligheid kan zorgen (Sheard, 2011). Het is daarom interessant om het nachtleven voor een weekenddag en een weekday te onderzoeken. Er wordt namelijk verwacht dat er verschil bestaat tussen bezoekers op een week- en weekenddag.

4.3.2 SEMIGESTRUCTUREERDE INTERVIEWS

In dit onderzoek is er gekozen voor het afnemen van semigestructureerde interviews. Hierdoor krijgt de respondent de mogelijkheid om in eigen bewoording de beleving van de veiligheid te beschrijven en te verklaren. Bij een semigestructureerd interview wordt gebruik gemaakt van een topiclijst, waarin de belangrijkste vragen of onderwerpen staan. Deze topiclijst is opgesteld aan de hand van de literatuurverkenning. Semigestructureerde interviews staan niet vast; zowel de ondervrager als de respondent kan afwijken van de topiclijst. Hierdoor kan dieper in worden gegaan op een bepaalde situatie of beleving van de respondent, waardoor de achterliggende beweegredenen boven water kunnen worden gehaald (Bryman, 2012; Berg B. , 2007). De topiclijst is in de loop van het onderzoek aangepast. Dit omdat uit de eerste paar interviews

bleek dat bepaalde onderwerpen herhaaldelijk werden benoemd. Deze onderwerpen hebben in de latere interviews een prominentere plaats gekregen. Hiermee wisselen data-analyse en dataverzameling elkaar af. Volgens Boeije (2005) is dit cyclische karakter kenmerkend voor kwalitatief onderzoek. Dit maakt het mogelijk om in de latere interviews dieper op bepaalde onderwerpen in te gaan die in de eerdere interviews als belangrijk werden beschouwd. Zo is geprobeerd om steeds breder en meer informatie in te winnen over subjectieve veiligheid in de openbare ruimte.

OPERATIONALISERING

De topiclijst van dit onderzoek richt zich op de subjectieve veiligheid van de Neude en in het algemeen. Voorafgaand aan de inhoudelijke vragen werden enkele persoonskenmerken van de geïnterviewde gevraagd zoals leeftijd, opleiding, relatie en woonduur Utrecht. Dit is om een beeld van de participant te vormen. Het tweede deel van het interview richt zich op de ruimtelijke, sociale en temporele omgeving van de Neude.

Ruimtelijke, sociale en temporele omgeving

Allereerst worden vragen gesteld met betrekking tot het gebruik en de beeldvorming van de Neude. Deze informatie wordt als aanvullende informatie op de observaties gebruikt (hoofdstuk 5). Vervolgens wordt ingegaan op de (on)veiligheidsgevoelens van de Neude. Er wordt de respondenten gevraagd wat het veilige / onveilige gevoel betekent, wanneer dit gevoel wordt ervaren en waarom de respondent zich veilig of onveilig voelt. Deze 'waarom'-vraag kan vervolgens worden ingedeeld in de ruimtelijke factoren, sociale factoren of temporele factoren zoals in de theorie naar voren komt. Daarnaast worden de respondenten ook naar de reactie gevraagd: wat is de reactie op het veilige of onveilige gevoel? Dit antwoord kan vervolgens weer worden ingedeeld in de affectieve, conatieve en cognitieve dimensie.

In dit onderzoek wordt daarnaast gewerkt met fotomateriaal (figuur 4.2). Deze foto's laten de Neude zien op verschillende momenten en in verschillende situaties, waarbij de ruimtelijke en de sociale context verschilt. De foto's zijn gebruikt om de beeldvorming van de respondenten van de openbare ruimte te prikkelen. Een foto wordt hiermee een hulpmiddel voor de respondenten om een betekenis te geven aan een situatie (Schwarz, 1989).

"the photograph is not a 'message' in the usual sense. It is, instead the raw material for an infinite number of messages which each viewer can construct for himself" (Byers, 1966, p. 31)

De respondent wordt gevraagd de foto's te omschrijven. Vervolgens wordt gevraagd of de respondent zich in de situatie prettig of onprettig voelt. De woorden prettig en onprettig zijn gebruikt omdat uit onderzoek blijkt dat deze woorden vaker worden gebruikt om angstgevoelens te omschrijven (Brands, Schwanen & van Aalst, 2013). De woorden prettig of onprettig hebben daarnaast een lagere standaard dan de woorden onveilig en veilig. Door deze woorden te gebruiken, is de kans groter op meer variatie in respons.

Figuur 4.2: Fotomateriaal van verschillende situaties op de Neude
 Bron: combinatie van eigen foto's en google afbeeldingen

Door het gebruik van de foto's wordt het mogelijk de verschillende dubbelzinnige factoren zoals deze in het theoretisch kader worden omschreven bloot te leggen. Er zijn zes foto's geselecteerd, die allemaal verschillende situaties van de Neude voorstellen (figuur 4.2). Deze foto's hebben een mix van zowel sociale, fysieke als temporele factoren. Door de respondenten te vragen wanneer zij zich onprettig zouden voelen kan de ambiguïteit in een assemblage worden vastgesteld. Foto 1 laat de Neude overdag zien. Het is licht en open. Deze twee factoren worden vaak geassocieerd met veiligheid. Ook op foto 2 wordt de Neude overdag afgebeeld. Op het plein is echter een nationaal feest, waardoor het een drukke openbare ruimte is. Op foto 3 wordt de Neude 's nachts afgebeeld. De nacht of het donker wordt in de wetenschappelijke literatuur vaak als een invloedbare factor op angstgevoelens gezien. Duidelijk op deze foto is ook de verlichting. Foto 4 laat eveneens de Neude in de nacht zien, maar aan het einde van de avond op een feestelijk evenement. De combinatie van nacht, alcohol en drukte wordt in deze foto duidelijk. Het stadse nachtleven (*urban night life*) komt in deze foto aan bod. Foto 5 laat een impressie zien van de bankjes die op de Neude staan. Op deze bankjes zitten vaak zwervers of hangjongeren. Deze foto maakt een koppeling naar de *broken windows theory*, zoals

uitgelegd in hoofdstuk 3. Op de laatste foto wordt de politie afgebeeld met daarachter een demonstratie. Uit de literatuur blijkt dat politie te paard verschillende reacties kan oproepen. Aan de ene kant zorgt het voor een veilig gevoel en aan de andere kant kan het juist voor een onveilig gevoel zorgen (Cozens e.a., 2005).

In het derde gedeelte van het interview krijgen de respondenten de mogelijkheid om verhalen over angstgevoelens in de algemene openbare ruimte te delen. Hierdoor wordt het duidelijk of de respondent slachtoffer is geweest van een eerder incident, of dat er vaker of niet vaak angstgevoelens worden ervaren. Er wordt hier dus stilgestaan bij de eerdere ervaringen en persoonlijkheid van de respondent (de ruimtelijke omgeving). Ten slotte wordt stilgestaan bij de definitie van angstgevoelens. Hieruit wordt duidelijk welke dimensie van angst door de respondenten als meest belangrijk wordt ervaren (de cognitieve, affectieve of conatieve)(zie hoofdstuk 3).

Het interview eindigt met het bedanken voor de medewerking van de respondent. Daarnaast wordt gevraagd wat de respondent van het interview vond en of hij of zij nog eventuele feedback heeft op zowel de inhoud als de vaardigheden van de onderzoeker. Deze feedback wordt meegenomen naar de volgende interviews, zodat er tijdens de interviewperiode zelfreflectie plaatsvindt. Als laatste wordt de respondenten gevraagd of zij het getranscribeerde interview willen zien om te controleren of de ondervrager alles naar waarheid heeft opgeschreven.

RESPONDENTEN

De respondenten zijn doelgericht benaderd, ook wel *purposive sampling* genoemd (Bryman, 2012, p. 418). Het doel van *purposive sampling* is om participanten te benaderen die relevant zijn voor de gestelde onderzoeksvragen. Voor dit onderzoek is gezocht naar mannelijke en vrouwelijke Utrechtse studenten. Doordat de Neude een herkenbaar plein is in Utrecht is er niet voor gekozen om interviews te houden op het plein zelf. Het gebruik van fotomateriaal maakt het overbodig om op de plaats zelf interviews af te nemen. Doordat de respondenten zelf in kunnen beelden hoe de ruimte eruit komt te zien in verschillende situaties is ervoor gekozen om de interviews op een andere locatie te houden. Het merendeel van de interviews zijn afgenomen in de universiteitsbibliotheek. Dit is een rustige omgeving waar de studenten goed konden nadenken over angstgevoelens. Wanneer de interviews op de Neude hadden plaatsgevonden had dit kunnen leiden tot haastige of minder goeddoordachte antwoorden. Het plein wordt namelijk gekenmerkt als een druk plein waar veel activiteit is. Dit kan ervoor zorgen dat de aandacht van de respondent niet volledig op het interview is gericht.

De respondenten zijn op twee manieren benaderd. Ten eerste is er gebruik gemaakt van het netwerk van de onderzoeker. Doordat de onderzoeker zelf een Utrechtse studente is, kon in het netwerk van de onderzoeker gevraagd worden aan medewerking van het onderzoek. Er is hierbij bewust een keuze gemaakt om geen vrienden te laten participeren, maar onbekenden. Dit resulteerde in interviews met 'vrienden van vrienden'. Deze manier van werving heeft als risico dat er te weinig diversiteit onder de respondenten ontstaat (Bryman, 2012). Om meer diversiteit te creëren is gekozen voor een tweede manier om respondenten te benaderen. Hierbij is gekeken waar de kans het grootst was om een diverse mix van studenten tegen te komen. De universiteitsbibliotheek bleek een goede locatie om Utrechtse studenten te benaderen. In de universiteitsbibliotheek zitten studenten met verschillende achtergronden (studies, leeftijd, geslacht, etc.). In totaal is aan 35 studenten gevraagd deel te nemen aan het onderzoek. Hiervan hebben er 18 toegezegd, wat heeft geleid tot een respons van 51 procent.

Voor dit onderzoek zijn 17 interviews afgenomen, waarvan er negen respondenten mannen waren en acht vrouwen. Na deze 17 interviews was er sprake van informatieverzadiging (saturatie), wat wil zeggen dat de interviews niet meer tot nieuwe informatie leidden (Wester, 1995). De respondenten zijn allemaal studenten van de Universiteit Utrecht en de Hogeschool Utrecht. De leeftijden varieerden tussen de 20 en 27 jaar. Alle 17 respondenten verschillen van studie en bevonden zich in verschillende fases van de studie. Alle respondenten zijn van autochtone afkomst. Het verschil in etniciteit komt in dit onderzoek niet naar voren. Het aantal allochtone studenten in Utrecht is klein in vergelijking met de autochtone student (Brands, e.a., 2013). Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op Utrecht is ervoor gekozen zo dicht mogelijk bij een correcte weerspiegeling van de Utrechtse studenten te blijven. De anonimiteit van de respondenten is gewaarborgd door de respondenten een fictieve naam te geven.

De interviews zijn allemaal getranscribeerd en met behulp van het programma Nvivo geanalyseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van een codeboom. In de codeboom is een onderscheid gemaakt tussen de ruimtelijke, sociale en temporele factoren. Daarnaast is er een onderscheid gemaakt in de cognitieve, affectieve en conatieve dimensie van subjectieve veiligheid. De resultaten van de analyse van de interviews worden in hoofdstuk 5 tot en met 8 beschreven.

4.4 THRUSTWORTHINESS

Om de kwaliteit van het onderzoek vast te stellen worden in de sociale wetenschap twee aspecten genoemd: betrouwbaarheid en validiteit (Bryman, 2012, p. 390). Volgens Bryman (2012) zijn deze twee criteria voornamelijk geschikt voor het controleren van de kwaliteit van kwantitatief onderzoek. Een van de redenen waarom in kwalitatief onderzoek minder positief wordt gereageerd op de criteria van kwantitatief onderzoek heeft te maken met de aanname dat er niet één sociale werkelijkheid bestaat, maar meerdere (Bryman, 2012). Het kwalitatieve gedeelte van dit onderzoek weegt zwaarder het kwantitatieve gedeelte. Hierdoor is gekozen om met andere criteria dan betrouwbaarheid en validiteit te werken. Lincoln & Guba (1985) hebben alternatieve criteria bedacht welke als kwalitatieve tegenhanger voor betrouwbaarheid en validiteit gelden, namelijk *thrustworthiness*.

Thrustworthiness is verdeeld in vier criteria, waarvan elke criteria een gelijkwaardige tegenhanger heeft in kwantitatief onderzoek. De vier criteria zijn achtereenvolgens geloofwaardigheid, overdraagbaarheid, betrouwbaarheid en bevestigbaarheid. Geloofwaardigheid van een onderzoek heeft te maken met de bevestiging dat de onderzoeker de sociale werkelijkheid juist heeft begrepen (Bryman, 2012). Geloofwaardigheid in kwalitatief onderzoek staat gelijk aan interne validiteit in kwantitatief onderzoek. Het gebruik van diepte-interviews is positief voor de geloofwaardigheid. Dit maakt het namelijk mogelijk in te gaan op wat voor de respondenten zelf als belangrijk wordt ervaren. De geloofwaardigheid van dit onderzoek wordt daarnaast ook gewaarborgd door de verschillende methodes van onderzoek. Door middel van observaties en interviews is op twee manieren naar de sociale werkelijkheid gekeken, waardoor een realistischer beeld kan worden geschept.

De overdraagbaarheid van het onderzoek heeft te maken met de generaliseerbaarheid van de resultaten van het onderzoek (in kwalitatief onderzoek externe validiteit). Doordat dit onderzoek zich richt op een specifieke situatie zullen de resultaten niet makkelijk te kunnen vertalen zijn naar andere situaties (Bryman, 2012). Door het fenomeen in detail te beschrijven, wordt het wel mogelijk het onderzoek in een andere tijd, situatie en context te plaatsen (Bryman, 2012). In kwalitatief onderzoek wordt dit gedetailleerd beschrijven ook wel *thick*

description genoemd (Lincoln & Guba, 1985). In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van zowel een observatieprotocol als een topiclijst. Deze worden allemaal gedetailleerd opgeschreven en als standaard gebruikt. Dit zorgt voor een verhoging van de overdraagbaarheid van het onderzoek. Daarnaast wordt in de methodologie op een gedetailleerde manier uitgelegd hoe de interviews en observaties zijn gehouden, opdat het onderzoek makkelijk te herhalen is. Bovendien kan gesproken worden over een inhoudelijke generalisatie. De theoretische analyse, verklaringen en resultaten kunnen handvaten bieden voor theorieontwikkeling in andere soortgelijke situaties (Boeije, 2005).

Het derde criterium betreft de betrouwbaarheid. Volgens Bryman (2012, p. 715): *'the degree to which a measure of a concept is stable.'* Stabiliteit en consistentie van het onderzoek is hierbij van belang. In dit onderzoek wordt de betrouwbaarheid bemoeilijkt door beperkingen in de tijd. De periode van observatie en interviews is uitgevoerd in de zomer. Dit kan voor een vertekening van het beeld van subjectieve veiligheid op de Neude zorgen. Er kan namelijk een verschil bestaan in de beleving van de subjectieve veiligheid tussen de zomer of winter (of herfst en lente). Daarnaast is door het open karakter van kwalitatief onderzoek het onderzoeksplan niet vanaf het begin tot het einde uitgevoerd. Hierdoor is weinig sprake van systematiek van het onderzoek, wat de betrouwbaarheid niet ten goede komt (Bryman, 2012). Er is echter op verschillende manieren gepoogd om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen. Lincoln & Guba (1985) spreken over de kracht van controle. De aanname hierbij is dat alle documenten, uitgetypte interviews, observaties toegankelijk zijn voor iedereen. Hierdoor is het mogelijk om de waarnemingen van de onderzoeker te toetsen. Dit onderzoek heeft aan dit criterium voldaan door alle geïnterviewden te vragen of zij het uitgetypte interview willen lezen en controleren of het interview naar waarheid is opgeschreven. Daarnaast is door middel van herhaaldelijke controlemomenten met de scriptiebegeleider in de vorm van discussies de consistentie van het onderzoek gewaarborgd.

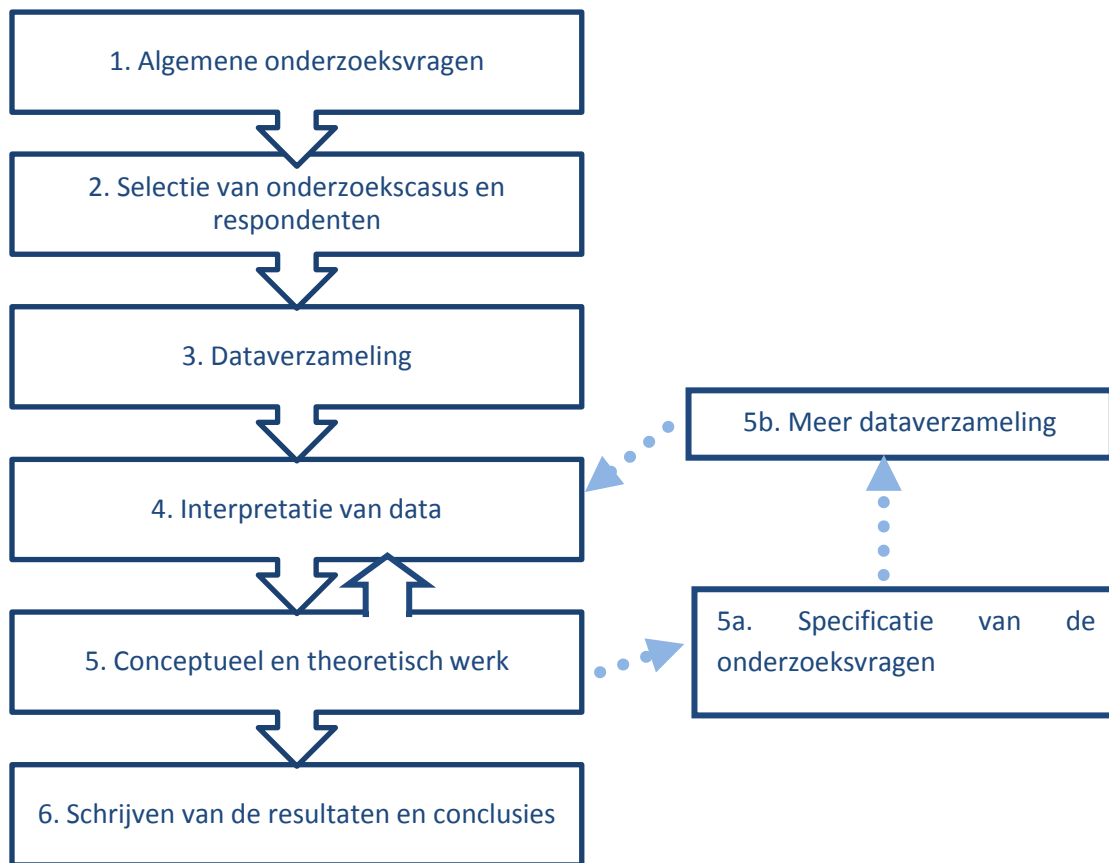
Verder kunnen vraagtekens worden gezet bij de methode van observatie als 'beste' methode voor dataverzameling. Het gebruik en de kenmerken van de bezoekers van de Neude wordt geanalyseerd door middel van observaties. Het merendeel van de observatiekenmerken staan vast in een observatieschema waar geen ruimte is voor interpretatie. Een voorbeeld hiervan is het juist opschrijven van het geslacht. Echter, enkele concepten of kenmerken moeten door de onderzoeker zelf worden beoordeeld. Hierbij kan gedacht worden aan de leeftijd van een bezoeker. De beoordeling van de leeftijd van een bezoeker door de onderzoeker kan leiden tot een scheef beeld ten aanzien van de gemiddelde leeftijd van de bezoekers van de Neude. Dit wordt beperkt door de bezoekers in te delen in de categorieën jong, middelbaar en oud. Hierbij is de kans dat een bezoeker in een onjuiste categorie wordt geplaatst verkleind, waardoor de resultaten meer betrouwbaar zijn (Rhodes, 2009).

Het laatste criterium, bevestigbaarheid, gaat over de objectiviteit van het onderzoek. Hierbij is het van belang een kritische noot te plaatsen bij de conclusies op basis van de culturele, politieke en sociale context van de onderzoeker. Dit wordt in de sociale wetenschap ook wel reflexiviteit genoemd (Bryman, 2012). De onderzoeker behoort ten eerste tot de onderzochte doelgroep, dit kan betekenen dat de onderzoeker voorafgaand aan het onderzoek bepaalde aannames of vooroordelen maakt ten opzichte van het onderwerp. De resultaten kunnen hierdoor gekleurd worden. Een voorbeeld van een aanname van de onderzoeker heeft te maken met het verschil tussen mannen en vrouwen. De onderzoeker veronderstelt dat er veel verschil is tussen mannen en vrouwen in subjectieve veiligheid. Dit komt doordat de onderzoeker zelf een vrouw is en denkt dat zij eerder angstgevoelens ervaart dan mannen. Een ander vooroordeel heeft te maken met de eerdere ervaringen van de onderzoeker. De

onderzoeker is zelf niet heel angstig aangelegd, omdat er in het verleden geen negatieve ervaringen zijn geweest. Hierdoor wordt verondersteld dat studenten of respondenten ook niet angstig zijn aangelegd. Door dit besef is extra kritisch naar de resultaten gekeken en is geprobeerd de aannames van de onderzoeker zo min mogelijk te laten doorschijnen in het onderzoek. In de conclusie zal nog even kort teruggekomen worden op de aannamen en vooroordelen van de onderzoeker en zal een kritische reflectie gegeven worden op de resultaten van het onderzoek. Het is daarnaast ook mogelijk dat bepaalde respondenten een ander beeld geven over de (on)veiligheidsgevoelens dan zij in werkelijkheid ervaren (Bryman, 2012). Mannen kunnen zich bijvoorbeeld 'stoerder' voordoen dan dat zij in werkelijkheid ervaren, omdat zij tegenover een vrouw zitten. Ook hier is mee rekening gehouden door de onderzoeker. Dezelfde vragen over veiligheidsgevoelens zijn namelijk meerdere keren en op verschillende manieren gesteld, zodat de onderzoeker eventuele onwaarheden of verschillen tussen de vragen heeft kunnen uitsluiten.

4.5 AFSLUITING

In dit onderzoek zijn de belangrijkste stappen van kwalitatief onderzoek uitgevoerd zoals deze door Bryman (2012) worden beschreven (figuur 4.3). Het startpunt van dit onderzoek was aanvankelijk erg breed. Vanaf het begin van het onderzoeksproces was het duidelijk dat de veiligheid in steden zou worden onderzocht. Door informatie op te zoeken over veiligheid, werd al snel het onderscheid tussen objectieve en subjectieve veiligheid gevonden. Er is gekozen voor het onderzoeken van de subjectieve veiligheid in de openbare ruimte van steden. Uit de verkenning van de wetenschappelijke literatuur op het gebied van subjectieve veiligheid bleek dat er nog weinig bekend is over de 'wat'- en 'waarom'-vraag van subjectieve veiligheid (hoofdstuk 3). Dit heeft tot de algemene onderzoeksvragen geleid (stap 1). Vervolgens is in stap 2 een weloverwogen keuze gemaakt voor zowel de casus als de doelgroep. Na stap 1 en 2 volgde de dataverzameling van het onderzoek. De data die is verkregen door middel van de observaties en interviews wordt met deze stap bedoeld. Vervolgens volgde de interpretatie van de data waarbij de belangrijkste bevindingen van de data worden opgeschreven. Statistische programma's als Nvivo en SPSS hebben geholpen bij de interpretatie van deze data. De interpretatie van de data wordt in stap 5 gekoppeld aan de theorie, waardoor de resultaten kunnen worden beschreven. Daarnaast worden in deze stap de onderzoeksvragen verder gespecificeerd, waardoor het theoretisch kader ook kan worden aangepast. Een voorbeeld hiervan is een onderwerp dat in de interviews vaak aan bod kwam: alcohol. In het oorspronkelijke theoretisch hoofdstuk was geen melding gemaakt van de factor alcohol. Na de interpretatie van de data is het theoretisch kader hierop aangepast. Deze cyclus is kenmerkend voor kwalitatief onderzoek, waarbij dataverzameling en -analyse elkaar steeds afwisselen om tot een dieper begrip te komen (Bryman, 2012). Als laatste stap zijn de resultaten en conclusies opgeschreven. Het opschrijven van de resultaten en conclusies heeft als doel de lezer te overtuigen van de bevindingen en conclusies (Bryman, 2012). In de volgende hoofdstukken worden de resultaten en conclusies van dit onderzoek weergegeven.

Figuur 4.3: Fases in kwalitatief onderzoek
Bron: Bryman, 2012

5

NEUDE ALS MULTIFUNCTIONEEL PLEIN

5.1 INLEIDING

Voor dit onderzoek is ervoor gekozen voor de Neude als onderzoekscasus. De Neude is een plein in de binnenstad van Utrecht. Het wordt omringd door cafés, restaurants, een bank, een busbaan, een flatgebouw en het oude verlaten postkantoor. De vorm van de Neude is een symmetrisch trapezium, een vierhoek waarvan minstens twee tegenoverliggende zijden evenwijdig zijn (figuur 5.1). De Neude is een plein waar op elke twee ingangen te vinden zijn, wat leidt tot acht ingangen. Het plein zelf bestaat uit een stenen ondergrond en is 4500 m² groot. Aan de zuidzijde van het plein bevinden horecagelegenheden welke in de zomermaanden een groot terras hebben op het plein. Verder bevindt zich aan de zuidwestzijde een flat, deze flat staat op dit moment leeg met op de begane grond een bewaakte fietsenstalling. Aan de westzijde van het plein huist een oud postkantoor. Dit postkantoor staat eveneens leeg en heeft nog geen nieuwe bestemming gevonden. De noordzijde van de Neude kenmerkt zich door een busbaan. Deze busbaan is één van de belangrijkste verkeersaders van de binnenstad van Utrecht. Ten slotte bevinden zich aan de oostzijde van het plein een bank, een horecagelegenheid en een kantoren-pand.

In dit hoofdstuk worden de kenmerken en ontwikkelingen van het onderzoeksgebied beschreven. De Neude is een veelzijdig en multifunctioneel plein, waardoor het interessant is om juist dit plein als onderzoekscasus te nemen.

Figuur 5.1: Bovenaanzicht en locatie van de Neude
 Bron: maps.google.nl

5.2 GESCHIEDENIS VAN DE NEUDE

De Neude dankt zijn naam aan het woord 'node', wat moerassige laagte betekent. In de Middeleeuwen was het plein een moerassig en drassig stuk land, wat een overblijfsel van een oude rivierbedding was (Bentham, 2010). In deze tijd was de Neude een perifeer gebied dat geschikt was voor toernooien en voor doodstraffen (Tuuk, 1999). De dominante functie van de Middeleeuwen beperkte zich vooral door een recreatieve en politieke functie. Vanaf de vijftiende eeuw werd het plein opgehoogd en bestraat, wat ervoor zorgde dat de Neude geschikt werd voor verschillende markten (zoals de korenmarkt, leermarkt en wolmarkt). Daarnaast werd de Neude vanaf de bestrating en verhoging geschikter voor het houden van festivals en toernooien. De handelsfunctie of de economische functie was in de vijftiende eeuw de dominante functie.

In de eeuwen daarna veranderde er aan de functie van de Neude weinig. Tot de 19^e eeuw was het inwoneraantal van de stad rond de 30.000 inwoners gebleven, waardoor er aan de functie van de Neude weinig veranderde (figuur 5.2). In de 19^e eeuw kwam een snelle stijging van de bevolkingsgroei van Utrecht. Met de Industriële Revolutie en de komst van de treinverbinding van Utrecht in 1843 groeide de stad uit tot het knooppunt van de spoorwegen in Nederland. Dit zorgde ervoor dat Utrecht een belangrijke stad werd met veel handel, industrie en dienstverlening (Bentham, 2010). De Neude werd het plein waar dagelijks verschillende markten werden gehouden, waardoor het in de 19^e eeuw en begin 20^e eeuw nog steeds een dominante handelsfunctie had.

Figuur 5.2: Neude tijdens een markttag met graanverkopers in 1860
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.3: Drukke op de Neude tijdens de feestelijkheden ter gelegenheid van het 54^e lustrum van Utrechtse universiteit in 1906
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.4: Gezicht in de Potterstraat met op de achtergrond Neude en rechts hoofdstadkantoor in 1924
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.5: Neude in 1927-1934
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.6: Neude als parkeerplaats in 1959
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.7: Volksbal op de Neude tijdens Bevrijdingsdag in 1960
Bron: Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl)

Figuur 5.8: Neude als parkeerplaats in 1989
Bron: Melik, 2008, p. 37

Figuur 5.9: Neude als plein voor terrassen en cafés in 2008
Bron: Melik, 2008, p. 37

Vanaf 1900 werd de Neude beter bereikbaar met de komst van de tramomnibus. Dit was een paardentram die reed van het jaar 1905 tot en met het jaar 1906. De Neude werd een steeds belangrijker plein voor festivals en volksfeesten in die tijd (figuur 5.3). In 1924 werd het Hoofdpostkantoor opgeleverd (figuur 5.4). Een postkantoor nam in die tijd een belangrijke plaats in de samenleving in. Het was een plaats waar men contact kon zoeken met mensen buiten de wijk, stad of land. Daarnaast was het Postkantoor ook van belang voor de geldzaken. De Nederlandse burger kwam wekelijks bij een postkantoor, om zowel post of pakketjes te versturen of geld op te nemen (Mees, 2013). De locatie van het Hoofdpostkantoor op de Neude zorgt ervoor dat het plein in die tijd een belangrijke plaats voor de economie was. Het Hoofdpostkantoor is in 2011 gesloten en tot op de dag van vandaag is nog geen nieuwe herbestemming gevonden.

Vanaf de jaren 20 kwam de auto-industrie op gang (figuur 5.5, 5.6 & 5.7). De Neude verloor zijn handelsfunctie en transformeerde langzaam in een grootschalig verkeersknooppunt, gedomineerd door trams, bussen en auto's. Het plein zelf veranderde langzamerhand in een parkeerplaats (figuur 5.8). Zoals uit de literatuur blijkt was deze verandering niet uniek in Nederland. De Neude en andere pleinen werden beïnvloed door de CIAM-beweging (*Congrès Internationaux d'Architecture Moderne*). Sociale ontmoetingen horen volgens deze beweging niet thuis in de openbare ruimte, maar in ruimtes die daar speciaal voor ingericht zijn (zoals buurtcentra). Daarnaast was de CIAM-beweging voor een scheiding van functies in de openbare ruimte. De openbare ruimte was volgens het CIAM alleen goed als transportfunctie. Verder werd in deze tijd de Neudeflat gebouwd, waarbij werd gestreefd naar modernisering van het historisch centrum (Damme, 2010). De ontwikkelingen op de Neude in die tijd zijn een goed voorbeeld van het gevolg van de CIAM-beweging (Melik, 2008).

In 1990 werden auto's op de Neude verboden en werd het plein getransformeerd tot een plein met als dominante functie ontmoeting, consumptie en recreatie (figuur 5.9). De Neude werd ook plaats waar festivals en evenementen worden georganiseerd. Net als in de vorige eeuwen werd het plein weer een commerciële openbare ruimte, alhoewel de transacties op dit moment vaak gaan over een glas bier terwijl het vroeger over handelswaar ging (Melik, 2008). Verder zijn er plannen voor de herbestemming van de Neudeflat, waarbij de flat wordt omgebouwd tot een appartementencomplex met op de begane grond en eerste verdieping een horecagelegenheden. Aan de buitenkant van de flat zal ook een aantal elementen worden veranderd. Het streven is om balkons te vestigen en daarmee de 'lelijke' uitstraling van de flat te veranderen (Nieuwe bestemming voor Neudeflat, 2014).

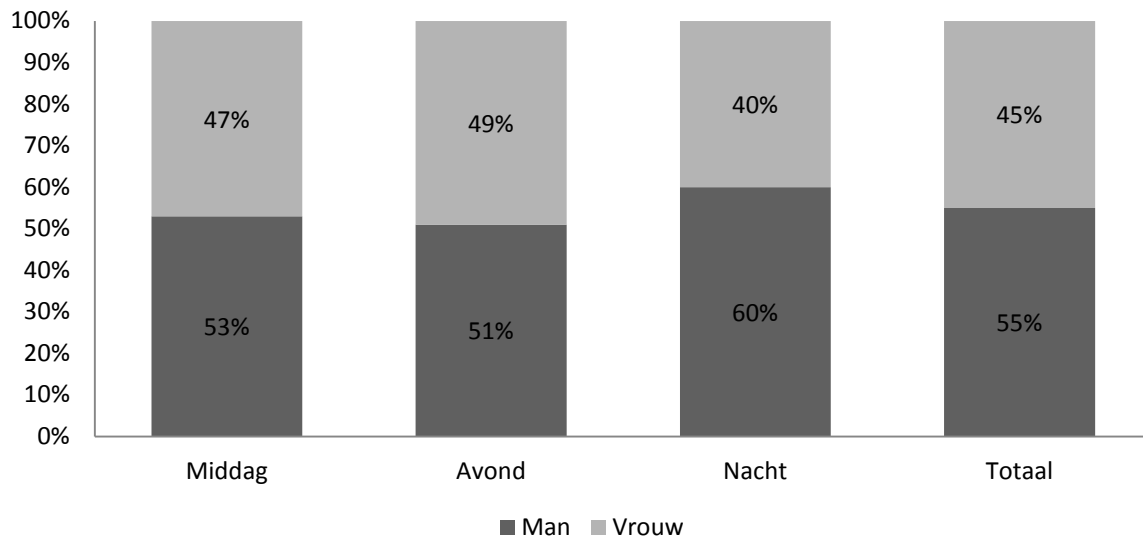
Nu een beknopte beschrijving van de geschiedenis van de Neude is weergegeven, wordt in de volgende paragrafen dieper ingegaan op de bezoekers en het gebruik van het plein op dit moment.

5.3 BEZOEKERS VAN DE NEUDE

Door de centrale locatie van de Neude in Utrecht is het een plein dat door verschillende leeftijds- en bevolkingsgroepen wordt gebruikt. Dit verschilt echter wel per dag en per tijdstip. In de volgende paragrafen worden de belangrijkste kenmerken van de bezoekers van de Neude beschreven. Deze worden vervolgens vergeleken met de verschillende observatietijden. Zoals eerder is vermeld, is op drie verschillende tijdstippen (middag, avond, nacht) verdeeld over twee dagen (weekdag en weekenddag) geobserveerd.

5.3.1 GESLACHT

Op de Neude was tijdens de observatiedagen een oververtegenwoordiging aanwezig van mannen (55 procent mannen tegenover 45 procent vrouwen)(figuur 5.10). Deze oververtegenwoordiging was vooral zichtbaar in het dagdeel nacht, waar 60 procent man was. In de middag vertegenwoordigden de mannen een kleine meerderheid en in de avond was de verdeling nagenoeg gelijk. Wanneer gekeken naar deze resultaten lijkt het erop dat onder het uitgaanspubliek meer mannen vertegenwoordigd zijn.

Figuur 5.10: Percentage man of vrouw op de Neude op verschillende dagdelen

Er blijkt nagenoeg geen verschil te zijn in de verdeling van het geslacht tussen een weekenddag en een weekdag. Verder zijn ook geen opvallende verschillen gevonden als gekeken wordt naar andere variabelen gekruist met het geslacht (zoals activiteit, vervoer, leeftijdscategorie).

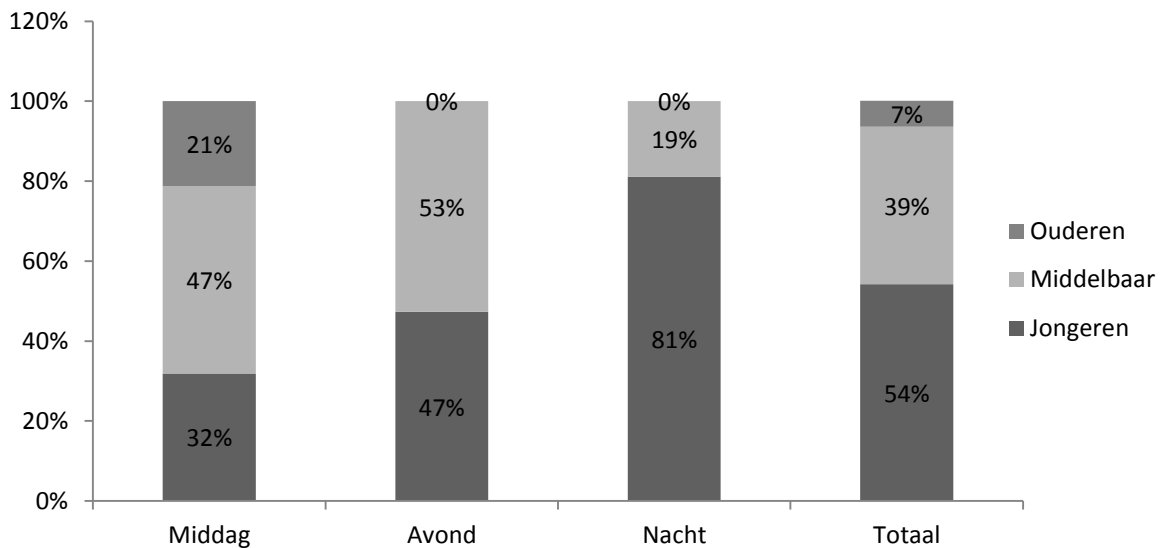
5.3.2 LEEFTIJD

Op de Neude komen overdag andere bezoekers dan in de avonduren of in de nacht. Uit de observaties blijkt dat de (geschatte) gemiddelde leeftijd overdag hoger is dan in de avond- en nachturen (figuur 5.11). Overdag bezoeken meer personen van middelbare leeftijd (30 tot 55 jaar) de Neude, terwijl in de avond en nachturen duidelijk de jongeren (>30) de grootste bezoekersgroep is. Dit is in lijn met wat er in de literatuur verteld wordt over het verschil in leeftijd overdag en in de nacht. Overdag is de Neude een wirwar van winkelend publiek, dagjesmensen, toeristen en consumerende mensen (mensen die op het terras gaan zitten). In de avond en nacht zijn (de meeste) dagjesmensen en toeristen richting huis en is het buiten de winkeltijden. Wat overblijft zijn mensen die de Neude bezoeken voor de terrassen (het uitgaanspubliek) of de Neude als doorsteek gebruiken. De Neude is relatief het drukst in de avonduren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het plein voor het merendeel in gebruik wordt genomen door een relatief jonge bevolkingsgroep. Dit wordt ook versterkt door de resultaten uit de diepte-interviews waarbij elf van de zeventien respondenten aangaf dat het plein overwegend gebruikt wordt door jongeren.

“Met name studenten, heel veel studenten. Ook een mensen die net begonnen zijn met werken, beetje jongere mensen. Oudere mensen zitten er eigenlijk bijna nooit, alleen als je langskomt om te shoppen.” (Jost, 19 jaar)

“Vooral veel studenten, maar ook, het ligt er ook trouwens aan op welk tijdstip je komt. Als je na het stappen komt, dan loopt er van alles door elkaar. Maar als je op het terras zit. Dat vind ik vooral veel studenten, beetje yuppen, met name wel jongeren.” (Guido, 23 jaar)

Een verklaring voor de oververtegenwoordiging de jongere groep in de avond- en nachturen kan liggen aan het relatief hoge aantal studenten dat in de stad Utrecht woont. Een andere verklaring voor deze oververtegenwoordiging kan te maken hebben met de dominante functies van de Neude die gericht zijn op deze bevolkingsgroep.

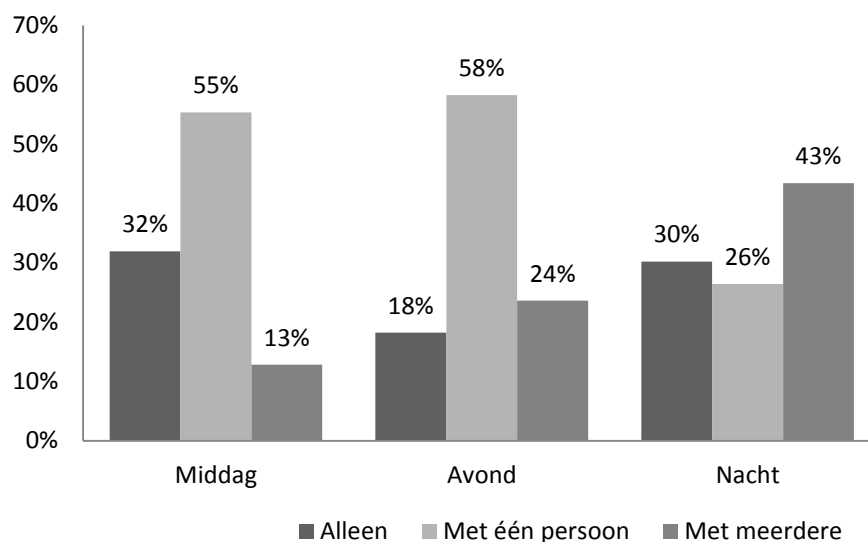
Figuur 5.11: Leeftijdsgroepen op de Neude per dagdeel

5.3.3 GEZELSCHAP EN ETNICITEIT

Naast geslacht en leeftijd is ook gekeken naar het gezelschap van de bezoekers. Hier is een indeling gemaakt tussen alleen, met één persoon of met meer dan twee personen. Uit de observaties bleek dat gemiddeld de meeste bezoekers met één ander persoon op de Neude aanwezig waren (47 procent). Dit verschilt echter wel per dagdeel, in de middag en avond is een duidelijke oververtegenwoordiging van koppels. In de nacht is deze verdeling anders en worden meer groepen waargenomen (figuur 5.12). Een verklaring voor deze observatie kan zijn dat mensen in de nacht minder snel alleen willen zijn. Dit heeft raakvlakken met veiligheidsgevoelens wat in het volgende hoofdstuk aan bod komt.

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling tussen man en vrouw in vergelijking met het gezelschap valt het op dat mannen zich vaker in groepen begeven en vrouwen vaker alleen de Neude bezoeken. Een uitzondering is de nacht, hierbij zijn mannen vaker alleen (34 procent) dan vrouwen (24 procent).

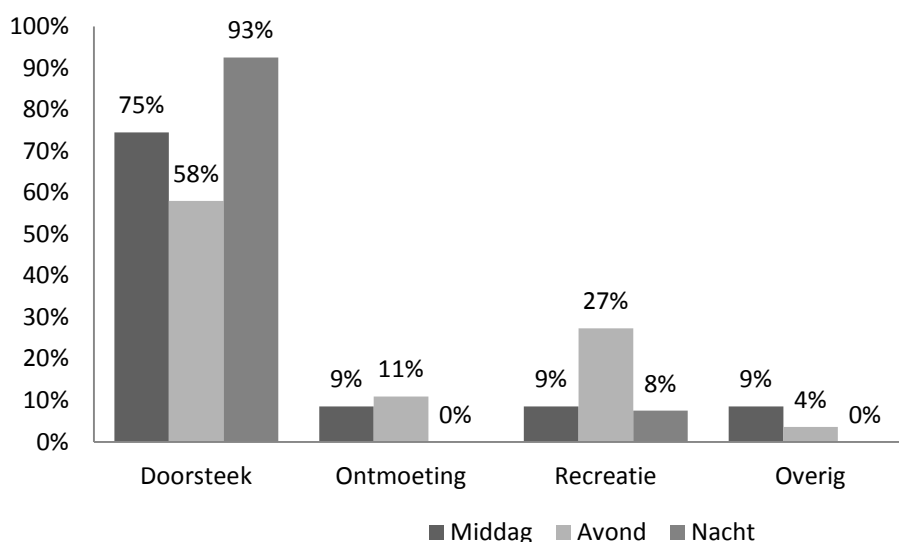
Naast geslacht, leeftijd en gezelschap is gekeken naar de etniciteit van de bezoekers. Op de Neude is het merendeel van de bezoekers van Nederlandse etniciteit (77 procent). Tijdens de avonduren valt op dat hangjongeren met een getinte huid vaak de bankjes op de Neude bezet houden. Uit de observaties bleek dat in de avond gemiddeld meer personen met een niet-Nederlandse etniciteit de Neude bezoeken (27 procent) dan in de middag (17 procent) of nacht (24 procent).

Figuur 5.12: Percentage gezelschap op de Neude op verschillende dagdelen

5.4 GEBRUIK VAN DE NEUDE

Zoals uit de theorie naar voren kwam, gaat de procedurele benadering van de openbare ruimte in op de functies van de ruimte (hoofdstuk 2). Uit de observaties en interviews blijkt dat de Neude grofweg drie hoofdfuncties heeft: de transport of doorsteekfunctie, de ontmoetingsfunctie en de recreatiefunctie (figuur 5.13). In de volgende paragrafen worden deze functies van het plein verder uitgewerkt en worden de interviews tegenover de observaties gezet.

Figuur 5.13: Gebruik van de Neude op verschillende dagdelen

5.4.1 ONTMOETEN

De Neude is een plek waar mensen samenkomen. In de vorige paragraaf is gezien dat op de Neude een plein is waar verschillende soorten bevolkingsgroepen elkaar kruisen. Er zijn verschillende types sociale interacties te herkennen op de Neude. Op het plein kan men spreken over een bepaalde vorm van 'passantenopenbaarheid', waar zoals uit de literatuur blijkt het gaat

om zien en gezien worden. Deze ontmoetingen tussen vreemden lijken op het eerste gezicht niet heel erg belangrijk, maar zoals Blokland (2008) stelt zorgen deze ontmoetingen voor een beeld of verwachting van de Neude en de bezoekers. De korte 'ontmoetingen' tussen vreemden op de Neude kunnen variëren van negeren tot aankijken tot aanspreken van onbekende personen. De meeste personen lopen over de Neude zonder op of om te kijken, dit heeft waarschijnlijk te maken met de transportfunctie van het plein. Mensen lopen van A naar B en weten waar ze naartoe moeten en lopen of fietsen erheen zonder aandacht te schenken aan de omgeving. Het opzettelijk negeren van de omgeving en personen is niet geobserveerd, maar uit de interviews blijkt dat dit wel eens wordt toegepast. De volgende ontmoetingen tussen vreemden beperkt zich enkel alleen door het zien en gezien worden, waarbij oogcontact of geen oogcontact plaatsvindt. Dit zorgt ervoor dat de personen een beeld vormen bij wat voor soort bezoekers op de Neude aanwezig zijn. Eén enkele keer is het voorgekomen dat vreemden elkaar aanspreken. De onderzoeker is een aantal keer gevraagd naar de weg, dit was overdag. Verder is in de avond opgevallen dat sommige meiden werden aangesproken door een aantal mannen.

Naast de sociale interactie tussen vreemden is de Neude ook een plaats waar bekenden elkaar ontmoeten. Omdat de Neude een centraal punt in de binnenstad is, spreken veel personen op dit plein af. Dit kan zowel op het plein zelf, maar ook bij één van de terrasjes aan de Neude.

"Het is een mooie plek om af te spreken met mensen" (Jost, 19 jaar)

"Het staat bij mij bekend als een verzamelplek. Waar meeten we? Ja op het Neude" (Koen, 22 jaar)

"... maar ook als fysieke ontmoetingsplek. Zeg maar dan zie ik je wel op het Neude." (Rosie, 23 jaar)

Interessant bij deze functie is dat veel ondervraagden deze functie van de Neude noemen, terwijl het bij de observaties niet heel vaak is ondervonden.

5.4.2 CONSUMPTIE, VRIJE TIJD EN VERMAAK

Op de Neude zijn verschillende cafés en restaurants gevestigd. Deze horecagelegenheden bezetten in de lente en zomermaanden bijna de helft van het plein. Vrijtijdsbesteding is vanaf de jaren 90 één van de dominante functies van de Neude. Het plein is steeds meer ontwikkeld tot een plaats van consumptie, vrije tijd en vermaak. De cafés en restaurants zijn het voorbeeld van deze dominante functie. Tijdens de interviews viel het op dat elke ondervraagde deze functie van de Neude herkende.

"Maar als ik iets ga drinken in Utrecht dan is 't Neude wel een van mijn eerste keuzes." (Thom, 20 jaar)

"Wel leuk om daar een drankje te doen." (Colin, 23 jaar)

"Terrasje pakken als het mooi weer is, en 's avonds wel s een borreltje drinken bij het wijncafé of bij de beurs." (Janneke, 24 jaar)

Op de Neude zijn op dit moment zes horecagelegenheden te vinden met een eigen terras op het plein. De cafés proberen zich elk op een andere manier te profileren. Zo richt café Le Journal zich op de lunch en ontbijt. Dit is het enige café op de Neude dat om 09:00 uur geopend is. 't Neutje profileert zich daarnaast als studentencafé en wijncafé Lefebvre is zoals de naam al zegt een wijnbar waar ze uitsluitend wijn serveren. Bar Madrid is een tapasbar en -restaurant. Dit zorgt

voor een gemêleerd horeca-aanbod op de Neude, waardoor het in (bijna) elke behoefte kan voorzien. Verder voorziet de Neude in de avond en nacht ook in de behoefte. In het weekend zijn de cafés langer open en worden een aantal omgetoverd tot een danscafé. Zo voorziet de Neude van 's ochtend vroeg tot 's avonds laat in consumptie, vrijetijdsbesteding en vermaak.

Naast de constante aanwezigheid van de horecagelegenheden is de Neude ook een plaats voor tijdelijke evenementen, festivals of feesten die zorgen voor plezier en vermaak (figuur 5.14 en 5.15). Bij nationale feesten, zoals Koningsdag, W.K. Voetbal of Oudjaarsavond, is het plein gevuld met muziek, bars en feestend publiek (figuur 5.15). Verder faciliteert de Neude ook vaak (kleinere) evenementen en festivals (figuur 5.14), zoals het Tweetakt festival waar kunst en cultuur centraal staan. Het Nederlands filmfestival en Culturele Zondagen zijn ook evenementen waar de Neude gebruikt wordt. Utrecht is een stad die zich profileert door middel van festivals en evenementen. Deze (culturele) festivals en evenementen zorgen jaarlijks voor duizenden bezoekers. De Neude heeft een mix van gratis en geen gratis festivals. Het aantrekken van festivals en evenementen zorgen op de dagen van deze evenementen voor een ander soort publiek op de Neude. Verder kan de Neude op deze dagen, vooral op nationale feestdagen behoorlijk druk zijn (figuur 5.15).

Figuur 5.14: Tweetakt festival op de Neude
Bron: www.tweetakt-kaap.nl

Figuur 5.15: Neude tijdens Koningsdag 2014
Bron: www.feestopdeneude.nl

5.4.3 TRANSPORT- OF DOORSTEEKFUNCTIE

Als laatste functie verzorgt de Neude in een transportfunctie. Deze functie is te onderscheiden in verschillende delen, namelijk doorsteek, parkeren en openbaar vervoer. Uit de observaties en interviews bleek dat relatief veel bezoekers de Neude passeren of doorsteken, maar er verder niet verblijven.

"Je komt daar ook vooral als doorsteek naar de Hema enzo." (Rosa, 23 jaar)

"Meestal loop ik er gewoon langs of overheen. Of fiets ik erlangs ofzo. Het is niet dat ik er heel vaak lang blijf." (Wouter, 27 jaar)

Een opvallend gegeven is dat maar vier van de zeventien geïnterviewde personen aan deze functie van de Neude gedacht hebben, terwijl uit de observaties blijkt dat de Neude juist in een doorsteekfunctie voorziet. Dit blijkt ook uit de parkeerfunctie welke het plein bezit. Waar de Neude in de vorige eeuw een parkeerplaats voor auto's was, is het nu een parkeerplaats voor

fietsen (figuur 5.16). Rondom heel het plein staan fietsenstallingen die meestal overladen zijn

Figuur 5.16: Gratis bewaakte fietsenstalling op Neude
Bron: eigen foto

met fietsen. In de Neudeflat huist een bewaakte fietsenstalling en in de zomermaanden op donderdag, vrijdag, zaterdag en koopzondag staat een mobiele bewaakte fietsenstalling op het plein (figuur 5.16). De noordzijde van de Neude sluit aan op de busbaan en dit is een belangrijke verkeersader van de stad. Relatief veel bussen komen langs de Neude en dit maakt het plein zeer goed bereikbaar.

5.5 VEILIGHEIDSBELEID

De gemeente Utrecht werkt samen met verschillende organisaties om de veiligheid van de binnenstad te waarborgen. Bij veel publicaties die zijn verschenen over veiligheid wordt het belang van het terugdringen van de subjectieve veiligheid genoemd. De maatregelen voor het terugdringen van de angstgevoelens zijn hetzelfde als de maatregelen voor de objectieve veiligheid. De gemeente probeert in binnenstad van Utrecht met verschillende regelingen (straffen, regels, afspraken, materieel) de veiligheid in de stad te waarborgen (Noordkamp, Hofland, Faulborn, Lam, Moerdijk, & Jansen, 2011). Deze zijn gebundeld in vier aspecten:

- Toezicht en handhaving
- Kwaliteit en aantrekkelijkheid van het openbaar gebied
- Veiligheid en bescherming van het publiek en horecapersoneel
- Overleg, communicatie en evaluatie

Het tegengaan van de (gevoelens van) veiligheid in de binnenstad van Utrecht richt zich voornamelijk op de uitgaansavonden. Dit omdat op deze tijden de meeste criminaliteit plaatsvindt.

Om de veiligheid in de binnenstad te waarborgen wordt als eerste gebruik gemaakt van de combinatie toezicht, handhaving en sanctionering. Ten aanzien van dit aspect zijn in Utrecht verschillende afspraken gemaakt. Zo zet de politie van Utrecht bepaalde 'Uitgaans-InterventieTeams (UIT) in op de donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond. Dit zijn drie tot vier koppels extra politieagenten die te voet of per fiets het gebied in de binnenstad in de gaten houden. Deze extra politiekrachten worden ook ingezet tijdens bijzondere evenementen (zoals nieuwjaarsnacht of koningsdag) (Noordkamp e.a., 2011).

Daarnaast is in de gehele binnenstad van Utrecht en daarmee ook op de Neude cameratoezicht aanwezig. De camera's in de binnenstad zijn sinds 2001 opgehangen met als primair doel de handhaving van de openbare ruimte. Als secundair doel wordt gesproken over een preventieve werking van de camera's. Daarnaast is het doel dat de camera's zorgen voor een gevoel van veiligheid in het gebied. De beelden van de gemeentelijke camera's worden per dag uitgekeken van 18.00 uur tot 02.00 uur. In de binnenstad, dus ook op de Neude, worden op de uitgaansdagen (woensdag, donderdag, vrijdag, en zaterdag) tot 06.00 uur in de ochtend

uitgekeken. Bij dit bekijken van de beelden wordt gelet op opvallende gedragingen of situaties. Op het plein van de Neude hangen drie camera's van de gemeente (Koningstein, 2013).

Vervolgens zijn tussen de politie en portiers van de horecagelegenheden afspraken gemaakt over de afhandeling van geweldsdelicten. Zo is het noodzakelijk dat de portier na een betrokkenheid met een geweldsdelict bij de deur van de horecagelegenheid blijft en pas na sluitingstijd naar het politiebureau komt om aangifte te doen. Met duidelijke afspraken over meldingen en aangiftes wordt geprobeerd het aantal meldingen en aangiftes te stimuleren (Noordkamp e.a., 2011).

Het tweede aspect van het veiligheidsbeleid is de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het openbaar gebied. Het uitgangspunt van de gemeente is dat de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van de openbare ruimte van invloed is op het gedrag en het gevoel van veiligheid van de bezoekers. Volgens Noordkamp (e.a., 2011) dragen verschillende aspecten bij aan het vergroten van de subjectieve veiligheid.

“Zaken als openbare verlichting, urinoirs, straatmeubilair, taxistandplaatsen, parkeerfaciliteiten voor fietsers en auto's en graffitibestrijding dragen bij aan het vergroten van gevoelens van veiligheid.” (Noordkamp e.a., 2011).

Vervolgens worden deze punten in het Convenant Veilig Uitgaan van Utrecht een voor een uitgewerkt. Zeer interessant is dat vervolgens wordt uitgeschreven hoe de objectieve veiligheid vermindert ten aanzien van deze factoren. Zo wordt een sterk verhoogd verlichtingsniveau gebruikt voor het voorkomen van incidenten in de binnenstad en meer fietsparkeergelegenheid moet zorgen voor minder fietsendiefstal. De auteurs van het Convenant Veilig Uitgaan gaan uit van een directe relatie tussen objectieve veiligheid en subjectieve veiligheid (als de criminaliteit minder wordt, zullen ook de angstgevoelens verminderen) (Noordkamp e.a., 2011). Vanuit de theorie wordt gesteld dat de objectieve en subjectieve veiligheid vaak niet overeenkomen en dat subjectieve veiligheid een veel complexer begrip is dan in dit beleidsstuk wordt aangenomen.

De veiligheid en bescherming van het publiek en horecapersoneel is het derde aspect van het veiligheidsbeleid van de gemeente. Hierbij zijn zaken als brandveiligheid, alcohol- en drugsgebruik en het wapenbezit bepalende factoren voor de veiligheid in de binnenstad. In de binnenstad zijn duidelijke afspraken gemaakt ten aanzien van de verantwoordelijkheid van de brandveiligheid van de verschillende horecaondernemers. Om alcohol- en drugsmisbruik te verminderen heeft de gemeente Utrecht besloten dat kortingsacties rond alcoholhoudende dranken (*happy hours*) niet meer aangemoedigd worden. Vervolgens worden de leeftijdsgrenzen voor alcohol strikt in de gaten gehouden. Drugsgebruik is voor de horecagelegenheden verboden, met uitzondering van de coffeshops (Noordkamp e.a., 2011). Als laatste is er voor alle horecaondernemingen een verbod op wapengebruik.

Concluderend kan gezegd worden dat de gemeente Utrecht in samenwerking met verschillende partijen een duidelijk beleid heeft voor het waarborgen van de veiligheid in de binnenstad. Deze maatregelen richten zich echter op het waarborgen van de objectieve veiligheid en laten de subjectieve veiligheid achterwege.

5.6 AFSLUITING

Uit dit hoofdstuk blijkt dat de Neude een multifunctioneel plein is. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd. Hierbij wordt het multifunctionele karakter van het plein in de context van subjectieve veiligheid geplaatst.

6

RUIMTELIJKE OMGEVING EN SUBJECTIEVE VEILIGHEID

6.1 INLEIDING

Vanuit de casus worden de Utrechtse studenten gevraagd naar de veiligheids- en onveiligheidsgevoelens in de openbare ruimte. Door middel van interviews en fotomateriaal tijdens de interviews worden de respondenten getriggerd om na te denken over het gevoel van veiligheid in de openbare ruimte. Dit hoofdstuk richt zich op de invloed van de ruimtelijke omgeving op subjectieve veiligheid en is opgedeeld in de vijf elementen van *Crime Prevention Through Environmental Design* (territorialiteit, zichtbaarheid, access control, activity support, imago)(Newman, 1971; Cozens e.a., 2005).

6.2 TERRITORIALITEIT

Het eerste element gaat uit van de aanname dat als mensen zich verantwoordelijk voelen over de ruimte, er minder angstgevoelens worden ervaren. Deze verantwoordelijkheid uit zich in een gevoel van eigenaarschap, waarbij een duidelijke scheiding is tussen private en publieke ruimte (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Omdat de Neude een openbaar plein is, is het lastig om de mate van territorialiteit van de Neude te bepalen. De eigenaarschap of de verantwoordelijkheid kan namelijk niet worden aangetoond door te kijken naar de scheiding tussen publieke en private ruimte. Wel kan gekeken worden in hoeverre het plein wordt afgebakend (zowel symbolisch als fysiek) en in hoeverre op het plein duidelijk wordt wie de verantwoordelijkheid heeft over de ruimte.

Uit de observaties blijkt dat het plein de Neude een duidelijk afgebakend plein is. Hoewel het plein bekend vanuit verschillende toegangswegen toegankelijk is (zie hoofdstuk 5), zorgt de ophoging van het plein voor een heldere afbakening van de ruimte. Rondom het plein loopt een weg en een fietspad. De ondergrond van de Neude zorgt er dus voor dat de bezoekers van de Neude zich houden aan de verkeersregels. Dit zorgt voor een verbetering in de verkeersveiligheid.

Naast de afbakening van de ruimte is het van belang dat de verantwoordelijkheid of eigenaarschap van de ruimte helder en duidelijk wordt overgebracht. Dit zorgt er namelijk voor dat mensen eerder een geneigd zijn om een melding te doen van criminaliteit. Ze weten dat er iemand is die de verantwoordelijkheid over de ruimte neemt. Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat de gemeente Utrecht in samenwerking met externe organisaties samenwerkt om de veiligheid in de binnenstad te waarborgen (Noordkamp e.a., 2011). De gemeente Utrecht is dus hoofdverantwoordelijk voor de veiligheid op de Neude. Omdat het plein een openbare ruimte is, is het niet mogelijk om met behulp van fysieke grenzen te laten zien dat de gemeente verantwoordelijk is over de ruimte. In plaats daarvan gebruikt de gemeente symbolische objecten om aan te tonen dat zij verantwoordelijk is over de ruimte (figuur 6.1). Dit is ook positief voor de sociale controle van de Neude.

Figuur 6.1 Borden op de Neude

Bron: Eigen gemaakte foto's en google.afbeeldingen.nl

Uit de theorie blijkt dat hoe hoger de territorialiteit is, hoe hoger de subjectieve veiligheid hoort te zijn (Cozens e.a., 2005). Hieruit kan geconcludeerd worden dat hoe duidelijker op de Neude wordt aangegeven wie verantwoordelijk is over de ruimte, hoe hoger de subjectieve veiligheid is. De gemeente doet dit met behulp van borden, waarbij duidelijk wordt dat zij over het plein waken. De gemeente werkt daarnaast samen met de politie Utrecht. Door middel van regelmatige controles wordt tevens duidelijk dat de gemeente (of de politie) verantwoordelijk is voor de ruimte. Ook de respondenten zijn op de hoogte over verantwoordelijkheid van de Neude.

“Uhm ik denk dat het ligt aan, als het bijvoorbeeld op die terrassen iets gebeurt van die terraseigenaren van die restaurants, maar verder denk ik gewoon dat het van Utrecht zelf, de gemeente is.” (Lisa, 21 jaar)

“Gemeente en politie indirect. Dus uiteindelijk de gemeente. Die is er verantwoordelijk voor.” (Koen, 22 jaar)

Doordat de gemeente en externe partijen (zoals de restaurantjes en cafeetjes aan de Neude) verantwoordelijk zijn over het plein, voelen de bezoekers van de Neude zelf weinig verantwoordelijkheid over de Neude. De invloed van cameratoezicht en georganiseerd toezicht wordt in de volgende paragraaf besproken. De invloed van de territorialiteit op het veiligheidsgevoel van de respondenten is niet duidelijk naar voren gekomen in de interviews. De Neude wordt door alle studenten als een relatieve veilig plein ervaren. Verklaringen omtrent de hoge subjectieve veiligheid zijn indirect terug te vinden in de eigenschappen van territorialiteit van het plein. Het plaatsen van informatieborden over de veiligheidsmaatregelen zorgt er indirect voor dat het eigenaarschap van de ruimte wordt erkend. Verder geeft de aanwezigheid van politieagenten een beeld af dat de gemeente (of politie) verantwoordelijkheid neemt voor eventuele criminele activiteiten in de ruimte. Vanuit dit eerste element wordt duidelijk dat de elementen niet los van elkaar kunnen worden gezien, maar dat ze complementair aan elkaar zijn.

6.3 ZICHTBAARHEID

Zichtbaarheid is het tweede element dat wordt onderscheiden in de *crime prevention through environmental design*-theorie (Cozens, Saville, & Hillier, 2005). Zichtbaarheid wordt onderverdeeld in natuurlijke, georganiseerd en mechanisch toezicht. De Neude wordt gekenmerkt als een open plein, wat ervoor zorgt dat het plein van alle kanten overzichtelijk is. Dit is voor veel studenten een reden dat zij geen angstgevoelens ervaren op de Neude. De overzichtelijkheid van het plein zorgt ervoor dat er een mate van sociale controle ontstaat.

“Het is een open ruimte. Het is een heel groot open plein. En het is nooit niet dat er een donker hoekje is of dat er iemand ... Dat is het voornaamste voor mij, plus ik ben niet bang aangelegd.” (Jan, 21 jaar)

“Uhm ik denk dat het ook te maken heeft met dat het zo open is, er zijn geen donkere steegjes, iedereen ziet elkaar.” (Janneke, 24 jaar)

“Omdat dat mensen dan minder geneigd zijn dingen te doen, als er een grotere kans is dat iemand ze ziet.” (Wouter, 27 jaar)

De mate van overzicht verschilt echter van dag tot nacht en op bepaalde gelegenheden. Zo wordt de Neude minder overzichtelijk gevonden in de avond en nachturen dan overdag. Dit komt mede door de geringe verlichting op de Neude. De verlichting op de Neude beperkt zich door verlichting aan de rand van het plein. Dit betekent dat het midden van het plein minder overzichtelijk is. Op het moment van observatie stond er op het plein een gratis bewaakte fietsenstalling (figuur 5.16). Deze fietsenstalling zorgt voor een vermindering in overzicht op de Neude, vooral in de nachturen. Overdags en in de avond zorgt deze bewaakte fietsenstalling voor extra toezicht. In de nachturen is deze fietsenstalling gesloten, wat ervoor zorgt dat op een deel van het plein een leegstaande fietsenstalling staat. Dit heeft tot gevolg dat het plein minder overzichtelijk wordt. Hetzelfde geldt voor de terrassen op het plein van de Neude. Deze terrassen zorgen overdag en in de avond voor natuurlijk toezicht en mate van sociale controle, terwijl deze in de nacht juist het tegenovergestelde verrichten. Hierbij is de aanname: hoe overzichtelijker de ruimte, hoe meer toezicht.

Het gebrek aan overzicht in de nacht heeft voor de meeste studenten geen negatieve gevolgen voor de subjectieve veiligheid. Dit komt deels door de grote mate van georganiseerde toezicht op de Neude.

“Er rijdt heel vaak politie, dus volgens mij is het een plein wat heel goed in de gaten wordt gehouden.” (Arjen, 25 jaar)

“Ja ik weet niet. Stel dat er iets uit de hand loopt, dan zijn er snel mensen (politie) bij die dat in de hand hebben dan. Dus ik denk dat ik me daar juist bij veilig zal voel.” (Lisa, 21 jaar)

“...’s avonds ofzo dan is er altijd wel politie of iets in de buurt.” (Melissa, 24 jaar)

Tijdens de observaties viel het op dat regelmatig politieagenten de Neude passeren. Politieagenten die zijn geobserveerd waren per fiets en per auto en werden alleen gezien tijdens de avond- en de nachtobservaties. Hieruit mag geconcludeerd worden dat in de avond- en nachturen meer nadruk gelegd wordt op georganiseerd toezicht dan natuurlijk toezicht. Overdag is er meer natuurlijk toezicht dan georganiseerd toezicht. Dit zorgt ervoor dat de mate van zichtbaarheid, zoals deze beschreven is het theoretisch kader in verhouding blijft. In het theoretisch kader wordt ook gesproken over mechanisch toezicht, waarbij het gebruik van camera’s positief is voor de subjectieve veiligheid. Op de Neude is sprake van cameratoezicht. Het merendeel van de ondervraagden was niet bekend met de camera’s op de Neude en daarom heeft dit geen invloed op de subjectieve veiligheid. Slechts één van de ondervraagden sprak over het effect van cameratoezicht op het veiligheidsgevoel.

“Volgens mij is er ook een camera. Dat weet ik me ergens te herinneren. Ja die dingen hou je dan wel in het achterhoofd en dan voel je je daardoor toch iets veiliger denk ik.” (Guido, 23 jaar)

Een kritische noot moet gesteld worden bij de hoeveelheid politie op de Neude. Waar het merendeel van de studenten zich juist veilig voelt wanneer er veel politietoezicht is, is voor sommige studenten het tegenovergestelde waar.

“Als er veel politie is heb je wel het idee dat er wat aan de hand is, dus dat er iets kan gebeuren.” (Robert, 24 jaar)

“Gewoon overdag wel een gevoel van veiligheid. Maar ’s nachts denk ik wel van o jee er zou wel iets ergs aan de hand kunnen zijn zeg maar. Dat is dan meer niet echt angst, maar meer wat ik net ook al zei, dat er in de omgeving iets zou kunnen gaan ontstaan. Ze zijn er niet voor niks, dus angst zou wel iets kunnen gaan gebeuren in de omgeving.” (Suzan, 21 jaar)

Veel politie zorgt hier voor een gevoel van onzekerheid, waardoor angstgevoelens zouden kunnen ontstaan. Robert en Suzan spreken hier over het feit dat de aanwezigheid van politie hen bewust maakt over andere situaties. Het herinnert ze eraan dat er onzekere situaties kunnen plaatsvinden in de ruimte waar zij zijn. Het is daarnaast wel van belang op te merken dat de aanwezigheid van politie in een bepaalde assemblage zorgt voor een onprettig voel, terwijl dit in een andere assemblage niet voorkomt. Robert haalt in zijn citaat al het verschil tussen dag en nacht aan. Wanneer er overdag politie aanwezig is, zal hij geen angstgevoelens ervaren. Wanneer de politie echter in de nacht aanwezig is, zorgt deze andere assemblage voor een gevoel van onveiligheid. Hiermee is dit een voorbeeld van de tweede ambiguïteit zoals deze door

Brands (e.a., 2013) wordt onderscheiden. De temporele context in een assemblage zorgt bij de aanwezigheid van de politie voor een verschil in subjectieve veiligheid.

6.4 ACCES CONTROL

Het derde ruimtelijke element dat door Newman (1971) wordt onderscheiden, is het element *access control*. In een private ruimte wordt dit element uitgelegd als het beheren van de toegang van een ruimte (denk aan een slot of hek). De openbare ruimte is in beginsel toegankelijk voor iedereen (Hayer e.a., 2001), waardoor dit element op een ander manier is geoperationaliseerd (zoals naar voren is gekomen in de theorie en methodologie). In de openbare ruimte wordt onder het element *access control* verstaan: het beheren van de toegangswegen. Hierbij kan gedacht worden aan een (veilige) inrichting van straten en wegen. Uit de observaties en interviews blijkt dat een aantal respondenten zich onprettig voelden bij de verkeersveiligheid op de Neude. Hiermee wordt vooral bedoeld op de noordzijde van het plein, waar de busbaan de Neude passeert. Auto's, fietsers, voetgangers, bussen en taxi's passeren op dit punt het plein. Op dit kruispunt staan echter geen stoplichten, waardoor het een wirwar van overstekende vervoersmiddelen is. Een aantal respondenten gaf aan dat dit een gevaarlijke situatie is en dat vooral op de fiets angstgevoelens worden ervaren. Logischerwijs worden deze angstgevoelens ervaren als het op de Neude het drukst is met het verkeer en voetgangers. Op het kruispunt van het plein is het gemiddeld het drukst in de spits. Deze drukte zorgt voor een onoverzichtelijke situatie, waardoor niet goed op de nabije voetgangers, fietsers, auto's of bussen kan worden gelet. Zoals in de vorige paragraaf al is vermeld kan onoverzichtelijkheid leiden tot een verhoogd gevoel van onveiligheid. Dit is het geval voor de verkeersveiligheid op de Neude.

"Ik denk waar voor mij de grootste onveiligheid van het Neude zit is de verkeer. Je hebt die fietsers die er langs razen, echt heel hard, het loopt er naar beneden. Dat vind ik eigenlijk niet zo erg nog, want dat doe ik zelf ook. Maar je hebt daar ook veel auto's die daar rondrijden." (Arjen, 25 jaar)

"Aangezien, dit bedenken ik me nu pas. Ik ben daar al mega vaak bijna aangereden en dan voel ik me misschien wel het minst veilig van alle momenten daar. Ik bedoel van die mensen die geen rem hebben of met z'n tinnen naast elkaar fietsen, of met die auto's daar en die bussen." (Rosa, 23 jaar)

De verschillende ambiguïteiten zijn ook in de verkeersveiligheid te ontdekken. Zo heeft een respondent meer moeite met het drukke verkeer op de Neude, omdat zij oorspronkelijk uit een klein dorpje komt. Hierdoor is zij de verkeersdrukke minder gewend en ervaart zij sneller onprettige gevoelens in de ruimte. Dit is een voorbeeld van de eerste ambiguïteit, waarbij verschillende individuen anders reageren op een bepaalde factor door de eerdere ervaringen, geheugen en herinneringen die zij hebben opgebouwd (Brands e.a., 2013).

6.5 ACTIVITY SUPPORT

Als vierde wordt het element *activity support* onderscheiden. Hierbij is de aanname dat meer activiteit leidt tot meer diversiteit en mensen (ogen op straat) en daardoor tot een hogere subjectieve veiligheid (Jacobs, 1961; Clarke & Felson, 1993). Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam is de Neude een plein waar veel activiteit plaatsvindt en daardoor veel bezoekers trekt. Dit komt mede door het multifunctionele karakter van het plein. De Neude wordt vooral gebruikt als een plek voor ontmoeting, vrijetijdsbesteding en als transport- of doorsteekplaats.

Doordat er veel activiteiten plaatsvinden op de Neude zijn zowel overdag als in de avonduren relatief veel mensen aanwezig. Deze aanwezigheid van mensen zorgt vaak voor een verhoogd gevoel van veiligheid.

"...iedereen ziet elkaar, er zijn altijd mensen. Soms vind ik wel dat er enge mensen zijn, maar om dat dan ook andere mensen omheen lopen heb ik me nooit echt onveilig gevoeld." (Janneke, 24 jaar)

"ik ben toch met mensen, dus als er iets gebeurt weet je toch dat er mensen zijn. En als ik op het terras zit voel ik me sowieso veilig." (Maritta, 24 jaar)

De achterliggende gedachte hierbij is dat mensen die zijn in een openbare ruimte begeven een gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar hebben. Dit kan worden gezien als een mate van sociale controle, waarbij als er verdachte of criminele activiteiten plaatsvinden is het de bedoeling dat mensen elkaar te hulp schieten. Dit is in lijn met de gedachtegang van Jacobs (1961), waarbij diversiteit zorgt voor meer veiligheid. Sociale controle is een onderdeel van de sociale omgeving en zal in het volgende hoofdstuk worden behandeld. Ook bij dit element wordt duidelijk dat de ruimtelijke omgeving en de sociale omgeving in elkaar zijn verweven. Daartegenover staat dat de aanwezigheid van te veel onbekende mensen juist kan zorgen voor onveiligheidsgevoelens. Dit wordt in hoofdstuk 8 besproken.

6.6 IMAGO

Als laatste element wordt stilgestaan bij het imago wat de Neude uitstraalt. Dit element is gebaseerd op de *broken windows theory* van Wilson & Kelling (1982). Deze theorie gaat uit van het begrip wanorde. De mate van wanorde geeft een positief of negatief signaal af aan de mensen. Wanorde wordt gedefinieerd van vandalisme tot hangjongeren tot hondenpoep op straat. Meer wanorde leidt tot een slechter beeld van de ruimte, waardoor wordt geïmpliceerd dat er minder sociale controle bestaat. Dit zorgt volgens de theorie voor een vermindering in subjectieve veiligheid (Gau & Pratt, 2010; Wilson & Kelling, 1982). Het imago van de Neude is op twee verschillende manieren getest, door middel van observaties en interviews.

Uit de observaties blijkt dat de Neude factoren heeft die de wanorde en daarmee het imago van het plein kunnen beïnvloeden. Om de mate van wanorde te bepalen is een onderscheid gemaakt tussen vijf factoren, namelijk de mate van geluidsoverlast, hondenpoep, zwervers, hangjongeren en straatvuil. Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren is gekomen, is de Neude een plein waar veel activiteit plaatsvindt. Hierdoor is het een druk bezocht plein. Dit wordt bevestigd door de mate van geluidsoverlast. Zowel overdag, in de avond en in de nacht is de Neude een rumoerig plein. Het is een wirwar van pratende mensen en langsrijdende fietsers, brommers en auto's. Dit zorgt voor een levendige sfeer wat past bij een relatief druk plein in de binnenstad van Utrecht. Eén enkele keer wordt in de nacht geluidsoverlast waargenomen door schreeuwende voorbijgangers. Verder is wel geluidsoverlast aanwezig wanneer er (nationale) feesten op het plein worden gehouden. Het plein wordt verder als relatief schoon ervaren, tijdens de observaties was geen sprake van hondenpoep of straatvuil. Wat wel opvalt zijn de vele fietsen aan de rand van het plein. Dit zorgt voor een onoverzichtelijke en rommelige uitstraling. De gemeente Utrecht erkent de overlast van fietsen in de binnenstad van Utrecht en treft ook maatregelen om deze tegen te gaan. Zo wordt de benedenverdieping van de Neudeflat gebruikt als fietsenstalling en staat op het plein van de Neude in de zomermaanden een tijdelijke fietsenstalling. Deze maatregelen helpen echter niet om het rommelige straatbeeld te laten

verdwijnen en zorgt dus voor een zekere mate van wanorde. Verder zijn op de Neude een aantal bankjes geplaatst. Deze bankjes trekken een gemêleerd publiek. Tijdens de observaties viel het op dat zowel in de dag- en avonduren minimaal één bankje bezet was met zwervers. Daarnaast waren in de avonduren de bankjes bezet met jongeren met een etnische achtergrond. De aanwezigheid van zwervers of hangjongeren heeft volgens de theorie een negatief effect op de wanorde van een ruimte (Wilson & Kelling, 1982). Concluderend kan gezegd worden dat het plein dus een aantal kenmerkende aspecten van wanorde bezit. Deze kenmerken zijn echter niet overheersend voor een duidelijk negatief of positief imago.

Het beeld dat de respondenten over de Neude heeft is daarom een interessanter gegeven om het imago van het plein te vormen. Veel studenten geven aan dat de Neude een bekend terrein is waar zij zich thuis voelen. Dit beeld schept een bepaalde verwachting over de sfeer en imago van de ruimte. Dat de respondenten zich thuis voelen op de Neude geeft aan dat het plein een goed imago heeft. Dit thuisgevoel is echter voor iedereen anders. De reden waarom de ene persoon zich ergens thuis voelt hoeft niet dezelfde reden te zijn waarom een ander persoon zich thuis voelt op de Neude.

“Als ik het omschrijf is het altijd een drukke bedoeling, maar toch een beetje een huiselijke sfeer vind ik.” (Guido, 23 jaar)

“En het plein van het Neude met de terrasjes erbij. En ja dat is gewoon een prettig beeld en heel erg vertrouwd beeld natuurlijk.” (Colin, 24 jaar)

“Ik voel me er op me gemak en ik kom er al zo lang dat er niet echt iets dreigend over komt.” (Suzanne, 25 jaar)

“Nee voor mij krijgt het dan iets meer een stadse sfeer. Ik vind het plein dan iets minder saai worden. Ik vind het uitzicht mooi maar verder vind ik het een vrij saai plein, maar ik vind het leuk als er een beetje levendigheid is met die mensen”. (Arjen, 25 jaar)

Dit thuisgevoel lijkt de subjectieve veiligheid op de Neude te versterken. Op bekend of een vertrouwd terrein weten mensen wat er verwacht kan worden van de ruimte. Hierdoor kunnen mensen al van te voren anticiperen op deze verwachtingen, waardoor zij niet of minder zullen schrikken van bepaalde activiteiten.

“Misschien ook nog iets wat me te binnen schoot. Dus als je op onbekend terrein bent, dan ben je denk ook eerder angstig dan als je op bekend terrein bent. [...] bij bekend terrein dan ken je een beetje wat voor mensen er komen, en ja dan is alles vertrouwd en bij onbekend terrein is het toch altijd maar afwachten hoe het is. Je weet er nog niet heel veel van.” (Colin, 24 jaar)

Het positieve imago van de Neude wordt verder versterkt door het weinige aantal incidenten dat op het plein is waargenomen of gehoord. Een veel voorkomend antwoord op de vraag waarom de Neude een positief imago heeft, was dat het merendeel van de respondenten geen negatieve verhalen of ervaringen over de plek hebben gehoord. Dit positieve imago draagt bij aan de hoge subjectieve veiligheid van het plein.

6.7 AFSLUITING

In dit afsluitende deel van dit hoofdstuk kan antwoord worden gegeven op de eerste deelvraag: *In hoeverre speelt de fysieke omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van bezoekers in de openbare ruimte?* Het eerste element, *territorialiteit*, gaat over het gevoel van eigenaarschap over de ruimte. Omdat de Neude een openbaar plein is, is het lastig om de mate van *territorialiteit* te bepalen. Er is namelijk geen scheiding tussen publieke en private ruimte. Wel zijn de respondenten het erover eens dat de gemeente hoofdverantwoordelijk is voor de veiligheid op de Neude. Door middel van het plaatsen van borden zorgt de gemeente er ook voor dat het duidelijk is dat zij verantwoordelijk is voor de ruimte. De invloed van *territorialiteit* op de subjectieve veiligheid is in mindere mate waargenomen. Wel zorgt duidelijkheid van *territorialiteit* voor een grotere mate van sociale controle op die ruimte.

Zichtbaarheid is het tweede element van de fysieke omgeving en heeft als doel dat alles gezien moeten kunnen worden. Dit gebeurt aan de hand van natuurlijk, georganiseerd en mechanisch toezicht. Uit de interviews en observaties bleek dat vooral het natuurlijk toezicht een sterke factor is voor de hoge subjectieve veiligheid van de ruimte. De vermindering van het natuurlijk toezicht in de avond- en nachturen wordt verholpen door meer mechanisch (in de vorm van kunstmatig licht) en georganiseerd toezicht (politieagenten) toe te passen.

Het derde ruimtelijke element is het element *acces control*. *Acces control* kan bepaalde ongewenste activiteiten buitensluiten of ervoor zorgen dat het moeilijker wordt te ontsnappen. Een voorbeeld van *acces control* op de Neude heeft te maken met de verkeersveiligheid. Uit de interviews en observaties bleek dat het kruispunt op de Neude vaak voor onveilige situaties zorgt. Een goede inrichting van straten, stoplichten en andere verkeersattributen kan er voor zorgen dat de verkeersveiligheid wordt verbeterd. Het element *acces control* heeft op de Neude verder geen invloed op de subjectieve veiligheid.

Als vierde wordt het element *activity support* onderscheiden. De multifunctionaliteit van de Neude zorgt ervoor dat er veel activiteit op het plein plaatsvindt. Doordat er veel activiteiten zijn op de Neude, zijn er zowel overdag als in de avonduren relatief veel mensen aanwezig. Uit de interviews blijkt dat deze aanwezigheid van deze mensen voor een gevoel van veiligheid zorgt. De achterliggende gedachte hierbij is dat mensen een gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar hebben. Wanneer er verdachte of criminele activiteiten plaatsvinden wordt er verwacht dat mensen elkaar te hulp schieten.

Het laatste en vijfde element van de ruimtelijke omgeving is het *imago*, wat door het middel van wanorde wordt getest. Uit de observaties blijkt dat de Neude een relatief schoon plein is. Op de Neude zijn echter wel zwervers aanwezig. Deze bevinden zich voornamelijk op de bankjes op het plein. Uit de interviews blijkt dat de aanwezigheid van de zwervers weinig effect heeft op de subjectieve veiligheid. Een paar respondenten voelden zich onprettig bij de aanwezigheid van de zwervers. Alle respondenten waren het erover eens dat de Neude een positief imago heeft. Dit heeft een positieve invloed op de subjectieve veiligheid.

Concluderend kan gezegd worden dat de fysieke omgeving invloed heeft op de subjectieve veiligheid. Dit heeft vooral te maken met het aspect natuurlijk toezicht, waar de openheid van de ruimte zorgt voor overzichtelijkheid. Veel activiteit op het plein zorgt daarnaast ook voor meer veiligheid. Er kan gesteld worden dat een aantal fysieke omgevingselementen een sterke relatie heeft met de sociale omgeving. *Territorialiteit*, *natuurlijk toezicht*, *activity support* en *imago* zorgen voor een verhoging of verlaging in sociale controle, waardoor de subjectieve veiligheid kan worden verhoogd of verlaagd. In het volgende hoofdstuk wordt dit verder uitgewerkt.

7

SOCIALE OMGEVING EN SUBJECTIEVE VEILIGHEID

7.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk bespreekt de invloed van de sociale omgeving op de subjectieve veiligheid. De sociale omgeving is ingedeeld in de gemeenschappelijke identiteit en de sociale identiteit. Verschillen rondom de factoren worden verklaard door middel van het aantonen van dubbelzinnigheden rondom de factor.

7.2 GEMEENSCHAPPELIJKE IDENTITEIT

Uit de theorie blijkt dat de gemeenschappelijke identiteit ingaat op de mate van sociale controle van een ruimte. Hierbij wordt uitgegaan van de aanname dat een lage sociale controle leidt tot een lage subjectieve veiligheid en een hoge sociale controle tot hoge subjectieve veiligheid. De mate van sociale controle wordt aan de hand van een aantal aspecten bekeken, achtereenvolgens sociale verbondenheid, natuurlijk toezicht en wanorde. De laatste twee aspecten zijn tevens thema's van de ruimtelijke omgeving.

7.2.1 SOCIALE VERBONDENHEID

Vanuit het theoretisch kader wordt aangenomen dat sociale relaties positief zijn voor de subjectieve veiligheid. Deze theorie stelt dat weinig of geen sociale relaties, een omgeving met onbekenden, leidt tot minder sociale controle waardoor de subjectieve veiligheid daalt (Oppelaar & Wittebrood, 2006; Gau & Pratt, 2010; Wilson & Kelling, 1982). Op de Neude geldt dat er meer onbekenden dan bekenden aanwezig zijn, waardoor er weinig sociale relaties zijn.

Toch is het zo dat de aanwezigheid van onbekenden ervoor zorgt dat de respondenten zich over het algemeen veilig voelen op de Neude (zie paragraaf 6.5). Dit komt door de verwachting dat mensen of onbekenden hulp bieden wanneer zich een dreigende situatie voordoet.

Daartegenover staat dat de aanwezigheid van onbekenden in bepaalde situaties kan zorgen voor een vermindering van de subjectieve veiligheid. De aanwezigheid van te veel onbekenden (drukke) kan zorgen voor een lage subjectieve veiligheid. Dit is het geval op de Neude wanneer er nationale feesten op het plein worden gevierd. De achterliggende reden voor de lage(re) subjectieve veiligheid ligt in het feit dat er zoveel mensen zijn dat niemand meer de verantwoordelijkheid voor een situatie neemt. Dit wordt vaak aangeduid als *'ik stond erbij en keek ernaar'*. Naast de vermindering in verantwoordelijkheid zorgt deze drukte voor een ander soort publiek. De Neude wordt dan een mengelmoe van sociale identiteiten, waardoor er nog minder sociale relaties bestaan.

"Ja echt de mensenmassa, zo veel mensen en gewoon omdat ik weet niet wat hier gaande is op deze foto maar omdat het waarschijnlijk iets gratis is, dus niet echt een gewoon festival waar je een kaartje voor betaald. Dus er komen allerlei soorten mensen op af, die ook ruzie zoeken en weet ik veel. Dat vind ik gewoon niet fijn. Hier zou ik me dus niet prettig voelen." (Lisa, 21 jaar)

Mensen zijn eerder geneigd een zeker wantrouwen tegenover onbekenden te hebben en verwachten eerder dat deze mensen kwaadwillend zijn (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Dit zorgt een vermindering in sociale verbondenheid in de omgeving. De reden hiervoor is het gebrek aan helderheid wat de onbekende persoon of personen gaan doen. Dit is te zien in de manieren waarop de respondenten discussiëren over de moeilijk zichtbare gezichtsuitdrukking van onbekenden.

"Na dit lijkt het Neude na een voetbalwedstijd of met Koninginnenacht. Ik denk een voetbalwedstrijd. Veel mensen op straat. Ja er zou wat vreugde uit moeten spatten, maar dat is niet te zien. Lastig om gezichten te herkennen." (Robert, 24 jaar)

Hierbij is de gezichtsuitdrukking van een onbekende belangrijk voor de verwachting van de nabije toekomst. Dit is een voorbeeld van de derde ambiguïteit, waarbij één persoon op verschillende manieren op een bepaalde factor (onbekenden) reageert, omdat deze factor voor verschillende situaties kan zorgen (Brands, e.a., 2013).

Gebrek aan informatie over een onbekende zorgt daarnaast ook voor een mate van stereotypering over deze persoon. Door verhalen in de media of persoonlijke ervaringen worden de verschillende sociale identiteiten 'in een hokje' geplaatst en wordt een bepaald gedrag verwacht. Dit heeft een negatief effect op de subjectieve veiligheid. Op de Neude wordt deze stereotypering niet alleen tijdens evenementen waargenomen. Er is een verschil te zien in dag en nacht, maar ook de zwervers op het bankje (foto 5) zorgen voor een bepaalde stereotypering.

"Ja het klinkt stom maar zeker op zaterdag en zo. Dan zijn er minder studenten en ik heb het idee meer mensen uit de dorpen in de buurt zijn. Ik ga het toch maar zeggen, een beetje de tjappies en het asociaal volk." (Maritta, 24 jaar)

Een enkele keer wordt een onprettig gevoel ervaren bij hangjongeren en zwervers op de bankjes van de Neude, maar het merendeel van de respondenten heeft geen problemen met deze onbekenden mits deze zich goed gedragen.

“Ja wel af en toe, van die zwervers denk ik van nou dat daar moet je ook niet in de buurt komen.”
(Lisa, 21 jaar)

“Ojah het alcoholistenbankje. Dit vermijd ik altijd een beetje, maar ja op zich vind ik het gezellig voor hun dat ze daar zo zitten. Maar ik hoef er niet zo veel mee. Maar ik moet zeggen dat ik me daar ook niet bedreigd door voel.” (Rosie, 23 jaar)

“Ja het natuurlijk wel jammer voor het straatbeeld. Ik denk dat sommige mensen zich er onveiliger bij voelen. Maar zelf denk ik dat je er vrij weinig aan kan doen, dat het wel hoort. Ze hebben ook het recht om op dat bankje te zitten. Zodra ze iets doen wat niet mag, vandalisme of drugshandel ofzo, dan moeten ze weggestuurd worden.” (Robert, 24 jaar)

Door stereotypering ervoeren sommige respondenten een ongemakkelijk gevoel. Interessant is dat naarmate de tijd vorderde en bleek dat deze mannen zich normaal gedroegen één van de respondenten haar mening had bijgedraaid en niet meer vanuit het stereotype dacht.

“Zwervers of wat het zijn op het Neude. Toen ik in het begin hier kwam en ze niet kende had ik wel zoiets van oke. En als je daar langs moet, of in je eentje ofzo. Ja niet echt onveilig, maar onprettig. Toen ik hier eerst wel wel onprettig. En nu elke keer als je daar langsloopt en ze ziet, en je weet dat ze eigenlijk niks doen. En dat er altijd wel genoeg mensen voor als het wel zou gebeuren, ik voel me daar niet onprettig bij.” (Melissa, 24 jaar)

7.2.2 NATUURLIJK TOEZICHT EN WANORDE

Verder wordt de mate van sociale controle bepaald door de mate van natuurlijk toezicht en wanorde van een ruimte. Deze twee aspecten zijn ook onderdeel van de ruimtelijke omgeving. Zoals uit de observaties en interviews blijkt, is de Neude een open en overzichtelijk plein. Dit zorgt ervoor dat de mate van natuurlijk toezicht hoog is. Dit natuurlijk toezicht kan worden beperkt door de aanwezigheid van het zomerterras op de Neude of door de komst van de avond en nacht (zie paragraaf 6.3). Ook kan het natuurlijk toezicht verkleind worden wanneer de Neude deel uitmaakt van een nationale feestdag. De podia en vele mensen zorgen dan voor een vermindering van het natuurlijk toezicht. Doordat het natuurlijk toezicht op de Neude relatief hoog is, zorgt dit voor een hogere mate van sociale controle in de ruimte. Twaalf van de zeventien respondenten benoemen natuurlijk toezicht als een invloedbare factor voor de subjectieve veiligheid. Dit natuurlijk toezicht wordt in de meeste gevallen direct gekoppeld aan de sociale controle.

“Ik denk dat op een open plein an sich meestal gewoon wel veiliger is dan bijvoorbeeld een klein steegje. (...) Omdat mensen dan minder geneigd zijn dingen te doen, als er een grotere kans is dat iemand ze ziet.” (Wouter, 27 jaar)

“Ja het is gewoon terras en gezellig publiek. Het plein zelf tis gewoon veilig. Het is gewoon groot er lopen veel mensen er is dus veel toezicht. Dus ik zou me dan ook echt prima veilig voelen.” (Maritta, 24 jaar)

Naast de mate van natuurlijk toezicht in een omgeving heeft wanorde invloed op de subjectieve veiligheid. Hierbij zorgt wanorde voor een vermindering van de sociale controle (Wilson & Kelling, 1982). blijkt Zoals uit het vorige hoofdstuk, heeft de Neude kenmerken van wanorde (paragraaf 6.6). Er is geen bewijs gevonden dat de mate van wanorde op de Neude (van geluidsoverlast tot hondenpoep) zorgt voor een duidelijk positief of negatief beeld van de sociale

controle op het plein. Wel kan worden vastgesteld dat op nationale feestdagen een grotere mate van wanorde bestaat. Op deze dagen zorgen muziekinstallaties en optredens voor een hogere mate van geluidsoverlast. Op bepaalde tijden zorgt de muziek er zelfs voor dat het lastig is om mensen te verstaan. Het gehoor is belangrijk om het overzicht en daarmee de sociale controle van de ruimte te bepalen. Wanneer men namelijk niet kan horen wat er zich op één of meer meter van zich afspeelt, kan dit zorgen voor een onveilig gevoel.

“En als je vooraan staat kan je gewoon niet zien of horen wat er achter je gebeurt. Dat is gewoon niet fijn.” (Lisa, 21 jaar)

Verder zorgt de aanwezigheid van relatief veel mensen in een (kleine) ruimte voor een chaotische sfeer, wat een vermindering van de sociale controle kan veroorzaken. In de ruimte is dan ook sprake van relatief meer straatvuil en in het geval van de Neude meer fietsen. Concluderend kan worden gezegd dat drukte van mensen zorgt voor relatief veel wanorde en daarom een vermindering van de sociale controle. Wanneer de sociale controle van een ruimte vermindert, worden veel respondenten bewuster van hun omgeving. Wanneer men bewuster is van de omgeving worden op een aantal dingen gelet. De omgeving wordt als eerste gescand op onveilige situaties. Overzicht van de ruimte is hierbij belangrijk. Uit de interviews blijkt dat hoe onoverzichtelijker de ruimte, hoe onprettiger men zich voelt. Het is namelijk niet duidelijk wat er in de nabije omgeving gebeurt. Het bewust zijn van omgeving is een voorbeeld van een controlestrategie zoals deze in de theorie is beschreven.

“Ik zou meer op mijn hoede zijn en als ik ook echt daadwerkelijk angst voel dan zou ik wel meer naar de zijkant treden of het vermijden van de situatie.” (Suzan, 21 jaar)

“Ja waarschijnlijk een dronken festival laat op de avond. Ja ik zou er wel gewoon doorheen lopen en niet onveilig, maar ik zou wel opletten ofzo. Omdat je niet weet wat voor mensen er naast je lopen, maar ik zou het niet vermijden ofzo.” (Melissa, 24 jaar)

“En ja misschien uit nieuwsgierigheid toch wel even kijken wat is dit, en dan vervolgens weer verder lopen en door fietsen.” (Colin, 23 jaar)

Naast het bewuster worden van de omgeving zorgt een grote mate van wanorde voor het vermijden van een situatie. Alle respondenten hebben aangegeven dat wanneer een situatie gevaarlijk dreigt te worden zij zich het meestal terugtrekken uit de situatie. Op de Neude worden vermijdingsstrategieën toegepast tijdens grote nationale feesten of evenementen.

“Uhm, na ik denk een beetje weggaan. Na ligt er een beetje aan wat er aan de hand is. Kijk als er nou iemand optreed die super leuk is, dan ben ik er natuurlijk wel bij. Maar ik zou denk ik wel een beetje de echte drukte vermijden hier.” (Rosie, 23 jaar)

“Maar ik voel me ongemakkelijk ofzo. Wat ik daarop zou doen. Ik zou waarschijnlijk een beetje aan de kant staan, in plaats van midden in het midden. Dat zou ik doen.” (Koen, 22 jaar)

Een interessant gegeven hierbij is dat niet alle respondenten hetzelfde reageren op de factor drukte. Dit kan verschillende oorzaken hebben en is daarnaast een voorbeeld van een dubbelzinnigheid. Een ontwijkingsstrategie wordt ook toegepast door de horecagelegenheden. Deze cafés kunnen zich niet verplaatsen, maar proberen op een andere manier een situatie te

vermijden. Zo wordt rekening gehouden met bepaalde evenementen en festivals. Het terras wordt dan weggehaald omdat de angst bestaat dat bezoekers met meubilair gaan gooien.

“Nou ja, want ik heb in ieder geval bij mijn werk dan, bij de beurs. Wel vaker gebeurd, dat we uit voorzorg het terras weghaalden op zondag overdag omdat dan Utrecht had gespeeld en de kans was aanwezig dat ze gingen rellen op het neude en met meubels gaan gooien.” (Maritta, 24 jaar)

7.3 SOCIALE IDENTITEIT

De sociale omgeving bestaat naast gemeenschappelijke identiteit uit de sociale identiteit. De sociale identiteit kan worden omschreven als de persoonlijkheid of identiteit van de individu. De persoonlijkheid of identiteit van een persoon kan zorgen voor de verschillen in het ervaren van angstgevoelens. Dit komt in de interviews naar voren in de verschillende definities die worden gegeven voor het beschrijven van angst. Vijf van de achttien respondenten benoemen de lichamelijke aspecten van angst.

“Angst is voor mij een lichamelijk gevoel waarbij een speciale gebeurtenissen optreden in je lichaam die ook je functioneren beïnvloeden.” (Arjen, 25 jaar)

“Dan voel je je een beetje beklemmend gevoel.” (Guido, 23 jaar)

“Angst is voor mij als je in een situatie komt en je niet meer weet wat je moet doen, dus je bent helemaal per plex zegmaar, of helemaal verstijft.” (Suzanne, 25 jaar)

Het lichamelijke aspect van angst wordt vaak omschreven als een beklemmend gevoel, hartkloppingen, sneller ademen, verstijven. Dit staat vaak in verband met een gevoel van onzekerheid: het niet weten wat te doen of hoe te handelen in een bepaalde situatie. Het merendeel van de respondenten benoemt het emotionele aspect van subjectieve veiligheid. Angst wordt door de studenten vaak ervaren als een situatie waar zij zich niet op de gemak of niet prettig voelen.

“Het gevoel hebben dat je ergens niet prettig voelt.” (Robert, 24 jaar)

“Angst is voor mij niet prettig voelt in een bepaalde situatie.” (Colin, 23 jaar)

Dit gevoel van ongemak of onrust staat voor de respondenten centraal in de gevoelens van onveiligheid. Zowel de lichamelijke als de emotionele reacties zijn deel van de affectieve dimensie zoals deze door Oppelaar & Wittebrood (2006) wordt omschreven. Vervolgens wordt een verschil gemaakt tussen angst voor jezelf of angst voor anderen. De meeste respondenten betrekken de angstgevoelens op zichzelf, maar een enkele respondenten vermelden dat zij bang zijn dat anderen iets overkomt. Hiermee wordt vooral de vrienden, familie of partner bedoeld.

“...dat je gevaar loopt of dat je denkt dat jou of de mensen om je heen iets kan overkomen.” (Robert, 24 jaar)

Wat voor iemand angst is en wat deze persoon voelt, heeft te maken met de identiteit of persoonlijkheid van het individu. De persoonlijkheid van een individu heeft te maken met de ervaringen en herinneringen van het individu. Dit zorgt ervoor dat een persoon zich anders voelt

en anders reageert op bepaalde factoren (Brands, Schwanen, & Aalst, 2013). Dit is een kenmerk van de eerste dubbelzinnigheid zoals deze door Brands (e.a., 2013) wordt omschreven. In de onderstaande citaat wordt deze ambiguïteit duidelijk. Colin voelt zich in een drukke situatie juist op zijn gemak en ziet geen mogelijke gevaren, terwijl Lisa deze wel ziet. De persoonlijkheid van het individu zorgt in deze situatie voor het wel of niet ervaren van angstgevoelens.

“Nou dit zou zomaar een wk wedstrijd kunnen geweest zijn. ik vind dit soort dingen altijd wel mooi. Het is natuurlijk wel weer heel druk. Eigenlijk net als met de vorige foto, alleen dan in een andere setting. Iedereen is lekker uitgelaten. Je ziet ook mensen die in lantaarnpalen klimmen volgens mij.” (Colin, 23 jaar)

“En ja ik gok dat dit iets van Koninginnenacht is ofzo. Zo lijkt het in ieder geval, toen ben ik ook hier op het Neude geweest. het ziet er gewoon heel druk uit. Hier zou ik mij niet prettig voelen, omdat er zijn zoveel mensen en overal is een mensenmassa en dat is eigenlijk net met foto 2. Hier zou ik ook een benauwd gevoel van krijgen, dat ik niet weet waar ik heen moet. Gewoon niet fijn zou ik me hierbij voelen. Onprettig dus.” (Lisa, 21 jaar)

Wanneer gevraagd wordt naar het gedrag of de reactie op het gevoel van onveiligheid, komt het belang van de risico-inschatting naar voren. De intensiteit of de risico-inschatting van angst wordt hiermee een instrument waarmee een afweging kan worden gemaakt wat de reactie hierop wordt.

“Dus ik denk aan angst van dat je keel dichtknijpt en dat je een beetje verstijft en dat je zo heel stil gaat staan en kijkt. En dan daarna maak ik meestal de afweging of dat terecht is of niet en of ik daar wat mee wil of niet. Angst is daarmee voor mij een soort instrument en je kan zelf kijken hoe je het gebruikt.” (Arjen, 25 jaar)

Deze reacties verschillen van persoon tot persoon en dit verschil is te danken aan de sociale identiteit van een individu. Uit de theorie blijkt dat sociale identiteit kan worden ingedeeld in de (persoonlijke) ervaringen van het individu en de sociale groep waar de individu bij hoort. In de volgende paragrafen wordt dit verder uitgewerkt.

7.3.1 (PERSOONLIJKE) ERVARING

De sociale identiteit of persoonlijkheid van een persoon wordt allereerst gevormd de ervaringen van deze persoon. Vanuit deze persoonlijkheid vormt een individu een beeld over de ruimte om hem of haar heen. Dit kan van invloed zijn op de subjectieve veiligheid. Een voorbeeld hiervan resulteert in slachtofferschap. Zoals in de literatuur is besproken schatten personen die eerder slachtoffer zijn geweest van een incident de kans om opnieuw slachtoffer te worden hoger in (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Dit blijkt ook uit de interviews, bij meerdere respondenten is sprake van direct en indirect slachtofferschap. Meerdere respondenten zijn wel eens in een vechtpartij beland. Interessant hierbij is dat geen van de respondenten aangeeft dat deze ervaring effect heeft op de angstgevoelens. Belangrijk hierbij is te vermelden dat de respondenten die in aanraking waren geweest met een vechtpartij vooral van het mannelijke geslacht waren. Het blijkt dat een vechtpartij voor mannen dus niet ‘schokkend’ genoeg is om angstgevoelens in de openbare ruimte te kunnen opwekken. Andere ervaringen zorgen wel voor het verhogen van de angstgevoelens. Zo heeft één respondent een overval meegemaakt, waardoor hij in de nacht sneller angstgevoelens ervaart.

“Nou dat is in het verleden een keer gebeurd. Ik ben overvallen met een wapen. Dus als ik 's nachts alleen over straat loop, dan heb ik wel s zoiets van dat ik bang ben.” (Koen, 22 jaar)

Indirect slachtofferschap heeft ook een effect op de sociale identiteit en daarmee de angstgevoelens, zoals blijkt uit de interviews. Meerdere respondenten benoemen een verhaal uit de media van afgelopen jaar. Vorig jaar heeft in de binnenstad van Utrecht een verkrachter rondgelopen. Dit zorgde voor veel ophef in die tijd. Vooral vrouwen waren bang om slachtoffer te worden van deze verkrachter. Dit resulteerde in een verhoging van de angstgevoelens in de binnenstad van Utrecht onder vrouwen in die tijd. Interessant hierbij is het temporele aspect. Ten tijde dat de verkrachter actief was en dat er veel over werd gesproken was er een verhoogd gevoel van angst in de binnenstad van Utrecht. Vrouwen waren vooral bang om zich in het donker alleen te verplaatsen. Naarmate de tijd vorderde werd er minder over gesproken, waardoor de subjectieve veiligheid weer verhoogde. Dit geeft de invloed van de media en indirect slachtofferschap op angstgevoelens aan.

“Ja, toen hij had toegeslagen en zo. Dat was bij de Nobelstraat, toen merkte ik vooral bij meisjes, toen was ik met oud-huisgenoten uit, toen vroeg een meisje: mag ik even met jullie meelopen. Dat soort dingen. Dat vond ik wel onprettig.” (Suzanne, 25 jaar)

“Naja vorig jaar had je ook die man hier in de buurt, en je had een tijdje een periode die verkrachter bij de uithof. Maar ik moet zeggen dat het bij mij de eerste week dan wel, maar op een gegeven moment dan verjaard zo'n feit weer en dan is het weer voorbij ofzo.” (Rosie, 23 jaar)

De verhalen uit de media en van vrienden of kennissen of eigen ervaringen zorgen voor een bepaald beeld dat mensen bij een ruimte hebben. Dit geldt ook voor de Neude. Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de respondenten geen slechte ervaringen of verhalen over de Neude hebben gehoord. Dit zorgt ervoor een positief beeld van de criminaliteit op de Neude. De subjectieve veiligheid wordt hierdoor verhoogd. Bij één van de respondenten is wel sprake geweest van indirect slachtofferschap op de Neude, waardoor zij in de nacht de omgeving rondom het plein meer in de gaten houdt.

“Bij de bank daar is een vriendin van mij overvallen. dat was midden in de nacht rond een uur of drie. ze was met haar vriend en gingen pinnen en toen werden ze door drie jongens in elkaar geslagen. [...] Ik hou na dit voorval wel alles nauwlettend in de gaten.” (Suus, 25 jaar)

Persoonlijke ervaringen en herinneringen zorgen dus voor de vorming van de sociale identiteit van een persoon en daarmee voor ambiguïteit in het verklaren van subjectieve veiligheid. Dit zorg er namelijk door dat verschillende personen anders reageren en andere ervaringen hebben op bepaalde factor in een assemblage. Koen is in het verleden overvallen, waardoor hij een negatieve herinnering heeft overgehouden aan het ‘alleen over straat lopen’. Dit zorgt ervoor dat Koen eerder angstgevoelens ervaart wanneer hij ‘alleen over straat loopt’ dan een ander persoon. Dit is een voorbeeld van de eerste ambiguïteit volgens Brands (e.a., 2013).

7.3.2 SOCIALE GROEP

De sociale identiteit van een individu wordt daarnaast gekenmerkt door de categorisatie van een persoon in een bepaalde sociale groep. Doordat een persoon zich aansluit of identificeert met een bepaalde sociale groep kan dit van invloed zijn op de persoonlijkheid of sociale identiteit

van een individu en daarmee de subjectieve veiligheid (Stets & Burke, 2000). Mensen gaan zich gedragen naar het verwachtingspatroon van de sociale groep waar het individu is aangesloten. Een voorbeeld hiervan is het verschil tussen mannen en vrouwen. Er wordt van mannen verwacht dat zij niet bang zijn en dat vrouwen angstiger aangelegd zijn (Cops & Pleysier, 2011). In de wetenschappelijke literatuur worden deze aannames ook wel discoursen genoemd. Er is een vrouwelijkheids- en een mannelijkheidsdiscours te ontdekken in de interviews. De vrouwelijkheidsdiscours gaat uit van de kwetsbaarheid van een vrouw, waardoor zij eerder angstgevoelens zouden moeten ervaren. Omgekeerd heeft het mannelijkheidsdiscours te maken met het beeld van de maatschappij dat mannen niet bang horen te zijn (Yavuz & Welch, 2010).

“Uhm omdat mannen vaak macho zijn en niet durven laten zien dat ze angstig zijn. Dus ik denk dat het daar aan ligt.” (Suzanne, 25 jaar)

“Als mannen met vrienden zijn dan hebben ze wat te bewijzen, dan willen ze niet als bange haas overkomen en dan willen ze hun mannetje staan.” (Robert, 24 jaar)

Het beeld van de ‘angstige’ vrouw en de ‘verdedigende’ man kan worden versterkt wanneer gekeken wordt naar de verschillende reacties op angstgevoelens. Vanuit de literatuur worden twee soorten strategieën onderscheiden: vermijden of controleren (Brownlow, 2005). In de observatieperiode zijn geen gedragen waargenomen als reactie op angstgevoelens, maar uit de interviews blijkt dat de ondervraagden meerdere tactieken toepassen wanneer men zich onveilig voelt of de kans groot is dat men zich onveilig kan gaan voelen.

Het vermijden van bepaalde personen is een strategie die kan worden toegepast. Zowel mannen als vrouwen passen deze strategie toe. Uit de interviews blijkt dat vrouwen vaker mannen vermijden dan mannen andere mannen of vrouwen vermijden. Dit komt met name door de angst voor seksuele intimidatie. Mannen hebben hier in mindere mate last van. Dit object van angst zorgt ervoor dat vrouwen op dit punt in meerdere mate en intensiever angstgevoelens ervaren (Furstenberg, 1971).

“Want bijvoorbeeld die angst die ik heb in mannen. Dat zullen mannen eigenlijk niet zo snel hebben denk ik voor andere mannen. Maar misschien wel dat benauwende ofzo, dat er veel mensenmassa's zijn. Ik kan me best voorstellen dat jongens daar ook last van hebben. Daar hoeft misschien niet een heel groot verschil tussen te zitten.” (Lisa, 21 jaar)

Deze angst wordt daarnaast gevoed door de media en door verhalen van kennissen. Dit blijkt ook uit het verhaal van de verkrachter die in de zomer van 2013 actief was. De media en de verhalen zorgden ervoor dat het angstgevoel onder de vrouwelijke studenten verhoogde. Vanuit de media werd er van de vrouw verwacht dat zij in het donker en alleen in de binnenstad een zekere mate van angst zou moeten ervaren. Dit verwachtingspatroon is een voorbeeld van de kracht van discoursen in de sociale identiteit van een individu.

De invloed van mensen op straat of het niet alleen zijn kan een positief effect hebben op de veiligheidsgevoelens van de individu. Niet alleen zijn kan op een aantal manieren tot stand komen. Zo geven mannen en vrouwen aan dat het begeven in (bekende) groepen een positief effect heeft op de veiligheidsgevoelens.

“Of je dus in een groep bent of niet in een groep bent.” (Colin, 23 jaar)

Het begeven in groepen wordt op de Neude niet vaak uitgevoerd. Dit komt doordat zowel mannen als vrouwen zich relatief veilig voelen op de Neude. Een andere strategie om niet alleen te zijn is het gebruik van de mobiele telefoon. Op deze manier staat men in contact met iemand en laat men dit weten aan de buitenwereld. Vooral vrouwen gebruiken deze strategie wanneer zij alleen in de openbare ruimte zijn. Interessant hierbij is dat vrouwen ook doen alsof zij in contact staan met een persoon, terwijl dit in werkelijkheid niet zo is.

“Als ik uitging en ik ging alleen, maar eigenlijk zorgde ik altijd dat ik met een groepje was, maar ik op een bepaald moment alleen dan deed ik alsof ik iemand aan het bellen was, of ik belde echt iemand. Dat kon mijn moeder zijn of een vriendinnetje. Of mijn zus. Dus ik zorgde altijd wel dat ik contact had met mensen. En ik vroeg ook zelf wel een keer aan een aantal jongens en meisjes of ik met hun mee kon lopen, toen was het midden in de nacht toen ik naar huis ging. Gewoon dat ik niet alleen was.” (Suzanne, 25 jaar)

“Nouja misschien is een reactie, een soort manier om met mensen te zijn. Niet alleen zijn, dus zorgen dat je daar niet alleen hoeft te lopen. En anders heb ik ook nog mijn telefoon bij de hand als ik het echt eng vind, dan kan ik in ieder geval bellen als het misgaat of doen alsof ik aan het bellen ben. En inderdaad hard lopen dat is altijd wel een goede optie. Doorlopen en geen oogcontact maken.” (Maritta, 24 jaar)

Uit de interviews blijkt namelijk dat mannen en vrouwen ongeveer dezelfde mate van angstgevoelens ervaren, maar wanneer gevraagd wordt naar het verschil tussen mannen en vrouwen antwoordt elke respondent dat er een verschil was. Er wordt van vrouwen verwacht dat zij angstiger zijn en zich angstiger gedragen. Mannen horen daarentegen niet bang te zijn en moeten niet laten blijken dat zij dit ervaren.

“Ja, vrouwen zijn vaker angstig dan mannen.” (Thom, 20 jaar)

“Ja ik denk dat vrouwen wel meer en vaker het gevoel van onveiligheid ervaren.” (Suzan, 21 jaar)

Het beeld van de ‘angstige’ vrouw en de ‘verdedigende’ man sluit aan op de eerste ambiguïteit van Brands, Schwanen & Aalst (2013), waarbij verschillende individuen anders reageren op een bepaalde factor in een assemblage omdat zij unieke herinneringen hebben opgebouwd in de levensloop. De ‘bepaalde’ factor is in deze assemblage de man en door middel van het geheugen, eerdere ervaringen en stereotypering wordt verschillend gereageerd.

Naast de discourse geslacht zijn er tal van categorieën waar een individu onder kan worden verdeeld. Hierbij kan gedacht worden aan etniciteit, leeftijdsklasse, enzovoorts. In dit onderzoek is bewust gekozen om één sociale groep te onderzoeken, zodat hieruit duidelijk wordt wat de invloeden zijn van bepaalde discourses binnen een groep. Uit het bovenstaande blijkt dat discourses zorgen voor een verwachting voor het ervaren en het gedrag van een persoon op een bepaalde situatie. De persoonlijkheid of de sociale identiteit van een individu wordt dus in zekere mate bepaald door de sociale groep waar hij of zij is aangesloten.

7.4 AFSLUITING

Dit hoofdstuk buigt zich over de deelvraag: *In hoeverre speelt de sociale omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van bezoekers in de openbare ruimte?* Door het in kaart brengen van de sociale omgeving van de Neude is duidelijk geworden dat de sociale context een sterke invloed

uitoefent op het wel of niet ervaren van angstgevoelens. Het aspect sociale controle is voor veel respondenten een achterliggende factor op subjectieve veiligheid. Wanneer er veel sociale controle in een ruimte plaatsvindt, betekent dit dat mensen zich verantwoordelijk voelen over de ruimte en dat mensen zich op bepaalde manier gedragen. Door de hoge mate van sociale controle hebben de respondenten het idee dat mensen elkaar direct te hulp schieten, maar dat zich ook minder snel verdachte of criminele situaties voordoen. De hoge mate van sociale controle op de Neude heeft een aantal redenen. Zoals in dit hoofdstuk wordt uitgelegd, zorgt natuurlijk toezicht voor een verhoging van de sociale controle. Op de Neude werd dit natuurlijk toezicht vooral uitgelegd met de openheid van de omgeving. Dit zorgt ervoor dat alles en iedereen gezien kan worden, waardoor men elkaar in de gaten kan houden en te hulp kan schieten wanneer er iets gebeurt. De mate van sociale controle stijgt ook door de aanwezigheid van mensen. Op de Neude zijn zowel overdag als in de avonden mensen aanwezig. Dit komt door de verschillende functies van het plein. Overdag en in de avond zorgen alle functies van het plein (ontmoeting, recreatie en transport) voor een gemêleerd publiek. In de nachturen beperken de functies van het plein zich tot transport en recreatie. Hierdoor wordt de mate van sociale controle in de nacht minder. Zoals in het vorige hoofdstuk is uitgelegd, probeert de gemeente Utrecht dit tegen te gaan door inzet van meer politiekrachten en camera's. De mate van sociale controle kan ook verklaard worden door de mate van wanorde in het gebied. Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, is de wanorde op de Neude laag. Hiermee is sociale controle een achterliggende factor op veiligheidsgevoelens.

Het tweede onderdeel van de sociale omgeving bestaat uit de sociale identiteit. De identiteit van een persoon is afhankelijk van vele factoren, zoals leeftijd, geslacht, etniciteit, leefstijl, eerdere slachtofferervaringen (Stets & Burke, 2000). Uit de interviews blijkt dat de identiteit van een persoon van invloed is op de (on)veiligheidsgevoelens in de ruimte. Hierbij is vooral het aspect van (persoonlijke) ervaring van belang. Hiermee wordt een onderscheid in indirect en direct slachtofferschap of ervaring gemaakt. Indirect en direct slachtofferschap of ervaring gaat over gebeurtenissen of ervaringen waardoor een bepaald beeld van de ruimte door een persoon ontstaat. Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de respondenten geen slechte ervaringen heeft of slechte verhalen over de Neude heeft gehoord. Dit zorgt voor een positief beeld van de ruimte, waardoor de subjectieve veiligheid hoger is. Dit wordt vaak als een belangrijke factor voor het verklaren van de subjectieve veiligheid benoemd. Daarnaast blijkt uit de interviews dat er bepaalde discourses bestaan rondom subjectieve veiligheid. Het mannelijkheids- en vrouwelijkheidsdiscours, zoals in het theoretisch kader beschreven, wordt in de interviews herkend. Het geslacht is hierbij niet een invloedbare factor op subjectieve veiligheid, maar hoe mensen verwachten zich te gedragen naar het geslacht. Het beeld van de 'angstige' vrouw en de 'sterke' man komt in de interviews terug.

Concluderend kan gezegd worden dat de sociale omgeving van grote invloed is op de subjectieve veiligheid in een ruimte. De belangrijkste aspecten hierbij zijn de sociale controle in de ruimte, die als achterliggende factor wordt beschouwd, de (persoonlijke) ervaringen en de discourses die daarnaar gevormd worden. In het volgende hoofdstuk wordt de derde deelvraag behandeld en wordt de invloed van de temporele context beschreven.

8

INVLOED TEMPORELE OMGEVING OP SUBJECTIEVE VEILIGHEID

8.1 INLEIDING

Naast de sociale en de ruimtelijke omgeving kan de temporele omgeving invloed uitoefenen op de subjectieve veiligheid. Zoals in de theorie naar voren komt, zorgt de temporele context voor een verandering in de ruimtelijke en sociale context (Blöbaum & Hunecke, 2005). Dit hoofdstuk richt zich op de verschillende aspecten van tijd en is ingedeeld in de invloed van bepaalde dagen en tijdstippen op de subjectieve veiligheid.

8.2 VERSCHIL IN TIJDSTIPPEN

Als eerste wordt gekeken naar het verschil tussen dag en nacht. Dit zorgt voor een verandering in de ruimtelijke en sociale omgeving. In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de factoren die veranderen wanneer de overgang van overdag naar in de nacht plaatsvindt. Zo wordt de indirecte invloed van de temporele context op subjectieve veiligheid duidelijk.

8.2.1 DONKER

Het meest logische gevolg van de overgang van dag naar nacht is de verandering van licht naar donker. Dit zorgt voor een aantal respondenten voor een verhoging van de gevoelens van onveiligheid. Dit zorgt er namelijk voor dat de respondenten minder overzicht op de omgeving of andere personen hebben.

"Ik denk ook gewoon hoe iets oogt. Als het bijvoorbeeld een donker steegje is, denk ik dat je eerder angstgevoelens hebt dan bijvoorbeeld een verlichte straat met veel mensen." (Melissa, 24 jaar)

"Als het nacht is, dan ben je sowieso al sneller bang, dan heb je ook sneller het idee dat het gevaarlijk is. (...) Omdat het rustiger is, omdat het donkerder is, je kan de andere personen minder goed zien, je kan minder de mimiek inschatten." (Robert, 24 jaar)

Dit aspect is een onderdeel van de ruimtelijke omgeving en dan met name het natuurlijk toezicht (zie paragraaf 6.3). Uit de interviews blijkt dat hoe donkerder de omgeving, hoe minder natuurlijk toezicht er aanwezig is. Op de Neude wordt de vermindering van natuurlijk toezicht opgevangen door een verhoging in het georganiseerd toezicht en het mechanisch toezicht. Zo patrouilleren meer politieagenten op straat en gaan tijdens de schemering de lantaarnpalen aan. Dit zorgt er op de Neude voor dat het aspect donker geen of weinig invloed heeft op de subjectieve veiligheid van het plein.

"Het is natuurlijk wel donker en dat is iets enger, maar genoeg mensen in de buurt, mocht er iets aan de hand zijn." (Janneke, 24 jaar)

Het aspect donker is hier een voorbeeld van de tweede dubbelzinnigheid zoals deze door Brands, Schwanen en van Aalst (2013) worden onderscheiden. Hierbij reageert een persoon anders op een bepaalde factor omdat het deel uitmaakt van een andere assemblage. Donker zorgt voor onoverzichtelijkheid en kan in verschillende situaties zorgen voor een verhoging in de onveiligheidsgevoelens. Op de Neude is echter een situatie gecreëerd waarbij de overzichtelijkheid wordt verbeterd door het plaatsen van lantaarnpalen. Dit zorgt voor een andere situatie waarbij het aspect donker geen invloed uitoefent op de subjectieve veiligheid.

8.2.2 VERANDERING IN PUBLIEK

Vervolgens zorgt de verandering van dag naar nacht ook voor een verschil in publiek. In de nachturen is het ten eerste rustiger in de openbare ruimte dan overdag. Dit zorgt ervoor dat er minder mensen aanwezig zijn die de sociale controle kunnen uitoefenen. Als er criminele activiteiten plaatsvinden is het mogelijk dat er geen of minder individuen in de buurt zijn die hulp kunnen bieden. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat de afwezigheid van mensen voor een gevoel van onveiligheid kan zorgen.

"'s Nachts wel minder, omdat er dan minder mensen zijn." (Lisa, 21 jaar)

"Ik denk als je alleen bent, met weinig anderen. Als het nacht is, dan ben je sowieso als sneller bang. Dan heb je ook sneller het idee dat het gevaarlijk is." (Robert, 24 jaar)

Door de afwezigheid van mensen in de nachturen wordt de sociale controle van een plaats verminderd. Dit kan zorgen voor een verhoging in de angstgevoelens.

De vermindering in aantal is niet de enige verandering in het publiek van de openbare ruimte. Naast deze vermindering zorgt de komst van het donker voor een ander soort publiek (zie hoofdstuk 5). Zo zijn er in de nachturen meer mannen (60%) dan vrouwen (40%) aanwezig. Verder zijn in de avond- en nachturen meer jonge mensen te vinden (tussen de 20 en 40 jaar) dan overdag. Deze verjonging van het publiek heeft te maken met de horecagelegenheden die zich op de Neude hebben gevestigd. De restaurants maar met name de cafés trekken jongeren aan. De verjonging van het publiek zorgt op zichzelf niet voor invloed op

de subjectieve veiligheid. Het gedrag en de sfeer wat dit publiek met zich meebrengt kan effect hebben op de gevoelens van veiligheid.

“Dat ze ’s avonds zich wat minder snel op hun gemak voelen. Misschien omdat er bepaalde groepjes dan rondlopen ofzo, dat kan nogal intimiderend overkomen of zoiets.” (Colin, 23 jaar)

“Ja en dan ’s avonds is dat daar gewoon een beetje grimmig. Ja dan zijn er gewoon veel minder mensen en dan lopen er vaak ook dronken mensen overheen en die roepen je na ofzo.” (Lisa, 21 jaar).

Een terugkerende factor uit de interviews is de factor alcohol. De diverse horecagelegenheden op de Neude zorgen vooral in de avond en nachturen voor de consumptie van alcoholische dranken. (Overmatig) alcoholgebruik heeft tot gevolg dat de sfeer grimmiger kan worden. Hierbij is het tijdstip van belang. Uit de interviews blijkt dat hoe later het wordt, hoe meer dronken en rondhangende groepen op straat zijn. Dit kan zorgen voor een drukkende en bedreigende sfeer.

“Uhm, nee ik heb me niet vaak onveilig gevoeld in de openbare ruimte. Behalve dan denk ik dus met laat op de avonden waar veel mensen dronken en soms licht agressief of moe op straat hangen in grote groepen.” (Arjen, 25 jaar)

“Maar dat is gewoon rond de uitgaanstijden, er lopen dan ook veel dronken met op het Neude en die kunnen natuurlijk wel van die opmerkingen maken. Ik weet nog wel dat ik een keer klaar was ’s nachts bij de beurs en met twee vrienden liep en toen kwam er een man en die ging even z’n broek losknopen want die ging even tegen studentes aanplassen. Nou dat vond ik ook een heel nare ervaring.” (Maritta, 24 jaar)

Alcoholgebruik zorgt in dit geval dus voor een gedragsverandering. Aan de ene kant zorgt alcohol voor een gezellige sfeer, ‘een sfeer die past en hoort bij het uitgaan’. Hier kan het de angst dus verminderen. Maar aan de andere kant kan alcohol dus angstgevoelens oproepen. Uit de interviews blijkt dat veel respondenten dronken onbekenden als een invloedbare factor voor angstgevoelens zien. De achterliggende reden is het (overmatig) alcoholgebruik. Ook hier is een ambiguïteit te onderscheiden. Alcohol zorgt in dit aspect voor een onvoorspelbare situatie., waardoor verschillend gereageerd kan worden door één persoon. De ene keer zal de persoon denken dat de situatie uit de hand kan lopen en de andere keer niet. Wanneer op een plaats alleen dronken mensen aanwezig zijn, hoeft dit nog niet te leiden tot angstgevoelens in de openbare ruimte. Dit is daarmee een voorbeeld van de derde dubbelzinnigheid zoals deze door Brands, Schwanen en van Aalst (2013) wordt geformuleerd, waarbij een persoon op verschillende manieren kan reageren op een bepaalde factor in dezelfde assemblage. De ‘bepaalde’ factor is in deze situatie ‘alcohol’, wat kan leiden tot een onvoorspelbare situatie. De factor alcohol heeft net als in het temporele aspect invloed op de sociale omgeving.

8.3 VERSCHIL IN DAGEN

Een ander temporeel aspect gaat in op de invloed van bepaalde dagen op subjectieve veiligheid. Een jaar bestaat uit 365 dagen en niet al deze dagen zijn hetzelfde. Er kan bijvoorbeeld een onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende seizoenen of tussen een week- of weekenddag. De dag zelf zorgt in dit geval niet voor een gevoel van veiligheid of onveiligheid, maar heeft invloed op de sociale en ruimtelijke omgeving.

“Ik denk zeker in de zomer, dan is het echt een gezellig plein. (...) In de winter is het gewoon een beetje kil, dan is het een groot plein wat helemaal niet gezellig is. Dus het verschilt echt per seizoen.”
(Maritta, 24 jaar)

Of op de Neude meer gevoelens van onveiligheid in de winter in vergelijking tot de zomer bestaan is niet onderzocht. Uit dit citaat kan echter wel gesuggereerd worden dat deze aanname misschien wel klopt. Dit onderzoek heeft zich alleen in de zomermaanden afgespeeld. Hierbij is vooral bij de temporele context een onderscheid gemaakt in een week- of weekenddag en speciale gelegenheden.

In dit onderzoek is een verschil op te merken in de sociale omgeving van een weekdag versus een weekenddag. Dit wordt vooral duidelijk wanneer gekeken wordt naar de avond- en nachturen. Uit de interviews blijkt dat de Neude doordeweeks ander publiek trekt dan in het weekend. De respondenten valt het op dat doordeweeks meer studenten stappen dan in het weekend. Dit fenomeen heeft niet specifiek met de Neude te maken, maar is in heel de stad Utrecht herkenbaar.

“Ja het klinkt heel stom, maar zeker op zaterdag en zo. Dan zijn er minder studenten en ik heb het idee meer mensen uit de dorpen in de buurt zijn. Ik ga het toch maar zeggen, een beetje tjappies en het asociaal volk.” (Maritta, 24 jaar)

“Als je er doordeweeks bent, 's avonds dan zijn het denk vooral studenten. (...) En 's avonds in het weekend is het denk ik meer mensen uit de dorpen en omliggende plaatsen die daar komen stappen. Die gaan naar het Neude dan.” (Rosa, 23 jaar)

In de weekenden, vooral 's avonds, is er dus een meer gemêleerd publiek op de Neude dan doordeweeks. Dit gemêleerde publiek kan volgens sommige respondenten een oorzaak zijn voor het ontstaan van onveiligheidsgevoelens.

“Ik denk dat dat het grootste probleem is in de stad. Dat je zo veel verschillende verschillen heb tussen mensen. Interpersoonlijke verschillen, dat dat heel erg kan clashen met elkaar en daardoor angstgevoelens kunnen ontstaan.” (Thom, 20 jaar)

Hierbij kan een negatieve stereotypering of discourse van een sociale groep de aanleiding zijn voor een verlaagde subjectieve veiligheid. De verwachting van het gedrag van een bepaald persoon of een bepaalde groep kan hier dus een zekere mate van angst oproepen.

Naast een verschil in weekdag en weekenddag worden de Neude op speciale feestdagen omgebouwd tot een feestlocatie (figuur 8.1). Hierbij kan gedacht worden aan Koningsdag, Oudjaarsavond of het Wereldkampioenschap/Europees Kampioenschap voetbal. Een gevolg hiervan is dat het plein volstroomt met (onbekende) bezoekers. Dit kan door een aantal respondenten als onprettig en onveilig worden ervaren.

“Ik heb een keertje met een evenement gewerkt, met koningsnacht. En toen was er echt een podium met mensen. Ja ik voelde me niet per se onveilig want ik stond veilig achter een bar. Maar toen was het te druk en toen werd de muziek stilgelegd en toen werd de muziek stilgelegd en toen riepen ze om: verlaat het plein. En toen keek ik dus en toen zag ik echt die massa: en toen dacht ik dit kan niet meer zo goed gemanaged worden en toen was ik blij dat ik niet in de menigte stond.” (Maritta, 24 jaar)

Figuur 8.1: Neude tijdens speciale evenementen overdag en in de nacht

“Dit is het einde van de avond na een lang feest. En iedereen is dronken en moe en misschien ook chagrijnig. Dit is zo'n situatie waarin mensen uren rondhangen en dan veel politie loopt. Een minder veilige situatie. Ik zou hier denken van volgens mij is het feest voorbij, ik ga naar huis.” (Arjen, 25 jaar)

“Dat bedenk ik me nu, misschien heb ik me wel is een beetje onveilig gevoeld op het neude. Dat was volgens mij met koninginnenacht. Toen was het helemaal afgeladen en toen. Met koninginneacht was het op een gegeven moment helemaal afgeladen en toen was het ook echt zo vol dat je je ook bijna niet kon bewegen en toen werd er ook op dat moment omgeroepen dat het plein te vol was. En eigenlijk juist doordat dat omgeroepen werd, voelde ik me minder prettig dan daarvoor.” (Guido, 23 jaar)

Een assemblage van een aantal elementen zorgt ervoor dat de respondenten zich onveilig kunnen voelen in een situatie waarbij de Neude (te) vol staat met bezoekers. Er zijn op het moment van een groot evenement zoals het W.K. of Koningsdag veel bezoekers op de Neude, waardoor een gemêleerd publiek ontstaat. Dit zorgt voor een zekere mate van wanorde, er is minder overzicht en mensen voelen zich minder verantwoordelijk voor de ruimte. Het gevolg hiervan is dat de sociale controle op de Neude vermindert, wat kan leiden tot een verhoging van de angstgevoelens. Minder overzicht zorgt er echter ook voor dat de potentiële vluchtwegen voor de bezoekers niet zichtbaar zijn. Voor een aantal respondenten is dit een belangrijke factor op het gebied van subjectieve veiligheid.

“Dat heb ik eigenlijk altijd wel bij grote groepen mensen, omdat ik vrij klein ben en dan lastig weg kan komen in benarde situaties.” (Suzan, 21 jaar)

Uit het bovenstaande blijkt dat de temporele context zorgt voor een verandering in de sociale maar ook de ruimtelijke context. Een bepaalde dag, bijvoorbeeld Koningsdag, zorgt voor een zekere mate van drukte, gemêleerd publiek, minder zichtbaarheid, minder sociale controle, minder vluchtwegen en uitbundig gedrag waardoor de sociale en ruimtelijke context van een plaats verandert. Een assemblage van deze factoren kan voor een verlaging in de subjectieve veiligheid zorgen.

8.4 AFSLUITING

In hoofdstuk 8 wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *In hoeverre speelt de temporele omgeving een rol bij de (on)veiligheidsgevoelens van bezoekers in de openbare ruimte?* De invloed van de tijd op subjectieve veiligheid heeft invloed op zowel de ruimtelijke als sociale omgeving van de ruimte. Uit de observaties en interviews blijkt dat de fysieke en sociale omgeving per tijdstip verschillen. Het natuurlijk toezicht wordt, zoals in de vorige paragraaf besproken, minder in de avond en nachturen. Daarnaast blijkt uit interviews dat de sociale controle in de avond- en nachturen minder is. Dit kan allemaal tot gevolg hebben dat de subjectieve veiligheid wordt verlaagd. Op de Neude is deze oorzaak-gevolg relatie in mindere mate ontdekt. Hieruit blijkt dat andere factoren ervoor zorgen dat de subjectieve veiligheid op de Neude hoog is. Uit de interviews en observaties blijkt ook dat er in de avond en nacht ander publiek op de Neude is. Dit kan zorgen voor een zekere mate van stereotypering, wat de angstgevoelens kan versterken. Vervolgens wordt de nacht vaak gekenmerkt door een negatief beeld in de media en andere verhalen. Het beeld bestaat dat het in de nacht gevaarlijker is dan overdag. Hier maakt het temporele omgeving een koppeling met de sociale identiteit van een persoon.

Alcohol is daarnaast ook een aspect dat in de interviews vaak naar voren komt. Op de Neude zorgen diverse horecagelegenheden in de avond- en nachturen voor de consumptie van alcoholische dranken. Uit de interviews en observaties blijkt dat hoe later op de avond, hoe meer dronken en agressieve mensen er op straat zijn. Dit zorgt voor een onvoorspelbare situatie, waarbij er verschillende situaties mogelijk zijn. Dit kan het gevoel van angst verhogen. Alcohol kan aan de ene kant zorgen voor een gezellige avond, maar aan de andere zorgen voor gedragsveranderingen van individuen waardoor deze agressief en dronken worden. Dit kan de subjectieve veiligheid aantasten.

Er kan geconcludeerd worden dat de temporele omgeving vaak de bindende factor is waardoor onveiligheidsgevoelens kunnen ontstaan. Zo zorgt het voor minder natuurlijk toezicht, minder sociale controle, andere 'eng' publiek en een negatief beeld. Alcohol heeft daarnaast ook een invloed op het wel of niet ontstaan van (on)veiligheidsgevoelens. In het volgende hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag en wordt een kritische reflectie geschreven over dit onderzoek.

9

CONCLUSIE, REFLECTIE EN AANBEVELINGEN

9.1 INLEIDING

Het is tijd om de balans op te maken en de in de inleiding gestelde onderzoeksvraag te beantwoorden. De centrale vraag in dit onderzoek is: *Hoe wordt de subjectieve veiligheid in de multifunctionele openbare ruimte door studenten ervaren en op welke manieren kunnen verschillen hierin verklaard worden?* In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de centrale vraagstelling. Hierbij wordt een koppeling gemaakt tussen de theorie en de empirie. Vervolgens wordt een kritische reflectie gegeven, waarbij de antwoorden op de onderzoeksvragen in een context worden geplaatst. Dit hoofdstuk zal eindigen met aanbevelingen voor beleid en voor verder onderzoek.

9.2 BEANTWOORDING CENTRALE VRAAGSTELLING

Zoals in de inleiding besproken probeert dit onderzoek bij te dragen aan de ‘wat’ en ‘waarom’ vragen van subjectieve veiligheid. Daarnaast probeert dit onderzoek verklaringen te vinden voor verschillen in de subjectieve veiligheid. De centrale vraag wordt door middel van drie paragrafen beantwoord.

9.2.1 WAT-VRAAG

Uit de theorie blijkt dat er meerdere manieren zijn om subjectieve veiligheid te definiëren (Furstenberg, 1971; Pleysier, 2009; Oppelaar & Wittebrood, 2006). In dit onderzoek zijn vijf dimensies van subjectieve veiligheid in kaart gebracht, namelijk persoonlijke angst, algemene angst, cognitieve angst, affectieve angst en conatieve angst (paragraaf 3.2). Door de definitie van subjectieve veiligheid op basis van de verschillende dimensies te onderzoeken, is in kaart

gebracht welke dimensies als meest relevant en belangrijk worden ervaren. Wanneer naar een definitie gezocht wordt voor subjectieve veiligheid is het van belang aan te nemen dat het merendeel van de mensen subjectieve veiligheid koppelt aan criminaliteit. Daarnaast is het persoonlijke aspect van subjectieve veiligheid veruit het meest relevant in vergelijking met het algemene aspect. De meeste respondenten betrekken angstgevoelens op zichzelf en denken daarbij alleen aan de persoonlijke dimensie. Angst voor anderen of angst in het algemeen speelt in mindere mate een rol bij de subjectieve veiligheid. In de affectieve dimensie van subjectieve veiligheid gaat het vaak over het emotionele aspect. Respondenten definiëren het gevoel van veiligheid vaak als een onprettig gevoel. De lichamelijke reacties worden minder vaak genoemd, waaruit blijkt dat het emotionele aspect van angst belangrijker is dan het lichamelijke aspect. De strategieën om het risico van slachtofferschap te verminderen komen voort uit de risico-inschatting van een situatie. In plaats van de drie dimensies zoals deze door Pleysier (2009) worden beschreven, lijkt subjectieve veiligheid te bestaan uit twee dimensies. De eerste dimensie staat gelijk aan de affectieve dimensie van subjectieve veiligheid en richt zich dus op het werkelijk ervaren gevoel (zowel emotioneel als lichamenlijk). De tweede dimensie richt zich op het risico van slachtofferschap. Deze kan verdeeld worden in de risico-inschatting en de strategieën om het risico te verminderen. Interessant is dat deze twee dimensies zich temporeel onderscheiden. De eerste dimensie focust zich op het exacte moment van angst, dus wanneer het gevoel wordt waargenomen. De tweede dimensie focust zich zowel op het moment voordat het angstgevoel plaatsvindt als op het moment nadat het angstgevoel heeft plaatsgevonden. Door een combinatie te maken van de resultaten in dit onderzoek en de bestaande wetenschappelijke literatuur is de volgende definitie van subjectieve veiligheid tot stand gekomen:

“Een onprettig lichamenlijk en/of emotioneel gevoel op een situatie waarbij het risico bestaat dat de persoon zelf slachtoffer wordt van de situatie.”

De antwoorden op de deelvragen in het empirische deel van dit onderzoek kunnen een beeld scheppen dat veel angstgevoelens bestaan onder studenten in de multifunctionele ruimte. Deze deelvragen gaan echter niet in op de intensiteit van de (on)veiligheidsgevoelens, maar kijken naar de context daarvan. Uit de interviews blijkt dat de respondenten over het algemeen weinig angstgevoelens ervaren op de Neude. Zij ervaren dus eerder een gevoel van veiligheid op het plein.

Nu antwoord gegeven is op de ‘wat’-vraag van subjectieve veiligheid, kan een antwoord worden gegeven op de ‘waarom’-vraag van subjectieve veiligheid, met andere woorden de verklaringen omtrent subjectieve veiligheid. Er worden meerdere redenen gegeven waarom de studenten een hoge subjectieve veiligheid op de Neude ervaren. De belangrijkste bevindingen worden in de volgende paragraaf beschreven.

9.2.2 WAAROM-VRAAG

Uit het onderzoek blijkt dat de *sociale controle* van een ruimte een steeds terugkerend thema is in het verklaren van de subjectieve veiligheid. Hierbij is de aanname: hoe hoger de sociale controle in een ruimte, hoe hoger de subjectieve veiligheid. Deze aanname blijkt te kloppen voor de situatie op de Neude. Het aspect sociale controle is echter een bijzondere factor. Een hoge of een lage sociale controle is afhankelijk van meerdere factoren.

Eén van de meest gehoorde redenen heeft te maken met de openheid of overzichtelijkheid van het plein. De openheid van het plein zorgt voor een zekere mate van natuurlijk toezicht, wat de sociale controle versterkt. Een hoge mate van natuurlijk toezicht heeft

dus een direct effect op de sociale controle. En de sociale controle heeft daarmee een direct effect op de subjectieve veiligheid.

Natuurlijk toezicht → sociale controle → subjectieve veiligheid

De factor natuurlijk toezicht heeft dus indirect invloed op de subjectieve veiligheid. Dit is in tegenspraak met veel theorie over subjectieve veiligheid waarbij natuurlijk toezicht direct invloed heeft op de subjectieve veiligheid.

Daarnaast zorgt de factor onbekende anderen volgens veel studenten voor een hogere mate van sociale controle. Dit zorgt ervoor dat de subjectieve veiligheid op de Neude wordt verhoogd. De achterliggende gedachte hierbij is dat mensen die zich in een openbare ruimte begeven een gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar hebben. Wanneer er verdachte activiteiten plaatsvinden, bestaat de overtuiging dan mensen elkaar te hulp schieten. Ook bij deze factor valt op dat de aanwezigheid van anderen zorgt voor een verhoging van de sociale controle en daarmee dus indirect invloed heeft op de subjectieve veiligheid.

Aanwezigheid andere mensen → sociale controle → subjectieve veiligheid

Interessant hierbij is dat de sociale controle volgens de studenten juist wordt verkleind wanneer er te veel onbekende bezoekers op de Neude zijn. Dit is in een situatie wanneer een nationaal feest plaatsvindt. Drukke zorgt hierbij dus voor het tegenovergestelde effect, waardoor de respondenten een minder prettig gevoel ervaren. Naast de aanwezigheid van andere mensen en natuurlijk toezicht is uit dit onderzoek gebleken dat alle ruimtelijke factoren, de ruimtelijke omgeving, invloed uitoefenen op de sociale controle van de ruimte. Het tijdstip of de dag (temporeel) zorgt ook voor een verandering in sociale controle. De temporele omgeving is vaak een bindende factor waardoor onveiligheidsgevoelens kunnen ontstaan. De nacht (een temporeel aspect) zorgt voor minder toezicht (ruimtelijk aspect), wat de sociale controle op die ruimte vermindert (sociale aspect).

De factor sociale controle wordt dus als tussenstap gebruikt om de verhoging of verlaging van de subjectieve veiligheid uit te leggen. Zowel ruimtelijke, sociale als de temporele factoren hebben invloed op de sociale controle van een ruimte. De juiste combinatie van ruimtelijke, sociale en temporele factoren zorgt voor het wel of niet ontstaan van sociale controle en daarmee vaak het wel of niet ontstaan van angstgevoelens. Sociale controle is dus een groot aspect in het verklaren van subjectieve veiligheid. Een kritische noot hierbij is dat een hoge of lage sociale controle niet direct gelijk staat aan een hoge of lage subjectieve veiligheid.

Uit dit onderzoek blijkt dat het ervaren van (on)veiligheidsgevoelens van een persoon ook afhankelijk is van de *persoonlijkheid* of sociale identiteit. Hiermee wordt vooral het gedeelte van de persoonlijkheid bedoeld voor de aanleg van angstgevoelens. De ene persoon ervaart eerder angstgevoelens dan de andere persoon omdat dit persoon banger is aangelegd. Deze 'angstige' persoonlijkheid is afhankelijk van meerdere factoren. Uit dit onderzoek blijkt dat de ervaringen van de individu de meest invloedrijke factor voor de persoonlijkheid en daarmee het ervaren van angstgevoelens is. Ook hierbij zorgt de persoonlijke ervaring indirect voor een verhoging of verlaging van de subjectieve veiligheid. De 'angstige' persoonlijkheid is hierbij de directe oorzaak voor het wel of niet ontstaan van angstgevoelens.

(Persoonlijke) ervaringen → 'angstige' persoonlijkheid → subjectieve veiligheid

Discourse geslacht → 'angstige' persoonlijkheid → subjectieve veiligheid

Uit het onderzoek blijkt dat er een mannelijkheids- en vrouwelijkheidsdiscours bestaat onder de respondenten. In dit discours wordt het van de vrouwen verwacht dat zij angstiger zijn dan mannen en dat zij zich hier ook naar horen te gedragen. Van mannen wordt verwacht dat zij niet bang zijn. Deze discoursen zorgen voor een verandering in persoonlijkheid; zo zorgt het discours geslacht ervoor dat vrouwen een 'angstige' persoonlijkheid kunnen ontwikkelen. Ook dit wordt gezien als een indirecte factor op de subjectieve veiligheid.

Vervolgens moet stilgestaan worden bij het ruimtelijke aspect van de Neude. Een plaats zelf heeft namelijk een bepaalde betekenis, waardoor de subjectieve veiligheid kan worden beïnvloed. Bijna alle respondenten zijn bekend met de Neude en hebben geen slechte ervaringen in de ruimte meegemaakt of gehoord. De Neude heeft dus een positief imago. Verder komt uit de interviews naar voren dat de bekendheid van de Neude ook bijdraagt aan een hoge subjectieve veiligheid. De studenten geven aan dat zij zich thuis voelen op de Neude. Het thuisgevoel samen met een goed imago en positieve herinneringen scheidt een bepaalde positieve *verwachting* over de sociale controle, sfeer en daarmee de veiligheid van het plein. Dit heeft invloed op de subjectieve veiligheid.

Er kan geconcludeerd worden dat het ervaren van angstgevoelens afhankelijk is van meerdere factoren. De belangrijkste factoren die uit dit onderzoek zijn gekomen zijn de sociale controle, 'angstige of niet-angstige' persoonlijkheid en een positieve of negatieve verwachting over de ruimte. Interessant is dat aan het begin van het onderzoek een onderscheid is gemaakt tussen de ruimtelijke, sociale en temporele omgeving. Uit dit onderzoek blijkt dat een combinatie van de ruimtelijke, sociale en temporele omgeving voor een situatie kan zorgen waar angstgevoelens kunnen ontstaan. Hierbij reageren de verschillende factoren op elkaar, waardoor een onderscheid tussen deze drie factoren moeilijk te maken is. Door een onderscheid te maken in directe en indirecte factoren wordt het gemakkelijker om de complexiteit van subjectieve veiligheid te verhelderen. Nu antwoord is gegeven op het eerste gedeelte van de hoofdvraag kan de aandacht worden verschoven naar het tweede gedeelte, waarin een verklaring wordt gegeven voor de verschillen rondom subjectieve veiligheid.

9.2.3 DUBBELZINNIGHEDEN

Uit de literatuur en uit dit onderzoek blijkt dat verschillende factoren in bepaalde situaties een andere betekenis kunnen hebben. Dit wordt aangeduid als dubbelzinnigheid of ambiguïteit van een factor (Brands, e.a., 2013). Om de dubbelzinnigheid van factoren te ontdekken is *assemblagedenken* nodig. Een assemblage is een verzameling van elementen: deze zijn zowel menselijk als niet-menselijk, materieel en immaterieel (Anderson & McFarlane, 2011). Het ontstaan van onveiligheidsgevoelens kan worden gezien als een gebeurtenis, waarbij verschillende factoren samen ervoor zorgen dat deze gevoelens ontstaan. Er worden drie dubbelzinnigheden onderscheiden: tussen verschillende individuen in een bepaalde assemblage, tussen assemblages voor een bepaald individu en voor één persoon in dezelfde assemblage. Uit dit onderzoek blijkt dat deze drie dubbelzinnigheden sterke invloed uitoefenen op de verschillen in het ervaren en de reacties van angstgevoelens.

De eerste ambiguïteit gaat in op ervaringen en het geheugen van de persoon, waardoor personen verschillende gevoelens en reacties kunnen hebben binnen een bepaalde assemblage. Deze dubbelzinnigheid is in het onderzoek meermaals waargenomen. De invloed van direct en indirect slachtofferschap komt in deze ambiguïteit naar voren. Door een gebeurtenis in het verleden kan een negatieve herinnering ervoor zorgen dat de ene persoon anders reageert in een bepaalde situatie dan de andere persoon. Daarnaast zorgt het beeld wat

de media of verhalen scheppen over een bepaalde ruimte of situatie ervoor dat de ene persoon anders reageert op eenzelfde situatie dan de andere persoon. Wanneer meerdere personen ongeveer hetzelfde reageren op eenzelfde situatie heeft dit te maken met de bepaalde discours waarin deze persoon zich bevindt. Een discours is een afspiegeling van de werkelijkheid, waardoor bepaalde reacties worden verwacht. In dit onderzoek is het mannelijkheids- en vrouwelijkheidsdiscours naar voren gekomen. Uit de interviews blijkt dat de respondenten verwachten dat vrouwen angstiger zijn dan mannen en dat mannen worden geacht niet bang te zijn. Dit verschil bleek uiteindelijk niet zo groot te zijn zoals door de meeste respondenten wordt aangegeven. Mannen en vrouwen reageren ongeveer hetzelfde op bepaalde assemblages, waardoor zij dezelfde mate van subjectieve veiligheid ervaren. Er zijn wel wat kleine verschillen waargenomen, deze zijn echter kleiner en minder frequent dan door de bestaande literatuur wordt beweerd (Pain, 2000).

Ook de tweede ambiguïteit is herhaaldelijk waargenomen. Er wordt namelijk anders gereageerd op één factor in verschillende assemblages. Een voorbeeld hiervan is de aanwezigheid van politieagenten op de Neude. Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de respondenten een veilig gevoel krijgt wanneer er politieagenten aanwezig zijn. Dit is echter niet voor alle situaties/assemblages het geval. De factor politie of georganiseerd toezicht zorgt overdag voor een veilig gevoel, terwijl dit in de nacht voor een onveilig gevoel kan zorgen. Hierbij is de gedachte dat de aanwezigheid van politie leidt tot een verdachte situatie. De aanwezigheid van onbekenden zorgt daarnaast ook voor een dubbelzinnigheid. Aan de ene kant wordt de aanwezigheid van onbekenden op prijs gesteld. Hierdoor wordt verwacht dat er een zekere mate van sociale controle bestaat in de ruimte. Aan de andere kant kan de aanwezigheid van onbekenden in een andere assemblage voor een onveilig gevoel zorgen. Op de Neude wordt deze ambiguïteit versterkt door de nationale feesten die op het plein worden gevierd. Het plein stroomt daarmee vol met (te) veel onbekende bezoekers, waardoor een zekere mate van wanorde bestaat. Dit kan de sociale controle negatief beïnvloeden en daardoor ook de subjectieve veiligheid.

De derde en laatste ambiguïteit heeft betrekking op de verschillende ervaringen en reacties die een persoon kan hebben op een factor in eenzelfde situatie. Ook deze dubbelzinnigheid is waargenomen op de Neude. Deze dubbelzinnigheid is voornamelijk te zien in de factor onbekende bezoekers. De onbekende bezoeker kan namelijk voor verschillende situaties zorgen. Dit zorgt ervoor dat persoon elke keer anders kan reageren op dezelfde assemblage, want hij kan verschillende situaties verwachten. Dit komt tot uiting in de mate van alcohol(misbruik). Op de Neude worden overdag en in de nachturen alcoholische dranken verkocht. Dit kan verschillende situaties voortbrengen. Zo kan alcohol zorgen voor een gezellige sfeer, die vooral in de avond en nacht past en hoort bij het uitgaan. Aan de andere kant kan alcohol voor een gedragsverandering zorgen, waardoor mensen zich op een onvoorspelbare manier gaan gedragen. Alcohol kan ook zorgen voor meer agressie. Deze dubbele werking komt vooral tot uiting wanneer het temporele aspect wordt toegepast. Overdag en ook in de avond zorgt alcohol vaak voor een gezellige sfeer, terwijl naarmate de uren verstrijken (overmatig) alcoholgebruik kan zorgen voor een onvoorspelbare en agressieve situatie. Dit kan weer verschillende reacties of ervaringen oproepen in eenzelfde situatie.

Uit het benoemen van de dubbelzinnigheden rondom subjectieve veiligheid wordt duidelijk dat factoren verschillende betekenissen hebben in verschillende assemblages. Dit zorgt ervoor dat onduidelijkheden rondom dit concept blijven bestaan. Verschillen in reacties en gevoelens op subjectieve veiligheid hebben dus in eerste instantie te maken met de bepaalde context of assemblage waarin zij zich bevinden. Daarnaast is opgevallen dat personen in

dezelfde situatie anders reageren. Bepaalde discoursen van een persoon zorgen daarnaast ook voor bepaalde verwachtingspatronen met betrekking tot subjectieve veiligheid. Mannelijke respondenten worden geacht onbevreesd te zijn. Dit komt door de mannelijkheidsdiscours dat in deze maatschappij bestaat (Pain, 2000). Hieruit kan het verschil tussen mannen en vrouwen verklaard worden. Er zijn echter ook verschillen tussen mannen gevonden met betrekking tot subjectieve veiligheid. Dit komt met name door de (persoonlijke) ervaringen en het geheugen van de persoon, dat elke persoon anders maakt. Een directe slachtofferervaring van een persoon kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat deze persoon anders reageert en voelt in een bepaalde situatie dan een ander persoon. De verschillen in subjectieve veiligheid van een bepaalde ruimte hebben ten slotte te maken met onzekerheid. Omdat een individu niet weet wat er in de directe toekomst gaat gebeuren, kunnen er verschillen ontstaan in de reactie op deze situatie. Een voorbeeld hiervan is alcohol, waardoor mensen zich onvoorspelbaar kunnen gaan gedragen. Dit kan leiden tot verschillende reacties en gevoelens, omdat de persoon de ene keer een ene situatie inbeeldt en de andere keer de andere situatie.

Door inzicht te bieden in de dubbelzinnigheden van factoren is een antwoord gegeven op de vraag waarom verschillen rondom subjectieve veiligheid bestaan. Deze conclusie kan gevolgen hebben voor het beleid op subjectieve veiligheid. Dit wordt verder in het hoofdstuk uitgewerkt.

9.3 REFLECTIE

Tevens moet er een kritische noot bij dit onderzoek worden geplaatst. De gemaakte keuzes omtrent de onderzoeksrichting, theorieën en methodes binnen dit onderzoek kunnen de resultaten van dit onderzoek mogelijk verklaren. Het is daarom noodzakelijk om een kritische reflectie van dit onderzoek te schrijven waarbij de belangrijkste theoretische keuzes als de methodologische keuzes van het onderzoek worden omschreven. Er is geprobeerd deze keuzes in een context te plaatsen.

9.3.1 THEORETISCHE REFLECTIE

Als eerste kan een kanttekening worden geplaatst bij de subjectieve veiligheid zelf. Dit onderzoek gaat uit van de negatieve gevolgen van angstgevoelens. Het uitgangspunt van dit onderzoek is dat in een ruimte zo min mogelijk angstgevoelens moeten bestaan. Angstgevoelens hoeven niet per se alleen maar negatief te zijn. Het gevoel van angst waarschuwt een persoon voor een eventueel gevaar, wat in sommige gevallen terecht is. Doordat het beleid gericht is op het tegengaan van angstgevoelens kan deze natuurlijke waarschuwing van mensen minder sterk worden. Dit heeft als negatief gevolg dat mensen zich niet bewust kunnen zijn van een bepaalde verdachte of onheilspellende situatie. Bij het onderzoeken van subjectieve veiligheid moet in het achterhoofd worden gehouden dat angstgevoelens niet alleen negatief zijn, maar ook positieve kanten hebben.

Verder is gekozen om dit onderzoek aan de hand van drie onderwerpen te operationaliseren en uit te werken, namelijk de ruimtelijke, sociale en temporele omgeving (Pain, 2000). Dit onderzoek is daardoor opgebouwd aan de hand van deze drie thema's. Een onderzoek naar subjectieve veiligheid op basis van andere thema's had andere resultaten kunnen geven. Een mogelijk vergelijkend onderzoek op basis van andere hoofdthema's kan tot nieuwe inzichten leiden op het gebied van subjectieve veiligheid.

Vervolgens is het van belang de resultaten en conclusies in dit onderzoek te plaatsen in een bepaalde context. Zo kunnen de culturele, sociale en politieke achtergrond van de

onderzoeker ervoor zorgen dat de resultaten van dit onderzoek gekleurd worden door de aannames en vooroordelen van de onderzoeker (hoofdstuk 4). Voorafgaand aan het onderzoek is verwacht dat er verschillen bestaan tussen de subjectieve veiligheid en het geslacht. Uit de resultaten blijkt echter dat deze verschillen niet zo groot zijn zoals deze in eerste instantie zijn aangenomen. Dit komt met name door het assemblage-denken, waarbij geslacht niet als bepalende factor wordt neergezet, maar als een onderdeel van. Dit assemblage-denken maakt het dus bijna onmogelijk om de aannames en vooroordelen van de onderzoeker te laten doorschemeren. Het onderzoek is daardoor niet heel sterk gekleurd op de aannames en vooroordelen van de onderzoeker.

Dit kleine verschil tussen mannen en vrouwen hoeft echter niet te betekenen dat dit verschil op andere locaties ook nihil is. Doordat dit onderzoek op een relatief 'veilige' plek is uitgevoerd, kunnen er andere resultaten bestaan wanneer dit onderzoek op een relatief 'onveilige' plek zal worden uitgevoerd. De case-specifieke kenmerken van het plein kunnen zorgen voor andere resultaten. Er dient daarom voorzichtig te worden omgegaan met de conclusies van dit onderzoek. Doordat er gebruik wordt gemaakt van één specifieke casus is generalisatie van het onderzoek niet mogelijk.

9.3.2 METHODOLOGISCHE REFLECTIE

Vervolgens wordt stilgestaan bij de methodologische reflectie van dit onderzoek, waarbij de gebruikte methodes van onderzoek worden gereflecteerd. Dit onderzoek is uitgevoerd in de zomertijd. Dit kan ervoor zorgen dat de resultaten gekleurd zijn. In de zomertijd zijn namelijk veel mensen op straat en is het lichter dan in de winter. Dit zorgt ervoor dat de onveiligheidsgevoelens in de zomertijden minder sterk kunnen zijn dan in de winter en leidt tot het advies om een soortgelijk onderzoek in de winter uit te voeren. Hetzelfde geldt voor de onderzochte observatiedagen. Er is gekozen om te observeren op een donderdag en een zaterdag. Deze dagen kunnen als vergelijkbaar worden gezien, omdat het allebei dagen zijn waarop het stadscentrum relatief druk is in vergelijking met bijvoorbeeld een maandag of dinsdag. Er had meer variatie in de resultaten kunnen zijn geweest wanneer de observaties in dit onderzoek zich hadden gericht op een weekenddag waarop het relatief druk is en een weekdag waarop het relatief rustig is in het stadscentrum.

Verder kan een kanttekening worden gezet bij het gebruik van fotomateriaal in de interviews. Dit onderzoek gebruikt de foto's om de beeldvorming van de studenten te prikkelen over een bepaalde situatie. De antwoorden naar aanleiding van dit fotomateriaal kunnen hierdoor gebaseerd zijn op de interpretatie van de foto's in plaats van de persoonlijke ervaringen van de respondent. Dit kan leiden tot verschillende antwoorden en daardoor tot verschillende resultaten.

De respondenten in dit onderzoek kunnen tevens voor een gekleurd beeld zorgen van de werkelijkheid. Studenten kunnen een hele andere beleving van de veiligheid hebben dan bijvoorbeeld ouderen of kinderen. Een aanname zou kunnen zijn dat studenten minder bang aangelegd zijn in vergelijking met ouderen. Wanneer hetzelfde onderzoek zou zijn uitgevoerd voor ouderen hadden de resultaten over subjectieve veiligheid op de Neude bijvoorbeeld negatiever kunnen uitvallen. Dit onderzoek heeft er echter bewust voor gekozen om de nadruk te leggen op één bepaalde bevolkingsgroep. Hierdoor kan dieper worden ingegaan op de materie. Doordat dit onderzoek zich richt op één casus is het mogelijk dat de uitkomsten van het onderzoek niet kunnen worden gegeneraliseerd. Ook hier resulteert dit in de aanbeveling om soortgelijke studies met andere bevolkingsgroepen en casussen uit te voeren.

9.4 AANBEVELINGEN EN VERVOLGONDERZOEK

Doordat de dubbelzinnigheden rondom bepaalde factoren en subjectieve veiligheid zijn belicht, kan geconcludeerd worden dat het beleid om de subjectieve veiligheid te verhogen bekrompen of beperkt is. Het beleid gaat namelijk uit van een directe oorzaakgevolg relatie tussen bepaalde factoren en subjectieve veiligheid. Uit dit onderzoek blijkt dat reacties en gevoelens op een bepaalde factor verschillen. Zo wordt door de aanwezigheid van politieagenten verwacht dat deze een veilig gevoel scheppen. Dit kan volgens dit onderzoek ook juist het tegenovergestelde bewerkstelligen. Een alternatieve beleidsstrategie op de aanwezigheid van politieagenten en het gevolg op subjectieve veiligheid is het kijken naar bepaalde kwaliteiten en capaciteiten van de politieagenten. Met andere woorden: hoe kunnen politieagenten in bepaalde situaties worden ingezet om de subjectieve veiligheid te verhogen. Uit dit onderzoek blijkt dat politieagenten te paard en per auto vaak dreigender overkomen dan politieagenten te voet of per fiets. Om de gevoelens van onveiligheid tegen te gaan is het van belang te onderzoeken wanneer het wenselijk wordt geacht om politie te paard of per auto in te zetten en wanneer per voet of per fiets. Daarnaast is het van belang om te kijken naar de noodzakelijkheid van het inzetten van politieagenten. Wanneer in een ruimte relatief veel politieagenten aanwezig zijn, kan dit wijzen op een onveilige situatie, waardoor onveilige gevoelens kunnen ontstaan. Onderzoek naar de precieze oorzaken die in een bepaalde situatie angstgevoelens laten ontstaan is dus van belang. Hierbij moet het beleid gericht op het verminderen van de angstgevoelens de abstracte factoren (zoals aanwezigheid politie, onbekenden, openheid) in een bepaalde mate loslaten.

Daarnaast zorgt stereotypering en het imago van een bepaalde ruimte voor een bepaalde verwachting over de sfeer en veiligheid van deze ruimte. Het beleid ten aanzien van het verhogen van de subjectieve veiligheid doet er goed aan om een positief imago van de ruimte aan te dragen. Bij het realiseren van bepaalde activiteiten is het van belang dat goed wordt nagedacht over het effect op het imago van de ruimte, zodat deze ruimte niet onverwacht in een kwaad daglicht wordt gezet.

Dit onderzoek richt zich vervolgens alleen op multifunctionele pleinen in een stad. De verwachting is dat ambiguïteiten ook op andere plaatsen in de openbare ruimte of private ruimte bestaan. Door de dubbelzinnigheid van factoren te onderzoeken in andere ruimtes, wordt de kennis over dit onderwerp verbreed. Interessant is om dit onderzoek ook voor een andere multifunctionele openbare ruimte uit te voeren, zodat ze met elkaar vergeleken kunnen worden.

Vanuit de reflectie wordt duidelijk dat het uitvoeren soortgelijke studies over subjectieve veiligheid aan te raden is. Hierbij is het interessant om dit onderzoek uit te voeren voor andere casussen en bevolkingsgroepen. Wanneer al deze resultaten, samen met de resultaten van dit onderzoek, worden samengevoegd kan dit bijdragen aan meer algemene verklaringen rondom subjectieve veiligheid en daarmee de complexiteit van het begrip te verminderen.

Dit onderzoek heeft ondanks deze kritiek wel degelijk een bijdrage kunnen leveren aan de bestaande literatuur over subjectieve veiligheid. Het heeft het belang van dubbelzinnigheid in het onderwerp onthuld en heeft geprobeerd subjectieve veiligheid te plaatsen in een context. Er kan geconcludeerd worden dat de subjectieve veiligheid door studenten in Utrecht in elke situatie anders wordt ervaren. De sociale controle, persoonlijkheid en de verwachting over de ruimte zijn de meest invloedrijke factoren op het wel of niet ervaren van angstgevoelens. De verschillen rondom subjectieve veiligheid worden verklaard door de dubbelzinnigheid rondom de situaties, factoren en personen.

X

Bijlagen

Bijlage 1: Bibliografie

Bijlage 2: Topiclijst (uitgewerkt)

Bijlage 3: Observatieschema

Bijlage 4: SPSS-output

1. Bibliografie

- (sd). Opgeroepen op juli 14, 2014, van http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/47/New_york_times_square-terabass.jpg
- Aals, I. v., & Ennen, E. (2001). *De openbare ruimte en stedelijkheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het unieke en herkenbare van een stad, de identiteit van een bepaalde plaats, wordt in onze visie in belangrijke mate bepaald door de inrichting en het gebruik van openbare ruimt.* DGW/Nethur Partnership-programma 2001-2002.
- Amersfoort in cijfers. (2014). Retrieved 2014 йил 9-juni from amersfoortincijfers: www.amersfoortincijfers.nl
- Anderson, B., & McFarlane, C. (2011). Assemblage and geography. *Area* , 124-127.
- Armitage, R. (1999). An Evaluation of Secured By Design Housing Schemes Throughout the West Yorkshire Area. *University of Huddersfield* .
- Beaulieu, M., Cousineau, M., Dubé, M., Lachance, M., & Paris, M. (2011). Qualitative studies on fear of crime: what is the situation? An epistemological, methodological, and conceptual review. *International Journal of Victimology* , 294-308.
- Bennett, T., & Wright, R. (1984). *Burglars on burglary: Prevention and the offender.* Aldershot: Gower.
- Bentham, J. (2010). *Walk along! Op zoek naar het beeld van de binnenstad van Utrecht en de beleving van looproutes.* Utrecht: Igitur Universiteitsbibliotheek.
- Berg, B. (2007). *Research methodes for the social sciences* (Vol. Zesde editie). Long Beach, California State University.
- Berkman, L., & Glass, T. (2000). Social integration, social networks, social support, and . *Social epidemiology* , 137-173.
- Blöbaum, A., & Hunecke, M. (2005). Perceived Danger in Urban Public Space The Impacts of Physical Features and Personal Factors. *Environment and Behavior* , 465-486.
- Blokland, T. (2008). *Ontmoeten doet ertoe.* Rotterdam: Vetia.
- Bolt, G., & Torrance, M. (2005). *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie.* Utrecht: DGW/NETHUR.
- Brands, J., Schwanen, T., & Aalst, v. I. (2013). Fear of Crime and Affective Ambiguities in the Night-time economy. *Urban Stduies* .
- Brantingham, P., & Brantingham, P. (1995). Criminality of place. *European Journal on Criminal Policy and Research* , 3 (3), 5-26.
- Brantingham, P., & Brantingham, P. (1981). Notes on the geometry of crime. *Environmental criminology* , 27-54.
- Brown, B., & Altman, I. (1983). Territoriality, defensible space and residential burglary: An environmental analysis. *Journal of environmental psychology* , 3 (3), 203-220.
- Brown, B., & Bentley, D. (1993). Residential burglars judge risk: The role of territoriality. *Journal of Environmental Psychology* , 13 (1), 51-61.
- Brownlow. (2005). A geography of men's fear. *Geoforum* , 581-592.
- Bruins, J. (2011). Wo ist die Altstadt? Zelfbeeld en imago van Rotterdam 1940-2010. 1-90.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods.* Oxford university press.
- Campbell, K., & Lee, B. (1992). Sources of personal neighbor networks: social integration, need, or time?. . *Social Forces* , 1077-1100.

- Citysumers. (2011, februari). Opgeroepen op juli 14, 2014, van trendwatching.com: <http://trendwatching.com/nl/trends/citysumers/>
- Clarke, R., & Felson, M. (1993). *Routine activity and rational choice*. Transaction Publishers.
- Clarke, R., & Felson, M. (1993). *Routine activity and rational choice*. Transaction Publishers.
- Cobbina, J., Morash, M., Kashy, D., & Smith, S. (2014). Race, neighborhood context, and strategies to avoid victimization among female probationers and parolees. *Race and justice* .
- Cops, D., & Pleysier, S. (2011). Doing gender in fear of crime: the impact of gender identity on reported levels of fear of crime in adolescents and young adults. *British journal of criminology* , 58-74.
- Cozens, P., Saville, G., & Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property management* , 23 (5), 328-356.
- Crowe, T. D. (2000). *Crime prevention through environmental design: Applications of architectural design and space management concepts*. Butterworth-Heinemann.
- Damme, M. v. (2010, februari 26). *Bij nader inzien: de Neudeflat van Utrecht*. Opgeroepen op september 23, 2014, van Archined: <http://www.archined.nl/recensies/2010/februari/bij-nader-inzien-de-neudeflat-in-utrecht/>
- Dunstan, F., Weaver, N., Araya, R., Bell, T., Lannon, G., & Lewis, G. (2005). An observation tool to assist with the assessment of urban residential environments. *Journal of Environmental Psychology* , 293-305.
- Farral, s., Bannister, J., Ditton, J., & Gilchrist, E. (1997). Questioning the measurement of the 'fear of crime': findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology* , 658-679.
- Freudenburg, W. (1986). Social impact assessment. *Annual review of sociology* , 451-478.
- Gadet, J. (1999). Publieke ruimte, parochiale plekken en passantenopenbaarheid: jonge alleenwonende Amsterdammers over stedelijkheid.
- Gainey, R., Alper, M., & Chappell, A. (2011). Fear of crime revisited: Examining the direct and indirect effects of disorder, risk perception and social capital. *American Journal of Criminal Justice* , 36 (2), 120-137.
- Gau, J., & Pratt, T. (2010). Revisiting broken windows theory: examining the sources of the discriminant validity of perceived disorder and crime. *Journal of criminal justice* , 38 (4), 758-766.
- Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., & Farral, S. (1998). Women and the 'fear of crime' challenging the accepted stereotype. *British Journal of Criminology* , 283-298.
- Goheen, P. (1998). Public space and the geography of the modern city. *Progress in Human Geography* , 479-496.
- Greenwald, M., & Boarnet, M. (2001). Built environment as determinant of walking behavior: Analyzing nonwork pedestrian travel in Portland, Oregon. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board* , 33-41.
- Grey, E., Jackson, J., & Farral, S. (2011). Feelings and functions in the fear of crime: Applying a new approach to victimisation insecurity. *British Journal of Criminology* , 51 (1), 75-94.
- Hajer, M., Reijndorp, A., & May, A. (2001). *In search of new public domain: analysis and strategy*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Handy, S., Boarnet, M., Ewing, R., & Killingsworth, R. (2002). How the built environment affects physical activity: views from urban planning. *American journal of preventive medicine* , 64-73.
- Harvey, D. (2006). *Space as a keyword*. Na.

- Hedayati Marzbali, M., Abdullah, A., Razak, N., & Maghsoodi Tilaki, M. (2012). The influence of crime prevention through environmental design on victimisation and fear of crime. *Journal of environmental psychology*, 32 (2), 79-88.
- Hobbs, D. (2003). The night-time economy. *London: Alcohol Concern Research Forum Papers*.
- Integraal Veiligheidsplan. (2013). Opgeroepen op september 1, 2014, van Utrecht: http://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/1.concern-bestuur-ontwikkeling/Utrecht_en_veiligheid/2014/pdf/IVP_stad_Utrecht_2013-2014.pdf
- Integrale Veiligheidsmonitor. (2013). Retrieved 2014 йил 9-juni from scp.nl: http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Integrale_veiligheidsmonitor_IVM
- Jackson, J., & Gray, E. (2010). Functional fear and public insecurities about crime. *British journal of criminology*, 50 (1), 1-22.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great american cities*. Random House LLC.
- Jacobs, J. (1961). The death and Life of great American cities. *Eandom House*.
- Jayne, M., Holloway, S., & Valentine, G. (2006). Drunk and disorderly: alcohol, urban life and public space. *Progress in Human Geography*, 451-468.
- Jeffrey, C. (1971). *Crime prevention through environmental design*. Sage Publ.
- Jones, M. (2009). Phase space: geography, relational thinking, and beyond. *Progress in Human Geography*, 33 (4), 487-506.
- Jorritsma, D. (2014, 01 14). *Nederland is veiliger, maar onveiligheidsgevoel stijgt*. Opgeroepen op 10 24, 2014, van Eenvandaag: http://www.wwwusa.eenvandaag.nl/criminaliteit/48587/nederland_is_veiliger_maar_onveiligheidsgevoel_stijgt
- Kärrholm, M. (2009). To the rhythm of shopping—on synchronisation in urban landscapes of consumption. *Social & Cultural Geography*, 421-440.
- Kasarda, J., & Janowitz, M. (1974). Community attachment in mass society. *American Sociological Review*, 328-339.
- Keurmerk Veilig Ondernemen. (2014). Retrieved 2014 йил 9-juni from CCV.nl: <http://www.ccv-veiligondernemen.nl/doc/keurmerk-veilig-ondernemen/CCV-KVO-Veilige-winkelgebieden.pdf>
- Koningstein, I. (2013). *Beleidskader cameratoezicht Utrecht 2014-2018*. Gemeente Utrecht, Eenheid veiligheid.
- Leary, M. (2009). The Production of Space through a Shrine and Vendetta in Manchester: Lefebvre's Spatial Triad and the Regeneration of a Place Renamed Castlefield. *Planning Theory & Practice*, 189-212.
- Lévy, B. (2008). The European Town Square as an ideal place, or Camillo Sitte revisited. *Environment, Land, Society Architectonics*, 24-37.
- Lorenc, T. P. (2013). Fear of crime and the environment: systematic review of UK qualitative evidence. *BMC Public Health*, 13 (1), 496.
- Luten, I., Lopez, M., Woldendorp, T., & Zwam, C. (2008). *Handboek Veilig Ontwerp en Beheer, Sociale veiligheid in buitenruimten, gebouwen en woningen*. Bussum: Uitgeverij THOTH.
- McCrea, R., Shyy, T., Western, J., & Stimson, R. (2005). Fear of crime in Brisbane Individual, social and neighbourhood factors in perspective. *Journal of Sociology*, 7-27.
- Mees. (2013, juni 1). *Verdwenen erfgoed: het hoofdkantoor te Utrecht van Joseph Crouwel*. Opgeroepen op september 15, 2014, van spqa-am.blogspot.nl: <http://spqa-am.blogspot.nl/2013/06/verdwenen-erfgoed-het-hoofdkantoor.html>

- Mehta, A. (1999). Embodied discourse: on gender and fear of violence. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 67-84.
- Meij, S. d. (2010). Subjectieve en objectieve veiligheid: een overbrugbare kloof? *Erasmus University*.
- Melik, R. v. (2008). Changing public space. *Utrecht University*.
- Melik, R. v. (2008). Changing public space. The recent redevelopment of Dutch city squares.
- Melik, R. v., & Lawton, P. (2011). The role of public space in urban renewal strategies in Rotterdam and Dublin. *Planning Practice and Research*, 513-530.
- Mesch. (2000). Perceptions of risk, lifestyle activities, and fear of crime. *Deviant Behavior*, 47-62.
- Minnery. (2005). Measuring crime prevention through environmental design. *Journal of Architecture and Planning Research*, 330-341.
- Mitchell, D. (2003). *The right to the city: Social justice and the fight for public space*. Guilford Press.
- Németh, J. (2009). Defining a public: The management of privately owned public space. *Urban Studies*, 2463-2490.
- Newman, O. (1973). *Defensible space: Crime prevention through urban design*. New York: Collier Books.
- Nieuwe bestemming voor Neudeflat*. (2014, augustus 2). Opgeroepen op september 23, 2014, van destadutrecht: <http://destadutrecht.nl/de-wijk/nieuwe-bestemming-voor-neudeflat/>
- Nieuws Rijksoverheid*. (2012). Retrieved 2014 йил 9-juni from Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/11/wijk-kruiskamp-in-amersfoort-niet-langer-aandachtswijk-voor-het-rijk.html>
- Noordkamp, W., Hofland, J., Faulborn, E., Lam, H., Moerdijk, C., & Jansen, M. (2011). *Convenant Veilig Uitgaan*. Gemeente Utrecht, Wijkbureau binnenstad, Utrecht.
- Norris, C., McCahill, M., & Wood, D. (2002). The growth of CCTV: a global perspective on the international diffusion of video surveillance in publicly accessible space. *Surveillance & Society*, 2, 2-3.
- Oppelaar, J., & Wittebrood, K. (2006). Angstige burgers?: de determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht. *Sociaal en Cultureel Planbureau*.
- Oppelaar, J., & Wittebrood, K. (2006). Anstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht. *Sociaal Cultureel Planbureau*.
- Pain, R. (2000). Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in Human Geography*, 24 (3), 365-387.
- Pain, R. (1997). Whither women's fear? Perceptions of sexual violence in public and private. *International Review of Victimology*, 297-312.
- Pleysier, S. (2009). Angst voor criminaliteit' onderzocht. De brede schemerzone tussen alledaagse realiteit en irrationeel fantoom. *lirias.kuleuven.be*.
- Pleysier, S. (2011). Over objectieve en subjectieve onveiligheid. En de (on)zin van het rationaliteitsdebat. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 24-40.
- Sampson, R. (1991). Linking the micro-and macrolevel dimensions of community social organization. *Social Forces*, 43-64.
- Sampson, R., Raudenbush, S., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 918-924.
- Scarborough, B., Like-Haislip, T., Novak, K., Lucas W, & Alarid, L. (2010). Assessing the relationship between individual characteristics, neighbourhood context, and fear of crime. *Journal of Criminal Justice*, 38 (4), 819-826.

- Schafer, J., Huebner, B., & Bynum, T. (2006). Fear of crime and criminal victimization: Gender-based contrasts. *Journal of Criminal Justice* , 285-301.
- Schneider, R., & Kitchen, T. (2002). Planning for Crime Prevention: A Transatlantic Perspective. (London, Routledge .
- Sheard, L. (2011). 'Anything could have happened': women, the night-time economy, alcohol and drink spiking. *Sociology* , 619-633.
- Spierings, B. (2006). The return of regulation in the shopping landscape? Reflecting on the persistent power of city centre preservation within shifting retail planning ideologies. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* , 602-609.
- Spierings, B., & Houtum, H. v. (2008). The Brave New World of the post-society: the mass-production of the individual consumer and the emergence of template cities. *European Planning Studies* , 899-909.
- Spinoza, B. (1996). *Ethics*. London: Penguin Books.
- Stets, J., & Burke, P. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly* , 224-237.
- Stueve, C., Jones, L., Jackson, R., Gerson, K., & Baldassare, M. (1977). *Networks and places: Social relations in the urban setting*. New York: Free Press.
- Thomas, C., & Bromley, R. (2000). City-centre revitalisation: problems of fragmentation and fear in the evening and night-time city. *Urban Studies* , 1403-1429.
- Thompson, C. (2002). Urban open space in the 21st century. *Landscape and urban planning* , 59-72.
- Toet, A., & Schaik, M. v. (2012). Effects of signals of disorder on fear of crime in real and virtual environments. *Journal of Environmental Psychology* , 32 (3), 260-276.
- Tomsich, E., Gover, A., & Jennings, W. (2011). Examining the role of gender in the prevalence of campus victimization, perceptions of fear and risk of crime, and the use of constrained behaviors among college students attending a large urban university. *Journal of Criminal Justice Education* , 22 (2), 181-202.
- Tuuk, v. d. (1999). Neude en Kintgenshaven. *Oud-Utrecht* , 112-115.
- Utrecht Monitor*. (2014). Opgeroepen op september 25, 2014, van utrecht.nl: http://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/2.concern-bestuur-uitvoering/Onderzoek_en_cijfers/Utrecht_Monitor_2014.pdf
- Veilig Amersfoort wordt vervolgd!* (2014). Retrieved 2014 йил 9-Juni from amersfoort.nl: <http://www.amersfoort.nl/4/veilig/Organisatie-en-beleid/Beleid-Veilig-Amersfoort/Integraal-Veiligheidsprogramma-2011-2014.html>
- Verkiezingsprogramma D66*. (2014). Retrieved 2014 йил 9-juni from amersfoort.d66.nl: <https://amersfoort.d66.nl/content/uploads/sites/52/2014/01/Nu-vooruit-%E2%80%A2-Verkiezingsprogramma-D66-Amersfoort-gemeenteraadsverkiezingen-2014-%E2%80%93-2018.pdf>
- Verkiezingsprogramma PvdA*. (2014). Opgeroepen op juni 9, 2014, van pvda-amersfoort.nl: <http://pvda-amersfoort.nl/wp-content/uploads/2014/01/Verkiezingsprogramma-PvdA-Amersfoort-2014-2018-v3-enkel1.pdf>
- Verkiezingsprogramma VVD*. (2014). Retrieved 2014 йил 9-juni from amersfoort.vvd.nl: http://amersfoort.vvd.nl/verkiezingsprogramma_2014_25726/
- Warr, M. (1985). Fear of rape amongst urban. *Social Problems* , 32, 238-250.
- Welsh, B., & Farrington, D. (2009). Public Area CCTV and Crime Prevention: An Updated Systematic Review and Meta-Analysis. *Justice Quarterly* , 26 (4), 716-745.
- Wester, F. (1995). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*. Bussum: Coutinho.

- Wilson, J., & Kelling, G. (1982). Broken windows. *Atlantic monthly*, 249 (3), 29-38.
- Winkelgebieden*. (2011). Retrieved 2014 йил 9-juni from [ccv-veiligheidsbeleving.nl](http://www.ccv-veiligheidsbeleving.nl):
<http://www.ccv-veiligheidsbeleving.nl/probleem/bedrijventerreinen-winkel-en-uitgaansgebieden/winkelgebieden>
- Yavuz, N., & Welch, E. (2010). Addressing fear of crime in public space: gender differences in reaction to safety measures in train transit. *Urban studies*.
- Zucker, P. (1959). *Town and square: From the agora to the village green*. Cambridge: MIT Press.

2. TOPICLIJST

Algemene introductie

1. *Inleiding interview*
 - a. *Uitleg thema onderzoek*
 - b. *Uitleg verloop interview*
 - c. *Kenmerken respondent*
 - i. *Naam*
 - ii. *Geslacht*
 - iii. *Leeftijd*
 - iv. *Etniciteit*
 - v. *Woonplaats*
 - vi. *Werk*
 - vii. *Studie*
 - viii. *Relatie*
 - ix. *Hoe lang woon je al in utrecht?*

Algemene vragen Neude

2. *Algemene indruk Neude*
 - a. *Fysieke inrichting*
 - b. *Wat voor soort publiek*
 - c. *Imago*
3. *Wat zijn voor jou de voornaamste redenen om de Neude te gebruiken?*
 - a. *Hoe vaak?*
 - b. *Wanneer?*
 - c. *Waarom?*
 - d. *Met wie?*

Vragen gevoel van veiligheid Neude

4. *Verantwoordelijkheid voor veiligheid Neude*
5. *Wat is je algemene indruk van de veiligheid op de Neude*
 - a. *Waarom denk je dat?*
 - i. *Verhalen media*
 - ii. *Eigen ervaringen*
 - iii. *Verhalen vrienden*
6. *Voel jij je veilig op de Neude?*
 - a. *Wat is voor jou dat veilige gevoel?*
 - b. *Wanneer?*
 - c. *Met wie?*
 - d. *Waarom voel jij je veilig?*
 - i. *Ruimtelijke factoren*
 - ii. *Sociale factoren*
 - iii. *Temporele factoren*
7. *Heb jij je wel eens onveilig gevoeld op de Neude?*
 - a. *Wat is voor jou dat onveilige gevoel?*
 - b. *Wanneer?*
 - c. *Met wie?*
 - d. *Waarom voelde jij je onveilig?*
 - i. *Drukte*
 - ii. *Open*
 - iii. *Ongezellig*
 - iv. *Sfeer*
 - v. *Etc.*

- e. *Wat was jouw reactie op dat gevoel?*
 - i. *Vermijden*
 - ii. *Controleren*
 - iii. *Waarom?*
- f. *In hoeverre bepaalt hoe jij je voelt in deze ruimte ook het gebruik van de ruimte?*

Foto's Neude [zie hoofdstuk 4]

- 8. *Wat zie je?*
- 9. *Zou jij in de volgende situaties angstgevoelens kunnen ervaren?*
 - a. *Waarom wel/niet*
- 10. *Hoe zou jij reageren op de volgende situaties?*
 - a. *Waarom*
- 11. *Welke maatregelen zouden kunnen worden verbeterd omtrent veiligheid aan de Neude?*
 - a. *Ruimtelijk?*
 - b. *Sociaal?*
 - c. *Temporeel?*

Vragen angstgevoelens algemeen

- 12. *Heb jij ooit last gehad van een onveilig gevoel in openbare ruimte?*
 - a. *Wat maakte dat jou?*
 - i. *Wie?*
 - ii. *Waar?*
 - iii. *Wanneer?*
 - b. *Wat was jou reactie op dat gevoel?*
 - i. *Vermijden?*
 - ii. *Controleren?*
- 13. *Ben jij wel is slachtoffer geweest van een incident waardoor jij dit onveilige gevoel zou kunnen hebben?*
- 14. *Welke maatregelen tref je om jezelf veiliger te voelen?*
 - a. *Vermijden*
 - b. *Controleren*
 - c. *Waarom?*

Verschillen mannen en vrouwen

- 15. *Denk je dat er een verschil is in angstgevoelens tussen mannen en vrouwen?*
 - a. *Ja, welk verschil? (mate/type/gedrag)*
 - b. *Nee, waarom niet?*
- 16. *Is dit geen stereotype?*

Afrondende vragen

- 17. *Wat is voor jou angst?*
- 18. *Welke factoren denk je dat het meest van invloed zijn op angstgevoelens in de openbare ruimte?*

Afsluiting

Bedanken voor het interview.

Vragen voor eventuele verbeteringen.

Vragen of ze het uitgetypte interview willen zien en controleren of ik het naar waarheid heb ingevuld.

3. OBSERVATIESCHEMA

Dag: Donderdagmiddag 7 augustus 2014

Tijdstip: 14.00-15.00

Bijzonderheden: Gratis fietsenstalling (bewaakt)

Weer: Het is ongeveer 20 graden en bewolkt met af en toe een zonnetje.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien
	Toezicht vanaf horeca?	Medium. Door horeca kan je vanaf de straat minder goed het plein zien
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Nee
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van het neude, langs de weg
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	Oogt rustig. Terrassen half vol. 5 min. > Voet = 22 Fiets = 13 Auto = 4
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Langsrijdende bussen. Stemmen vanaf het terras. Oogt rumoerig.
	Hondenpoep	Nee
	Zwervers	Ja, bezetten 2 bankjes.
	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Nee

..	
Opmerkelijke omgevingsfactoren	<p>Heel veel fietsen overal > oogt rommelig</p> <p>Bewaakte fietsenstalling zorgt dat de Neude zelf geen plein meer heeft (zie foto)</p> <p>Op de plaats van de bankjes ruikt het naar wiet of hasj.</p>

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: 7 augustus 2014

Tijdstip: 14.00-15.00

Bijzonderheden:

	Geslacht	Leef-tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag + activiteit
1	M2	25	A	V	V	D	N	Zien eruit alsof ze weten waar ze heen moeten. Richting voorstraat
2	M1	50	N	V	F	D	N	Fietst met een glimlach richting OG
3	M2	30	N	V	V	D	N	Lopen een beetje zoekend richting OG. Kijken om zich heen. In pak, geen tas of iets.
4	V1	60	N	V	V	D	L	Heeft boodschappentas bij zich. Loopt heel langzaam, op gemak. Weet waar ze naar toe moet.
5	M1	40	N	O	V	D	L	Mompelt in zichzelf. Zwerver. Zat eerst op het bankje. Loopt richting OG.
6	M1 V1	70	N	V	V	?	L	Kijken naar gebouwen. Lopen richting OG. Hand in hand. > toerist
7	V1	30	N	V	V	D	L	Kijkt niet op of om. Loopt richting Voorstraat.
8	M1	20	A	V	F	D	S	Fietst snel zonder om te kijken. Richting Voorstraat.
9	V1	45	N	V	F	D	L	Fietst heel voorzichtig. Stapt af en loopt met de fiets aan de hand de weg over en stapt daarna weer op. Richting Voorstraat.
10	M1	55	N	V	V + A	Werk	N	Komt spullen brengen bij cafe. Heeft de vrachtwagen op het neude gezet (zie foto). Dat ze zelfs in de middag bezorgen.
11	V1	20	N	V	V	D	N	Loopt vanaf OG over het neude richting ABN en gaat de Lange Jansstraat in. Weet waar ze naar toe moet.
12	M1	30	N	V	V	D	L	Vroeg de onderzoeker naar de weg. Was een Nederlander zocht een museum. Het museum stond niet aangegeven volgens hem op de borden. > toerist

13	V1	25	N	V	V + F	O	Stil	Zet de fiets in het fietsenrek en wacht op iemand op de plaats waar ik ook sta.
14	M1 V1	65	N	V	V	Anders	Stil	Staan stil, kijken op de kaart (zie foto) > toerist
15	V1	22	N	V	V	Anders	N	Doet post in de brievenbus. Komt vanaf OG en gaat daarna weer terug richting OG

Totaal geobserveerde personen: 19

Geschatte gemiddelde leeftijd: 39.33

Aantal mannen: 11

Aantal vrouwen: 6

Etniciteit: 3 allochtonen 16 Nederlandse etniciteit

Uiterlijk: 1 onverzorgd, rest verzorgd

Vervoer: 12 voetganger, 5 fietsers, 1 auto

Activiteit: 9 doorsteek,

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw
- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Gezelschap: hoeveel en man/vrouw
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger
- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

Dag: Donderdagavond 7 augustus 2014

Tijdstip: 22.00-23.00

Bijzonderheden: Gratis fietsenstalling (bewaakt)

Weer: Het is ongeveer 25 graden. En al donker.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien De bankjes worden wel een beetje uit het zicht gehouden door de bewaakte fietsenstalling.
	Toezicht vanaf horeca?	Medium. Door horeca kan je vanaf de straat minder goed het plein zien
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Ja - Politiebusje op de busbaan - 2 politie te fiets
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van het neude, langs de weg
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	Oogt druk. Terrassen vol. 5 min. > Voet = 41 Fiets = 17 Auto = 1 Scooter = 1
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Langsrijdende bussen. Stemmen vanaf het terras. Oogt rumoerig.
	Hondenpoep	Nee
	Zwervers	Ja, bezetten 2 bankjes.
	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Er hangen jongeren op de bankjes (getinte jongeren) > stuk of 8
	..	

Opmerkelijke omgevingsfactoren	<p>Meer fietsen dan overdag > oogt rommelig</p> <p>Bewaakte fietsenstalling zorgt dat de Neude zelf geen plein meer heeft (zie foto)</p> <p>Bewaakte fietsenstalling zorgt voor minder overzicht van de ene kant naar de andere kant van het plein</p> <p>Op de plaats van de bankjes ruikt het naar wiet of hasj.</p> <p>Alle bankjes zijn bezet: Bezetting verschilt van hangjongeren (getint > ongeveer 8 / een stelletje > 2 / twee jongens) & zwervers.</p> <p>Mengelmoes van verschillende bevolkingsgroepen > veeld drukker dan overdag.</p>
--------------------------------	---

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: 7 augustus 2014

Tijdstip: 22.00-23.00

Bijzonderheden: iedereen in uitgaanskleding. Bus toetert hard voor een fietser op de busbaan. Iedereen kijkt om.

	Geslacht	Leef-tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag
1	1v 1m	30	N	V	F	O	L	Komen aan op de fiets en zetten hun fiets tegen het postkantoor aan. Wachten op een persoon.
2	1v 1m	25	A	V	L	D	L	Lopen langzaam richting Voortstraat
3	2v	18	N	V	L	T	L	Lopen richting terrassen.
4	1v	50	N	V	L	O	Stil	Wacht op iemand waar ik ook sta.
5	1m 1v (politie)	30	N	V	F	D	S	2 politieagenten racen over de neude richting OG op de fiets. En bellen veel.
6	1v 1m	30	A	V	F	D	N	Man en een vrouw fietsen normaal richting de Voorstraat. Praten met elkaar.
7	2m	30	N	V	L	D	S	Lopen snel richting OG
8	2v	25	N	V	L	D	N	Fietsen richting OG
9	1v	25	N	V	L	D	N	Lopen richting VO
10	3m	27	N	V (in pak)	L	T	N	Lopen richting terras
11	2v	20	A	V	L	D	N	Richting voorstraat
12	1m	25	A	V	L	D	N	Richting OG
13	2m	30	Neger	V	L	?	N	Is aan het bellen, loopt rondjes over Neude. Verheft zijn stem aan de telefoon.
14	1v	23	N	V	L + F	T	N	Pakt haar fiets. Waarschijnlijk van terras naar huis.
15	1v	27	N	O/V	F	D	N	Richting voorstraat. Ziet er niet heel erg verzorgd uit, maar is ook geen zwerver. Beetje tussenin.

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw

- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger
- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Activiteit: D = doorsteek / O = ontmoeting / T = terras / O = overig
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

Dag: Donderdagnacht 7 augustus 2014

Tijdstip: 02.00-02.30

Bijzonderheden: Bewaakte fietsenstalling is niet in gebruik. Hij staat er wel.

Weer: Het is ongeveer 20 graden.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien De bankjes worden wel een beetje uit het zicht gehouden door de bewaakte fietsenstalling.
	Toezicht vanaf horeca?	Doordat het terras dicht is wordt het plein zelf niet goed in de gaten gehouden.
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen. Toezicht vanaf taxiplaats.
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Ja - Politiebusje rijdt langs tijdens het observeren
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van het neude, langs de weg
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	De drukte van de café is niet meer. Lopen een aantal mensen over de Neude. 5 min. > Voet = 13 Fiets = 7 Auto = 2 Scooter = -
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Redelijk stil op het plein in vergelijking met de andere twee observatietijden. Soms wat groepen jongeren die hard praten.
	Hondenpoep	Nee
	Zwerfers	Ja, nog 1

	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Er hangen geen jongeren meer bij de bankjes. Wel clusteren groepjes jongeren vanuit het uitgaan samen. Maar die blijven niet heel lang hangen.
	..	
Opmerkelijke omgevingsfactoren	Minder fietsen dan in de avond. Bewaakte fietsenstalling zorgt dat de Neude zelf geen plein meer heeft. De bewaakte fietsen stalling zorgt nu een beetje voor gek iets. Beetje verlaten. Bewaakte fietsenstalling zorgt voor minder overzicht van de ene kant naar de andere kant van het plein Vooral uitgangspubliek dat richting huis gaat. Vooral jongeren.	

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: 7 augustus 2014

Tijdstip: 02.00-02.30

Bijzonderheden: Voor de onderzoeker zelf was het niet prettig om in haar eentje te observeren. Hierdoor is de observatie snel verlopen.

	Geslacht	Leef-tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag
1	2m1v	23	N	V	L	D	L	Lopen langzaam richting VO. Praten op gedempte toon.
2	3v	24	N	V	F	D	N	Fietsen richting VO. Denk dat ze van het stappen komen.
3	1m	27	N	V	L	D	S	Loopt snel richting OG. Kijkt niet op of om.
4	3m	25	A	V	L	D	L	3 getinte mannen lopen richting OG. Kijken een beetje in het rond. Zien mij staan en kijken er lang naar.
5	1v	24	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Kijkt niet op of om.
6	1m	23	N	V	F	D	N	Fietst richting OG. Kijkt niet op of om.
7	3V	24	N	V	L	T	L	Lopen richting de fietsen. Pakken de fietsen. Zijn dronken en luidruchtig.
8	1m	40	A	O	L	D	N	Hoogstwaarschijnlijk een zwerver. Mompelt in zichzelf. Maar let niet op de omgeving. Loopt richting Voorstraat
9	4m	25	N	V	L	D	N	Lopen richting de terrassen. Willen waarschijnlijk nog naar binnen gaan. Praten heel hard.
10	1m	22	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Kijkt mij aan. Verder niets.
11	2m	24	N	V	L	D	L	Lopen richting OG. Spreken mij aan. Heel vervelend. Voel me niet veilig.

12	1v	21	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Kijkt niet op of om.
13	1m	30	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Kijkt niet op of om.
14	2v	23	A	V	L	D	L	Lopen over de Neude richting VO. Zijn marokkaans want dat spreken ze.
15	1m	28	N	V	F	D	S	Fietst redelijk snel richting OG. Kijkt richting het neude.

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw
- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger
- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Activiteit: D = doorsteek / O = ontmoeting / T = terras / O = overig
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

Zaterdagmiddag 9 augustus

Tijdstip: 14:00-15:00

Bijzonderheden: Bewaakte fietsstalling is in gebruik.

Weer: Het is ongeveer 20 graden.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien
	Toezicht vanaf horeca?	Grote terras is open, waardoor het plein vanaf de terrassen goed te zien is.
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen..
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Nee
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van het neude, langs de weg, maar staan uit.
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	Het is zaterdagmiddag en vrij druk. 5 min. > Voet = 29 Fiets = 22 Auto = 4 Scooter = -
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Heel rumoerig op het plein. Veel mensen, zorgt voor onoverzichtelijke sfeer. Iedereen loopt door elkaar heen.
	Hondenpoep	Nee
	Zwervers	Ja, bezetten 2 bankjes

	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Naast de zwervers zitten een aantal mensen op de bankjes te hangen. Geen typische hangjongeren.
	..	
Opmerkelijke omgevingsfactoren		<p>Veel fietsen.</p> <p>Bewaakte fietsenstalling zorgt dat de Neude zelf geen plein meer heeft.</p> <p>Bewaakte fietsenstalling zorgt voor minder overzicht van de ene kant naar de andere kant van het plein</p> <p>Op het eerste gezicht veel oudere mensen.</p>

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: zaterdagmiddag 9 augustus

Tijdstip: 14.00-15.00

Bijzonderheden:

	Geslacht	Leef-tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag
1	1m1v	35	N	V	L	D	N	Richting OG. Lopen hand in hand. Stelletje dus.
2	2v	70	N	V	L	D	L	Richting VO. Weten waar ze naar toe moeten. Lopen daadkrachtig.
3	1m1v	25	N	V	F + L	D	N	Fietsen naar de fietsenstalling, stappen af en gaan richting de terrassen.
4	1m1v	50	N	V	L	D	L	Lopen langzaam richting VO. Kijken in het rond.
5	1v	27	N	V	L	O	Stil	Blijft wachten op de plaats waar ik ook sta.
6	2m	25	N	V	F	D	N	Richting VO.
7	1m1v	40	N	V	L	T	N	Lopen richting de terrassen vanaf de voorstraat.
8	3m	30	A	V	L	D	N	Lopen richting OG.
9	1v	50	N	V	F	O	Stil	Wacht op iemand. Ook een vrouw van in de 50. Daarna richting terrassen
10	1m	27	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Is aan het bellen.
11	1m1v	65	N	V	L	D	L	Lopen richting OG. Hebben een kaart in de handen. Toerist.
12	2m	23	N	V	F	D	N	Fietsen richting VO.
13	3v	25	N	V	L	D	N	Lopen richting VO. Praten veel met elkaar, en kijken niet goed uit waar ze lopen.
14	1m	40	N	V	L	O	Stil	Wacht op iemand.
15	2v	30	N	V	L	T	N	Lopen richting terrassen.

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw
- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger

- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Activiteit: D = doorsteek / O = ontmoeting / T = terras / O = overig
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

Zaterdagavond

Tijdstip: 22:00-23:00

Bijzonderheden: Bewaakte fietsenstalling is in gebruik.

Weer: Het is ongeveer 17 graden.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien
	Toezicht vanaf horeca?	Grote terras is open, waardoor het plein vanaf de terrassen goed te zien is.
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen..
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Politiebusje gezien op de busbaan. Maar niet bij Neude zelf.
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van Neude, langs de weg. En verlichting vanaf de terrassen.
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	Het is druk. 5 min. > Voet = 32 Fiets = 12 Auto = 4 Scooter = -
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Veel geluid vanaf de terrassen. Daarnaast ook veel mensen op straat.
	Hondenpoep	Nee
	Zwervers	Ja, bezetten 2 bankjes
	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Naast de zwervers hangen ook wat andere mensen op de bankjes. Een groepje van 6 mannen (geschatte leeftijd 23) hangt op 1 bankje en

drinkt bier of alcohol.

..

Opmerkelijke
omgevingsfactoren

Meer fietsen dan overdag
Bewaakte fietsenstalling zorgt dat de Neude zelf geen plein meer heeft.
Bewaakte fietsenstalling zorgt voor minder overzicht van de ene kant naar de andere kant van het plein
Plein ziet er een beetje rommelig uit. Gebeurt heel veel.

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: zaterdagavond 9 augustus

Tijdstip: 22.00-23.00

Bijzonderheden:

	Geslacht	Leef- tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag
1	2m	23	N	V	L	D	N	Lopen richting OG. Kijken niet op of om.
2	1m1v	25	N	V	L	T	N	Lopen richting terrassen.
3	2v	27	N	V	L	D	N	Lopen richting OG. Zijn in gesprek.
4	1v	28	N	V	L + F	O	Stil	Zet haar fiets neer op de Neude. En wacht op iemand.
5	1m	23	N	V	F	D	L	Fietst richting VO. Kijkt niet op of om.
6	4m	30	N	V	F	D	N	Fietsen richting VO. Achter elkaar.
7	3v	20	A	V	L	T	N	Lopen richting terras.
8	1v1m	25	N	V	F	T	N	Lopen richting terras. Zetten hun fiets neer.
9	2m	26	N	V	L	D	N	Lopen richting VO.
10	1v	25	N	V	F	D	N	Fietst richting OG.
11	1v	35	N	V	L	O	Stil	Wacht op iemand.
12	2v	30	N	V	L	D	N	Lopen richting VO.
13	1m	18	A	V	L	O	Stil	Wacht op iemand
14	3m	21	N	V	F	D	L	Fietsen richting VO
15	1v1m	30	N	V	L	T	L	Lopen richting VO. Stelletje.

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw
- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger
- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Activiteit: D = doorsteek / O = ontmoeting / T = terras / O = overig
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

Zaterdagavond 9 augustus

Tijdstip: 02.00-02.30

Bijzonderheden: Bewaakte fietsenstalling is niet in gebruik.

Weer: Het is ongeveer 15 graden en het waait hard.

Fysieke omgeving		
Territorialiteit		
Fysieke grenzen		Nee
	Hekken?	
	Andere?	Door middel van huizen is het plein een beetje afgesloten
Symbolische grenzen		
	Borden	Zet uw fiets op de juiste plek Taxiborden Wegwijzeringsborden
	Andere?	Nee
Zichtbaarheid		
Natuurlijk toezicht		
	Toezicht vanaf plein?	Ja, is open je kan het van alle kanten zien
	Toezicht vanaf horeca?	Grote terras is dicht. Dus geen toezicht vanaf terrassen. Er zijn wel uitsmijters maar die kunnen het gehele plein niet overzien.
	Toezicht vanaf andere plaatsen?	Openbare weg, de bebouwing eromheen.
Georganiseerd toezicht		
	Politie op straat?	Ja politie op een fiets gezien
Mechanisch toezicht		
	Camera's	Nee
	Verlichting	Aan de kanten van Neude, langs de weg. Plein zelf is donker.
Acces control		
Voetgangersstromen		
	Drukke	Het is niet heel druk. 5 min. > Voet = 15 Fiets = 7 Auto = 1 Scooter = -
	Zie map*	
Leesbaarheid		
	Ja? Waarom?	-
Imago		
Wanorde		
	Geluidsoverlast	Weinig geluidsoverlast. Wel soms luidruchtige jongeren.
	Hondenpoep	Nee
	Zwervers	Geen zwervers
	Straatvuil	Nee, is schoon
	Hangjongeren	Op de bankjes zitten wel wat mensen maar die zien er niet uit als hangjongeren en zijn rustig.
	..	

Opmerkelijke omgevingsfactoren	Minder fietsen dan 's avonds, maar op het eerste gezicht meer fietsen dan overdag Vrij donker op de Neude. De wind en de kou zorgen voor een gure sfeer op de neude (interpretatie van de onderzoekers zelf)
--------------------------------	--

UITWERKING PERSOONLIJKE OBSERVATIE

Dag: zaterdagavond 9 augustus

Tijdstip: 02.00-02.30

Bijzonderheden:

	Geslacht	Leef-tijd	Etniciteit	Uiterlijk	Vervoer	Activiteit	Snelheid	Gedrag
1	1m1v	25	N	V	L	D	N	Lopen richting VO.
2	2m	30	N	V	L	D	N	Lopen richting VO.
3	2v	22	N	V	L	D	N	Lopen richting OG. Zijn dronken.
4	1v	18	N	V	L	D	S	Loopt richting OG. Loopt niet recht.
5	1m	26	N	V	L +F	T	L	Komt van terras en pakt zijn fiets.
6	1m	28	N	V	F	D	N	Fietst richting VO.
7	2m2v	23	N	V	L	D	N	Lopen richting OG. Zijn luidruchtig. Dronken
8	2v	21	A	V	F	D	L	Fietsen richting OG.
9	3m	25	A	V	L	D	N	Lopen richting OG.
10	1m	21	N	V	F	D	N	Fietst richting OG. Kijkt niet op of om.
11	1v	20	N	V	F	D	N	Fietst richting OG. Kijkt niet op of om.
12	1v	30	N	V	F	D	N	Fietst richting VO. Aan de telefoon.
13	1m	25	N	V	L	D	N	Loopt richting OG.
14	2m	21	N	V	F	D	N	Luidruchtig. Fietsen richting OG.
15	1m	30	N	V	L	D	L	Loopt richting VO.

2

Uitleg schema:

- Geslacht: m = man / v = vrouw
- Leeftijd: geschatte leeftijd van de oudste
- Etniciteit: Geschat: N = nederlands / A = allochtoon (marokkaans, turks) / N = neger
- Uiterlijk: N = Netjes, verzorgd / O = onverzorgd
- Vervoer: L = lopend / F = fietsen / A = auto / D = diverse
- Activiteit: D = doorsteek / O = ontmoeting / T = terras / O = overig
- Gedrag: beschrijf hier de opvallende gedragsuitingen

4. UITWERKING SPSS BESTAND

Dagdeel * Geslacht Crosstabulation

			Geslacht		Total
			Man	Vrouw	
Dagdeel	Middag	Count	25	22	47
		% within Dagdeel	53,2%	46,8%	100,0%
	Avond	Count	28	27	55
		% within Dagdeel	50,9%	49,1%	100,0%
	Nacht	Count	32	21	53
		% within Dagdeel	60,4%	39,6%	100,0%
Total		Count	85	70	155
		% within Dagdeel	54,8%	45,2%	100,0%

Leeftijdsgroepen * Dagdeel Crosstabulation

			Dagdeel			Total
			Middag	Avond	Nacht	
Leeftijdsgroepen	Jongeren	Count	15	26	43	84
		% within Dagdeel	31,9%	47,3%	81,1%	54,2%
	Middelbaar	Count	22	29	10	61
		% within Dagdeel	46,8%	52,7%	18,9%	39,4%
	Ouderen	Count	10	0	0	10
		% within Dagdeel	21,3%	0,0%	0,0%	6,5%
Total		Count	47	55	53	155
		% within Dagdeel	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Dagdeel * Activiteit Crosstabulation

			Activiteit				Total
			Doorsteek	Ontmoeting	Terras	Overig	
Dagdeel	Middag	Count	35	4	4	4	47
		% within Dagdeel	74,5%	8,5%	8,5%	8,5%	100,0%
	Avond	Count	32	6	15	2	55
		% within Dagdeel	58,2%	10,9%	27,3%	3,6%	100,0%
	Nacht	Count	49	0	4	0	53
		% within Dagdeel	92,5%	0,0%	7,5%	0,0%	100,0%
Total		Count	116	10	23	6	155
		% within Dagdeel	74,8%	6,5%	14,8%	3,9%	100,0%

Dagdeel * Activiteit * Dag Crosstabulation

Dag				Activiteit				Total
				Doorsteek	Ontmoeting	Terras	Overig	
Donderdag	Dagdeel Middag	Count	14	1	0	4	19	
		% within Dagdeel	73,7%	5,3%	0,0%	21,1%	100,0%	
	Avond	Count	15	3	6	2	26	
		% within Dagdeel	57,7%	11,5%	23,1%	7,7%	100,0%	
	Nacht	Count	25	0	3	0	28	
		% within Dagdeel	89,3%	0,0%	10,7%	0,0%	100,0%	
	Total	Count	54	4	9	6	73	
		% within Dagdeel	74,0%	5,5%	12,3%	8,2%	100,0%	
	Zaterdag	Dagdeel Middag	Count	21	3	4		28
			% within Dagdeel	75,0%	10,7%	14,3%		100,0%
Avond		Count	17	3	9		29	
		% within Dagdeel	58,6%	10,3%	31,0%		100,0%	
Nacht		Count	24	0	1		25	
		% within Dagdeel	96,0%	0,0%	4,0%		100,0%	
Total		Count	62	6	14		82	
		% within Dagdeel	75,6%	7,3%	17,1%		100,0%	
Total		Dagdeel Middag	Count	35	4	4	4	47
			% within Dagdeel	74,5%	8,5%	8,5%	8,5%	100,0%
	Avond	Count	32	6	15	2	55	
		% within Dagdeel	58,2%	10,9%	27,3%	3,6%	100,0%	
	Nacht	Count	49	0	4	0	53	
		% within Dagdeel	92,5%	0,0%	7,5%	0,0%	100,0%	
	Total	Count	116	10	23	6	155	
		% within Dagdeel	74,8%	6,5%	14,8%	3,9%	100,0%	

Dagdeel * Etniciteit * Dag Crosstabulation

Dag				Etniciteit		Total
				Nederlands	Getint	
Donderdag	Dagdeel Middag	Count	16	3	19	
		% within Dagdeel	84,2%	15,8%	100,0%	
	Avond	Count	17	9	26	
		% within Dagdeel	65,4%	34,6%	100,0%	
	Nacht	Count	22	6	28	
		% within Dagdeel	78,6%	21,4%	100,0%	

	Total		Count	55	18	73
			% within Dagdeel	75,3%	24,7%	100,0%
Zaterdag	Dagdeel	Middag	Count	23	5	28
			% within Dagdeel	82,1%	17,9%	100,0%
		Avond	Count	23	6	29
			% within Dagdeel	79,3%	20,7%	100,0%
		Nacht	Count	18	7	25
			% within Dagdeel	72,0%	28,0%	100,0%
	Total		Count	64	18	82
			% within Dagdeel	78,0%	22,0%	100,0%
Total	Dagdeel	Middag	Count	39	8	47
			% within Dagdeel	83,0%	17,0%	100,0%
		Avond	Count	40	15	55
			% within Dagdeel	72,7%	27,3%	100,0%
		Nacht	Count	40	13	53
			% within Dagdeel	75,5%	24,5%	100,0%
	Total		Count	119	36	155
			% within Dagdeel	76,8%	23,2%	100,0%

Dagdeel * Gezelschap * Dag Crosstabulation

Dag				Gezelschap			Total
				Alleen	Met één persoon	Met meerdere	
Donderdag	Dagdeel	Middag	Count	11	8	0	19
			% within Dagdeel	57,9%	42,1%	0,0%	100,0%
	Avond	Count	5	18	3	26	
		% within Dagdeel	19,2%	69,2%	11,5%	100,0%	
	Nacht	Count	8	4	16	28	
		% within Dagdeel	28,6%	14,3%	57,1%	100,0%	
Total		Count	24	30	19	73	
		% within Dagdeel	32,9%	41,1%	26,0%	100,0%	
Zaterdag	Dagdeel	Middag	Count	4	18	6	28
			% within Dagdeel	14,3%	64,3%	21,4%	100,0%
	Avond	Count	5	14	10	29	
		% within Dagdeel	17,2%	48,3%	34,5%	100,0%	
	Nacht	Count	8	10	7	25	
		% within Dagdeel	32,0%	40,0%	28,0%	100,0%	
Total		Count	17	42	23	82	

			% within Dagdeel	20,7%	51,2%	28,0%	100,0%
Total	Dagdeel	Middag	Count	15	26	6	47
			% within Dagdeel	31,9%	55,3%	12,8%	100,0%
		Avond	Count	10	32	13	55
			% within Dagdeel	18,2%	58,2%	23,6%	100,0%
		Nacht	Count	16	14	23	53
			% within Dagdeel	30,2%	26,4%	43,4%	100,0%
Total			Count	41	72	42	155
			% within Dagdeel	26,5%	46,5%	27,1%	100,0%

Dagdeel * Gezelschap * Geslacht Crosstabulation

Geslacht				Gezelschap			Total
				Alleen	Met één persoon	Met meerdere	
Man	Dagdeel	Middag	Count	7	15	3	25
			% within Dagdeel	28,0%	60,0%	12,0%	100,0%
		Avond	Count	3	15	10	28
			% within Dagdeel	10,7%	53,6%	35,7%	100,0%
		Nacht	Count	11	7	14	32
			% within Dagdeel	34,4%	21,9%	43,8%	100,0%
Total			Count	21	37	27	85
			% within Dagdeel	24,7%	43,5%	31,8%	100,0%
Vrouw	Dagdeel	Middag	Count	8	11	3	22
			% within Dagdeel	36,4%	50,0%	13,6%	100,0%
		Avond	Count	7	17	3	27
			% within Dagdeel	25,9%	63,0%	11,1%	100,0%
		Nacht	Count	5	7	9	21
			% within Dagdeel	23,8%	33,3%	42,9%	100,0%
Total			Count	20	35	15	70
			% within Dagdeel	28,6%	50,0%	21,4%	100,0%
Total	Dagdeel	Middag	Count	15	26	6	47
			% within Dagdeel	31,9%	55,3%	12,8%	100,0%
		Avond	Count	10	32	13	55
			% within Dagdeel	18,2%	58,2%	23,6%	100,0%
		Nacht	Count	16	14	23	53
			% within Dagdeel	30,2%	26,4%	43,4%	100,0%
Total			Count	41	72	42	155
			% within Dagdeel	26,5%	46,5%	27,1%	100,0%

Dagdeel * Etniciteit Crosstabulation

			Etniciteit		Total
			Nederlands	Getint	
Dagdeel	Middag	Count	39	8	47
		% within Dagdeel	83,0%	17,0%	100,0%
	Avond	Count	40	15	55
		% within Dagdeel	72,7%	27,3%	100,0%
	Nacht	Count	40	13	53
		% within Dagdeel	75,5%	24,5%	100,0%
Total		Count	119	36	155
		% within Dagdeel	76,8%	23,2%	100,0%

Dagdeel * Vervoer Crosstabulation

			Vervoer			Total
			Voetganger	Fiets	Fiets en voetganger	
Dagdeel	Middag	Count	34	10	3	47
		% within Dagdeel	72,3%	21,3%	6,4%	100,0%
	Avond	Count	35	18	2	55
		% within Dagdeel	63,6%	32,7%	3,6%	100,0%
	Nacht	Count	35	17	1	53
		% within Dagdeel	66,0%	32,1%	1,9%	100,0%
Total		Count	104	45	6	155
		% within Dagdeel	67,1%	29,0%	3,9%	100,0%

Dagdeel * Snelheid Crosstabulation

			Snelheid				Total
			Langzaam	Normaal	Snel	Stilstaand	
Dagdeel	Middag	Count	14	26	1	6	47
		% within Dagdeel	29,8%	55,3%	2,1%	12,8%	100,0%
	Avond	Count	10	35	4	6	55
		% within Dagdeel	18,2%	63,6%	7,3%	10,9%	100,0%
	Nacht	Count	17	33	3	0	53
		% within Dagdeel	32,1%	62,3%	5,7%	0,0%	100,0%
Total		Count	41	94	8	12	155

% within Dagdeel	26,5%	60,6%	5,2%	7,7%	100,0%
------------------	-------	-------	------	------	--------